

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

2/2021
ročník 2

elektronický populárno-vedecký časopis Kysuckého múzea

KYSUCE ZNÁME
I NEZNÁME

ZBIERKY A ICH OCH-
RANA

NOVINKY

ISSN 2729-7446

ŽILINSKÝ
SAMOSPRÁVNÝ
KRAJ

KYSUCKÉ
MÚZEUM

Obsah

PRÍHOVOR RIADITEĽKY	3
KYSUCE ZNÁME I NEZNÁME	
Homola, Vladimír	
Kysucká garda	4
Husárik, Daniel	
Putovanie za Máriou. O púťach Kysučanov do Višňového	10
Janík, Mário	
O synoch Kysúc, ktorí zostali pochovaní v sovietskej zemi (2. časť)	16
Markech, Pavol	
Sezónna migrácia agrárnych robotníkov z Kysúc na Dolnú zem	24
Kontrik, Alojz	
Drotári zo Zákopčia na prelome 19. a 20. storočia (1. časť)	32
Turóci, Martin	
Veľký požiar v roku 1953 v Novej Bystrici-Vychylovke	42
ZBIERKY A ICH OCHRANA	
Jesenská, Zuzana	
Koník	50
Krkošková, Martina	
Reštaurovanie čepca „kápky“	52
Majerčíková, Danka	
Archeologický fond Kysuckého múzea	58
NOVINKY	
Turóci, Martin	
Vďaka podpore Fondu na podporu umenia	
Kysucké múzeum rozšírilo svoje zbierky o viac než dve stovky pohľadníc	64
Paráčová, Andrea	
Nové prírastky porcelánu a nábytku vďaka podpore Fondu na podporu umenia	66
Paráčová, Andrea	
Projekt Medzinárodného vyšehradského	
fondu „Zemepanské mestá – cesta dejinami“	70
Jančulová, Miroslava	
Zmeny, rekonštrukcie, opravy, zaujímavé výstavy	
a podujatia, aj taký bol rok 2021 v Kysuckom múzeu	72
Adamčík, Tomáš	
Za oponou príprav novej expozície Dejiny Čadce a okolia	76

Vážení čitatelia,

už po štvrtýkrát si môžete prečítať náš internetový časopis Kysucký múzejník, kde sa naši odborní pracovníci podelia s Vami o zaujímavosti, ktoré zistili pri svojich bádaniach. Dozviete sa o Kysuckej garde, o Kysučanoch putujúcich na púte do Višňového za Pannou Máriou, ale i o tých, ktorí padli na východnom fronte, či migrovali za prácou na Dolnú zem. Dočítate sa aj o drotároch zo Zákopčia a o veľkom požiari v Novej Bystrici-Vychylovke.

Predstaví sa Vám konzervovanie zbierok, fond Archeológia, ale i úspešné akvizície za minulý rok, nadobudnuté vďaka finančnej podpore Fondu na podporu umenia. Múzeum bolo úspešné aj pri získaní financií na prípravu novej modernej expozície k dejinám Čadce. V prvej prípravnej etape sa mu podarilo získať prostriedky na vyhlásenie verejnej architektonickej súťaže, tiež vďaka Fondu. Taktiež sa dozviete informácie o pripravovaných výstavách, podujatiach, ale i o tom, čo sa v múzeu opravilo či obnovilo.

Milí čitatelia, chcela by som Vám poďakovať za priazeň, ktorú ste nám venovali v tomto roku. Prajem Vám príjemné prežitie vianočných sviatkov, v zdraví a v kruhu svojich rodín.

Mgr. Helena Kotvasová

Kysucká garda

MGR. VLADIMÍR HOMOLA

Členovia dobrovoľníckej Kysuckej gardy v Kardašovej Řečici (Kysucké múzeum)

Medzi zlomovými udalosťami jesene roku 1918 a nasledujúcich mesiacov, zohráva výnimočnú rolu tzv. Kysucká garda. Pomerne málo známa udalosť regionálnych dejín Kysúc predstavuje proaktívne a z nadšenia čerpajúce vystúpenie Kysučanov na obranu novej, česko-slovenskej vlasti v ohrození. Pod pojmom Kysucká garda rozumieme neoficiálny názov formujúceho sa vojenského oddielu, vytvoreného z dobrovoľníkov pochádzajúcich z regiónu Kysúc. Oddiel mal byť po absolvovaní vojenského výcviku nasadený v bojoch s maďarskou armádou na južnom Slovensku. Aby sme pochopili v akých podmienkach došlo k sformovaniu Kysuckej

gardy, je nutné načrtnúť situáciu na Kysuciach v posledných mesiacoch 1. svetovej vojny.

Prvý celosvetový konflikt v dejinách sa tiahol už štvrtý rok od svojho vypuknutia. Popri všeobecne zhoršujúcich sa životných podmienkach obyvateľov Kysúc dotvárali neúprosnú realitu čoraz horšie dostupné a stále drahšie potraviny, slabé príjmy skresávané rastúcou infláciou a stupňujúca sa mizéria v monarchii ako i na jednotlivých frontoch. Kronikár v Rakovej opísal vojnové súženie obyvateľov nasledovne: „Všeobecne cez válku bola v obci veľká bieda a ľud, ktorý nemal potravín, bol odkázaný na dovoz múky jako to i pred válkou bý-

Kysuce známe i neznáme

Pohľad na železničnú stanicu v meste Čadca niekedy okolo roku 1920 (<https://staracadca.pastorek.org/picture.php?/785/category/zeleznica>)

valo, lenže miesto rastúcej múky pšeničnej dostával kukuričnú. Najviac trpeli malé deti. Mali veľký nedostatok poriadneho jedla, čo zapríčinilo slabý telesný vývin, čo bolo v pozdejších rokoch značne badať najmä na školských dieticach narodených vo válečných rokoch, ktoré boli telesne i duševne slabé. Ľudia len za mlieko alebo maslo tajne dostávali malú čiastku múky alebo odchádzali na juh a ukrývajú sa v horách, po viacdennom chodení prinášali draho zaplatenú múku. Mnohí si i vlakom prinášali potraviny, ale im zabavovali všetko čo mali. Ani petriolu nebolo. Donášali ho priekupnice Slezanky zo Sliezska a vymieňali za maslo i vajcia. Rozdeľovanie potravín nebolo správne. Obecné a okresné úrady vraj len horšie potraviny dávali ľudu a lepšie nevedno kam sa dávali.“

K obyvateľom sa navyše dostávali len cenzurované informácie o dianí na frontoch a čo sa stalo s ich blízkymi na bojiskách. Vzácnym zdrojom necenzurovaných informácií sa stali

často zúbožení vojaci vracajúci sa z frontu. Na stránkach pamätnej knihy Svrčinovca sa môžeme dočítať: „Len zriedka prichádzali z frontu, zo špinavých zákopov listy poľnej pošty. Taký lístok potom prechádzal z ruky do ruky. Správy však boli veľmi kusé. Veď bola cenzúra. Novinové správy „o veľkých víťazstvách“ v našej obci nik nečítal. Pomaly prichádzali do dediny aj suché úradné oznámenia: „Padol na poli cti!“ Matka, manželka zalomila upracované ruky a tupá bolesť sa zahniezdila v opustenej rodine. Dosiaľ nemali v dedine ani poňatia, ako to v skutočnosti na fronte vyzerá. Až keď prišli domov prví ranení, keď videli omrznuté nohy Cyrila Jančaríka zo Zadkov a keď na vlastné oči videli tie vychudnuté, smrtiam podobné postavy vo vojenských mundúroch, potom sa im na všetku tú hrôzu otvorili oči. Spoznali, čo je to vojna. Videli, do akého pekla sa dostali ich synovia, otcovia, bratia... „Bože, či si to ty Ondrej“ bolo privítanie, ktorého sa dostalo

Rozlúčka s členmi dobrovoľníckej Kysuckej gardy na železničnej stanici v Čadci 25.6.1919 (Kysucké múzeum)

Pohľad na budovu Štátnej opatrovne v Čadci kde miestne ženy šili čiapky pre príslušníkov Kysuckej gardy, záber pochádza z 30. rokov 20. storočia (Kysucké múzeum)

takému kostlivcovi, čo práve prichádzal z frontu na pár dní domov. Prichádzajúci vojaci rozprávali veľmi podrobne a živo o všetkých tých hrôzach: o strašlivých ruských fujaviaciach, o hrozných dinárskych a alpských skalách, o príšernej kanonáde v ukrajinských stepiach, o smrteľných pochodoch a ústupoch, o tom ako málo človek na fronte znamená: menej, omnoho menej ako zviera! A tu si náš občan strašlivo odpľul: „Vidíš,

keby si v panskej hore zastrelil srnca alebo jeleňa, pol života by ťa súdili! A tam... tam musíš zabíjať ľudí. Ľudí, ktorí ti nič neurobili, ktorých si nikdy nevidel!“ Takto sa veľa a zdravo ľudia o vojne nauvažovali. Aj iné chýry pomaly k nám prerážali. Verbujú sa vraj voľajaké légie – ale bližšie o nich nič nevedeli. Až prišli na konci vojny prví legionári a tí vysvetlili ľuďom tie veľké zmeny ktoré idú svetom. Nové slová sloboda a demokracia sa začali u nás spomínať až po vojne...“

V tejto situácii sa vznik novej, Československej republiky stal zlomom, ktorý znamenal začiatok postupnej konsolidácie pomerov na Kysuciach ako i v ďalších častiach republiky. Mladé Československo však už krátko po svojom vzniku muselo zápašiť s vojenským útokom komunistickéj Maďarskej Republiky Rád. Čadčiansky kronikár v tejto súvislosti zaznamenal: „Sotva sa trochu utíšili prevratovými udalosťami rozrušené mysle, sotva sa začalo s vnútornou výstavbou nového štátu, už bolo treba zbraňou hájiť našu mladú slobodu. V júni r. 1919 po nastolení bolševického režimu v Maďarsku prvou starostou Maďarov bolo späť dobyť „Odrhnuté Horné Uhorsko“, ako si doma naše Slovensko pomenovali. Bolševické maďarské vojsko na

Kysuce známe i neznáme

Pohľad na budovu železničnej stanice v Kroměříži, kam mal namierené vlak prevážajúci príslušníkov Kysuckej gardy na vojenský výcvik (Facebook Retro Kroměříž - Fotky, Pohlednice)

Pohľad na budovy vojenských kasární v Jindřichovom Hradci kde prebiehal výcvik Kysuckej gardy (Zdroj: <https://www.kk8lir.cz/iv-prapor>)

niekoľkých miestach vtrhlo na Slovensko. Vešajúc a trýzniac našich slovenských ľudí, rýchle sa zmocnilo niektorých krajov na juhu. Bolo treba rýchleho vojenského zásahu zo strany našej. Vojska nedostačovalo. Preto tehďajší prvý minister s plnou mocou pre správu Slovenska, Dr. Vavro Šrobár vydal výzvu aj na obyvateľstvo, aby sa dobrovoľne hlásilo na obranu vlasti. A tu Kysuce, hoc priamo ni-

jako neohrozované, zachovali sa snád' na celom Slovensku najvlasteneckejšie.“

Potreba obrany južných hraníc Československa našla svoju odozvu aj na hornatých Kysuciach. V udalostiach vedúcim ku vzniku Kysuckej gardy zohrali rolu miestni proslovenskí nadšenci. Išlo o skupinu národne uvedomelých, miestnych občanov, ktorí sa verejne angažovali už v predošlom období

Pohľadnica obce
Kardašova Řečice

v prospech vzniku ČSR. Títo nadšenci chodili po Kysuciach a aktívne robili nábor dobrovoľníkov do československej armády. Zápis v kronike Čadce ďalšie udalosti popisuje nasledovne: „*Hrštka nadšencov /Koloman Reháč, Štefan Klobucký, Ján Kántor, Milan Polák, Pavel Špaldoň, Marta Janotová, Urbanová Marienka, Sára Garajová, dievčatá Filipa Menkynu a iné, vozom ponavštevovali okolité dediny okresu a všade zápalistými rečami, spevom a prečítaním výzvy verbovali do dobrovoľníckej Kysuckej gardy. Výsledok „verbunkov“ bol krásny. Miestami odohrali sa aj dojímavé scény, keď sa prihlasovali mladé deti, pastierci sotva 13-roční. Bolo plaču i vzdoru pri odmietnutí (Zákopčie).“*

Súbežne s hľadaním a náborom dobrovoľníkov však prebiehali na Kysuciach aj aktivity, ktoré mali pomôcť s vybavením dobrovoľníkov. Zápis v čadčianskej kronike následne pokračuje: „*Zatiaľ v Čadci činili sa aj ostatní. Veselý ruch bol v opatrovni, kde dievčatá šili pre dobrovoľníkov čapice, aby aspoň niečím vystrojili svoju gardu. Dňa 25. júna (pozn. roku 1919) zhromaždili sa všetci dobrovoľníci na „Sihelke“ (miesto, kde stojí nová*

budova okresného úradu) počtom 538. Pri zvukoch vojenskej hudby a slávnostných rečiach podelené im boli čapice, pohostení boli a potom pod vedením poručíka Milana Poláka, Štefka Klobuckého, podporučíkov: Miška, Kaszaia a Jána Zemaníka šli za všeobecného nad-

šenia na železničnú stanicu, kde už čakal pripravený vlak. Za mesto odprevadil dobrovoľníkov čadčiansky starosta Rudolf Matter až do Kroměříža.“

Spomenutých 538 dobrovoľníkov sa vlakom následne presunulo zo Žiliny a odtiaľ na južnú Moravu, kde mali absolvovať zrýchlenú vojenskú prípravu na stret s vojenskými jednotkami Maďarskej republiky Rád. Zápis v pamätnej knihe pokračuje: „*Výprava bola slávnostne uvítaná posádkovým veliteľom na žilinskom nádraží a potom vypravená hneď do Kroměříža na Morave. Dňa 26. júna došla výprava do tohto pekného hanáckeho mesta a bola uvítaná zástupcami mesta, vojska a úradov slávnostným spôsobom. Dobrovoľníci zasypaní boli kvetinkami a pochod mestom stal sa srdečnou manifestáciou československej jednoty. Na dvore kasárni ppl. č. 25 prehovoril k dobrovoľníkom veliteľ posádky. Poukázal na krásny čin chudobných Kysúc, ktoré vysielajú svojich synov na obranu vlasti, vysielala ich aj na obranu zemi českých. Na srdečné slová veliteľa odpovedal starosta Matter patetickou, jemu vlastnou rečou, a potom dobrovoľníci zložili sľub republike česko-*

Kysuce známe i neznáme

slovenskej. Celý oddiel ponechaný bol na spoločnú žiadosť ako „Slovenský prápor“. O niekoľko dní premiestnený bol do Jindřichova Hradce v Čechách a po týždni do neďalekých Kardošových Řečíc. Tu prekonal prápor ešte výcvik a po doplnení inými slovenskými skupinkami dobrovoľníkov sformovaný bol VI. pochodový polný prápor 17. pešieho pluku.“

Okrem samotnej vojenskej prípravy dobrovoľníkov z Kysúc, však dochádzalo aj k vzájomným kontaktom medzi nimi a miestnymi obyvateľmi. „Súžitie dobrovoľníkov s obyvateľstvom v Kard. Řečicích bolo neobyčajne srdečné. Doba tam strávená ostane účastníkom výpravy milou navždy. Ako dôkaz srdečného pomeru našich s tamojším obyvateľstvom je, že dámy mesta darovali práporu aj krásnu vlastnoručne vyšívanú zástavu s nápisom Slovenskému dobrovoľníckemu práporu. Prápor je uložený u pluku č. 17 v Trenčíne.“

Medzitým sa však situácia začala priaznivo meniť. Sformovaná československá armáda s nasadenými oddielmi československých legionárov, ktorí sa vrátili z Talianska, začali obsadzovať pozície maďarskej armády na južnom Slovensku. K reálnemu nasadeniu

Kysuckej gardy v boji napokon nedošlo. Dobrovoľníci z Kysúc však boli využití ako hliadka a vojenskú službu vykonávali ešte aj v nasledujúcich mesiacoch. Zápis v pamätnej knihe pokračuje: „Vojenské zvraty v bojoch na južnom Slovensku. Koncom augusta bolo Slovensko opäť vyčistené, Maďari po niekoľkých porážkach vytlačení. Naši dobrovoľníci umiestnení boli na rakúskych hraniciach u Nových Hradov. Mnohí dostali sa domov až po niekoľkomesačnej vojenskej službe. Aj keď sa títo naši dobrovoľníci pre inú im pridelenú službu, hlavne však preto, že naše vojská voči Maďarom situáciu úplne zvládli, bojov sa nezúčastnili, jednako ostane pre kraj, kde sa toľkého zápalu za vec národnú ani očakávať nemohlo, krásnym svedectvom rodolásky, fakt, že 538 občanov vrátiť sa priam z niekoľkoročného válečného pekla vedelo sa na obranu slovenskej slobody postaviť so zbraňou v ruke proti odvekému nepriateľovi a opäť zanechať domov, rodinu a všetko čo im bolo milé. Na pamiatku výpravy obecné zastupiteľstvo v r. 1934 pomenovalo novú ulicu, kde sú vojenské gážístické domy, Ulicou Slovenských dobrovoľníkov.“

Pramene a literatúra

Pamätná kniha Raková

Pamätná kniha Svrčinovec

Pamätná kniha Čadce

RYCHLÍK, Jan: *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914-1992. Ústav pro studium totalitních režimů – Vyšehrad, 2012.*

TOMÁŠEK, Dušan: *Nevyhlášená válka : boje o Slovensko 1918-1920.* Praha : EPOCHA, 2005.

KÁRNÍK, Zdeněk: *Malé dějiny československé : 1867-1939.* 1. vyd. Praha : Dokořán, 2008.

Rímsko-katolícky kostol
sv. Mikuláša vo Višňovom.
(D. Husárik)

Putovanie za Máriou O púťach Kysučanov do Višňového

PHDR. DANIEL HUSÁRIK

„Ukáž Slovákovi zástavu, prevedieš ho na kraj sveta,“ písalo sa v zborníku Katolícke Slovensko z roku 1933 v súvislosti s pútnickými aktivitami Slovákov. Anonymný autor vyzdvihol pútnikov, a to nielen katolíkov, ale aj evanjelikov a neveriacich, ktorí napospol absolvovali cestu k cieľu v jednej procesii. Púť bola pre človeka predobrazom putovania do neba. Prvoradým cieľom púte bolo prehlbenie osobnej viery. Pre kresťana púť nebola povinnosťou, ale dobrovoľným skutkom.

Kam smerovali kroky zbožných Kysučanov? Až do začiatku 21. storočia to bol predovšetkým farský kostol sv. Mikuláša vo

Višňovom pri Žiline. Stredobodom pozornosti pútnikov bola baroková socha kojacej Panny Márie, s ktorou boli spájané zázračné telesné i duchovné uzdravenia. História rozšírenia mariánskeho kultu vo Višňovom je datovaná do druhej polovice 17. storočia. Najstarší záznam o „omilostenej“ soche Panny Márie pochádza z kánonickej vizitácie z roku 1674. Socha bola umiestnená na bočnom oltári a bola vo zvláštnej úcte. Podobne, ako väčšina mariánskych pútnických miest na Slovensku, mal aj vznik tohto pútnického miesta úzky súvis s protireformáciou. Na začiatku 18. storočia bol kostol v držbe evanje-

Kysuce známe i neznáme

lickej cirkvi, no ako sa uvádza v katolíckej kánonickej vizitácii z roku 1713, evanjelici ponechali sochu Panny Márie na pôvodnom mieste, ba navyše v kostole ani nekázali. Na tento účel im slúžila jedna z miestnych stodôl. Informáciu zo zmieňovanej kánonickej vizitácie interpretoval 29. septembra 1783 v slávnostnej kázni pri príležitosti prenesenia milostivej sochy do novopostaveného kostola františkán Jakub Vojtech Gazda: „*Žáden z predikantův luteránských neopovážil se v tom kostele své služby konat. [...] Když do neho chteli vojst, prestrašení naspátek odstúpiti museli, jakoby moci Božskou neviditelnú zadrženi byli, odtud vyvolili sobě jedno humno, v kterém obyčejně své modlitby konali.*“ Vieriaci pripomenul ešte jeden príbeh spojený s nadprirodzenou udalosťou. Týkal sa kostolníka, ktorý v kostole ometal obrazy, steny a oltár, keď tu zrazu začul hlas „aj mňa!“ Vystrašený bežal za pánom farárom, aby mu oznámil čo sa udialo. Obaja prišli do prázdneho kostola a za oltárom našli odložený obraz Panny Márie, ktorý kňaz zobral a umiestnil ho na pôvodné miesto oltára. Farár i kostolník sa zhodli na tom, že to musel byť jedine hlas Panny Márie, ktorý napomínal kostolníka, aby očistil taktiež jej zobrazenie v podobe ukrytej sochy či obrazu. Zmieňovaný príbeh mohli pútnici poznať už pred rokom 1745, kedy sa o jeho rozšírenie v tlačenej forme zaslúžili pátri jezuiti.

Uzdravenia na príhovor Panny Márie Višňovskej sú dokladované od roku 1691. Vyslyšané boli prosby viacerých bezdetných urodzených párov, ktorým boli následne dopriate deti. Mnohým osobám bolo prinavrátené zdravie po ťažkých zlomeninách. Ďalej

je dokumentované: vyliečenie vredov, epilepsie, zápalov očí, slepoty, uzdravenie hluchonemého dievčaťa, odvrátenie smrti malého chlapca, atď. S mariánskymi pútnickými miestami boli späté vodné pramene, ktorých voda sa všeobecne považovala za posvätnú a liečivú. Višňové takýto prameň nemalo, no voda s liečivými účinkami bola tá, ktorou sa každoročne umývala socha Panny Márie. Voda pomohla istej nemenovanej žene zmieriť pôrodné bolesti. Bolesť po požití vody ustúpili aj poľskému šľachticovi Petrovi Sapiehovi, ktorý trpel na „kameň“. Biskup Aleš Jordánsky na začiatku 19. storočia pokladal za zázrak samotný fakt, že socha, ktorú každoročne umývajú vodou už niekoľko storočí, je vo výbornom stave. Všetky spomínané javy mali za následok prílev pútnikov a s nimi aj ekonomický vzostup farnosti, ktorý sa najmarkantnejšie prejavil na viacerých realizovaných prestavbách pútnického chrámu.

Hlavné púte boli dve. Letná sa konala v júli na sviatok Navštívenia Panny Márie a jesenná pripadla na sviatok Narodenia Panny Márie na začiatku septembra. Skupinové putovanie, ktorého charakteristickou formou boli procesie sa objavilo už v roku 1690. Z darov pútnikov a mariánskych ctiteľov bol v roku 1712 odliaty zvon s nápismi a reliéfom odkazujúcimi na miestnu zázračnú Madonu. Púť obyvateľov Kysuckého Nového Mesta spojená s procesiou sa spomína v roku 1750. Sošku Panny Márie niesli v sprievode dievčatá. Zmienka o spoločnom putovaní obyvateľov Kysuckého Nového Mesta do Višňového pochádza z roku 1772: „*Koncom mesiaca augusta Štefan Pazy, zatvrdlivý luterán z Kysuckého Nového Mesta, vidiac v jak veľkom*

Milostivý obraz Panny Márie Višňovskej. Viedenský rytec Dorneck, 1836. (In: Krátky opis milostivých obrazov Blahoslavenej Panny Márie)

počte putujú nábožní Kysučania do Višňového, milosťou Božou dotknutý pripojil sa k nim a vo višňovskom chráme složil vyznanie viery katolíckej.“ Konverziu príslušníka evanjelickej cirkvi na rímskokatolícke vyznanie viery možno v tomto prípade pokladať za efektívne duchovné dielo mariánskych púti, a teda i rekatolizácie. Kysučania boli prítomní aj na letnej púti v roku 1840, čo nepriamo dosvedčuje homília hlavného celebranta Ondreja Kospera, farára z Tepličky nad Váhom. V úvode kázne vyzdvihol hojnú účasť pútnikov z Nitrianskej, Turčianskej, Oravskej a Liptovskej Stolice, ale aj z okolitých miest a osád. Základnou a zásadnou problematikou kázne bola otázka – Ako dobre putovať? Kazateľ venoval značnú pozornosť negatívnym javom spojenými s putovaním: „Mnohí chodíte po

pútoch sem tam jako bludné ovce a nevíte prečo? [...] Do radu pútníkov vtirajú sa lenosi, svatúškové, poverkári, ktorým sa o samých zázrakoch snívá, ktorí si za každí pútnicki krok (nevím čo) od Marie sľubujú – netajím, že mnohí pútnici sú ziskuchtiví, jini telesným žiadostiam na skrz oddaní; ani to nezapíram...“ Letná púť Kysučanov putujúcich do Višňového v roku 1849 bola zaujímavá najmä pre asi tisíc mužov cisárskeho vojska, ktorí ostali po revolučných udalostiach v Budatíne. Rakúski vojaci neznali pomerov sa zľakli, pretože si mysleli, že procesia pútníkov je maďarská vojenská výprava. Na konci 19. storočia na sviatok Navštívenia Panny Márie prichádzalo do Višňového až 5 tisíc pútníkov. Počas liturgického roka navštívilo kostol 15 až 20 tisíc veriacych. Pútnici prichádzali z Moravy i Sliezska. Na začiatku 20. storočia predstavovala ročná návštevnosť 25 tisíc ľudí. Pútnici z Kysúc prichádzali do Višňového predovšetkým z farností: Čadca, Turzovka, Kysucké Nové Mesto, Stará a Nová Bystrica. Aj vďaka finančným príspevkom pútníkov bol vynovený takmer celý vnútorný priestor kostola. Obnovený kostol na sviatok Narodenia Panny Márie (jesenná púť) v roku 1902 posvätil čadčiansky dekan a prepoš Ignác Tvrďý. Na slávnosti bolo prítomných 10 tisíc veriacych a početné duchovenstvo. Štatistiky ohľadom návštevnosti podľa jednotlivých lokalít nejestvujú, no opodstatnene možno predpokladať, že medzi veriacych boli farníci z Čadce a ďalších farností čadčianskeho dekanátu. Každoročné púte nezastavil ani sled vojnových udalostí prvej a druhej svetovej vojny. Návštevnosť púti nadobudla opäť stúpajúci charakter po roku 1945, kedy ľudia

Kysuce známe i neznáme

prichádzali do Višňového poďakovať Panne Márii hlavne za život. Na sviatok Nanebovzatia Panny Márie smerovala do Višňového početná terciárska púť pod vedením pátrov františkánov zo Žiliny. Impozantné bývali jesenné púte mužov, ktoré organizovali pátri saleziáni. V novembri na sviatok Krista Kráľa prichádzala do Višňového púť mužov Združenia Božského Srdca Ježišovho. V roku 1948 prišlo na letnú púť asi 14 tisíc pútnikov. K najväčším procesiám patrili tie z Nesluše a Kysuckého Nového Mesta. S rokom 1948 však prišla taktiež zmena politického režimu, ktorú mal možnosť na vlastnej koži zakúsiť dlhoročný kysuckonomestský dekan a farár Andrej Paldan. Už ako žilinský farár organizoval do Višňového tzv. krížovú púť, ktorá do budúcnosti predznamenovala krížovú cestu celej cirkvi. Po púti bol Andrej Paldan prenasledovaný bezpečnostnými zložkami komunistckej moci. V roku 1949 bol zatknutý a uväznený. Postupne sa púte do Višňového stávali individuálnou záležitosťou, keďže procesie boli zakázané. Prakticky, púte do mariánskeho centra severozápadného Slovenska zanikli. Obnovenie stáročnej tradície nastalo až v druhej polovici osemdesiatych rokov 20. storočia, o čo sa v nemalej miere zaslúžil čadčiansky rodák a vtedajší správca višňovskej farnosti Milan Gabriš.

Okrem archívnych dokumentov a historických kníh sú pádnym dôkazom putovania Kysučanov do Višňového drobné devocionálie. Ide hlavne o púťové obrázky s kolorovaným vyobrazením pútnického chrámu a Panny Márie s Ježiškom na averze a textom mariánskej modlitby na reverze, ktoré si pútnici prinášali do svojich domovov ako spomien-

Púťový obrázok, okolo roku 1900 (Kysucké múzeum)

kový predmet. Obrázky boli lacné a navyše praktické, pretože sa používali ako záložky do modlitebných kníh. V etnografických zbierkach Kysuckého múzea sa nachádzajú tri púťové obrázky z Višňového, ktoré boli do zbierok získané z obcí Dolný Vadičov, Povina a Skalité. Najstarší z nich možno s určitou dávkou datovať do druhej polovice 19. storočia, ďalší bol vytlačený po roku 1918 a posledný v deväťdesiatych rokoch 20. storočia.

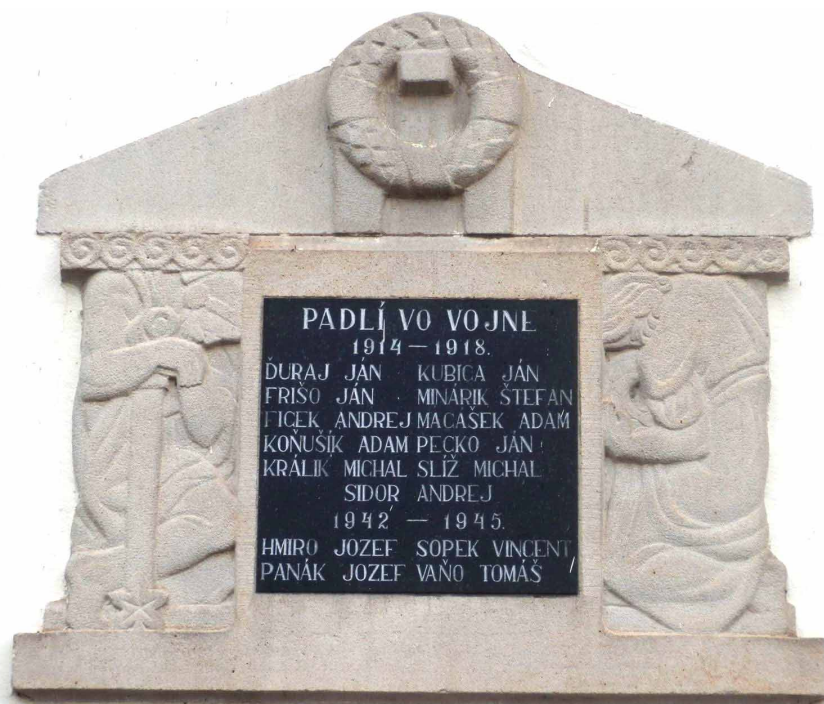
Významným prameňom poznania sú osobité svedectvá pamätníkov, ktorí putovanie v procesiách v štyridsiatych rokoch 20. sto-

ročia zažili na vlastnej koži, zväčša ako deti. Pani Štefánia M., rodáčka z Radole (*1936) putovala do Višňového v pešej procesii z Kysuckého Nového Mesta spoločne s mamou. Pútnici sa pomodlili vo farskom kostole sv. Jakuba. Potom zoradení do sprievodu veriacich nasledovali sochu Panny Márie, ktorú niesli muži. Okolo sochy kráčali sviatočne odetí mládenci a devy s kyticami. Počas cesty spievali nábožné piesne. Verše jednotlivých piesní predspevoval tzv. modleník-spevár: *„To bol taký predspevák, také voľačo, no a ten vyhlásel jednu vetu a potom sme spievali.“* Do Žiliny išli po hlavnej ceste. Cez Budatín pokračovali na žilinský rínok, kde sa zastavili v kláštore františkánov. Po zhruba polhodinovej prestávke venovanej obedu a odpočinku, pokračovali v ceste okolo žilinskej nemocnice, cez dnešný žilinský lesopark Chrašť až do obce Rosina, kde navštívili miestneho kňaza, niekdajšieho kysuckonomestského kaplána. Do Višňového procesia dorazila v sobotu okolo štvrtej hodiny popoludní. Procesiu privítal hlahol zvonov. Pútnici vošli do kostola, kde sa pomodlili. Po modlitbe sa rozišli po dedine za účelom nájdenia ubytovania. Ubytovacie kapacity však boli neraz obsadené, a preto sa museli uspokojiť s nocľahom na sene a slame. Ak aj našli v miestnych domoch nejaké voľné miesto, nocovali na podlahe. Večerná svätá omša sa konala na priestranstve za kostolom. Po omši šli pútnici obzerať stánky s púťovým tovarom. Niektorí išli spať až okolo polnoci. Hlavná omša pre pútnikov bola v nedeľu o jedenástej hodine. Po omši sa procesia za sprievodného hlasu zvonov odobrala cestou naspäť do Kysuckého Nového Mesta. Údaje o putovaní doplnila pani Emília Š. z Radole

(*1937). Letnej púte do Višňového sa mohla zúčastniť až po splnení domácich povinností. Najskôr museli ráno doviezť z polí fúru pokosenej d'ateliny, až potom sa mohli pripojiť k procesii z Nesluše, ktorú sprevádzala dychová hudba. Radol'a bola súčasťou Kysuckého Nového Mesta. Každá obec niesla sochu Panny Márie. Pútnici z Kysuckého Nového Mesta sa pripojili k neslušskej procesii. Sochu Panny Márie na nosidlách niesli dievčatá v krojoch, ktoré sa striedali. Počas cesty spievali mariánske piesne. Keď sa blížili k Višňovému, zvonili zvonky. Pútnici spievali pieseň: *„Tie višňovské zvonky k sebe nás volajú, patrónke Slovenska poklonu vzdávajú.“* Hudba hrala i v kostole. Pani Emílii utkvela v pamäti pieseň *„Anjelským pozdravením zvon sa ozýva, každý verný kresťan dnes Máriu vzýva.“* Vtedy sa od spevu a hudby chveli kostolné múry. Veriaci prijali sviatosť zmierenia. Kňazi spovedali takmer pod každou lipou. Stromy boli súčasťou pútnického areálu. Rástli v okolí kostola a okrem toho, že zdôrazňovali význam miesta, mali aj praktický význam. Počas horúcich letných dní poskytovali pútnikom osvieženie vo forme tieňa. Procesia sa z Višňového do Kysuckého Nového Mesta vrátila v nedeľu večer: *„Potem, keď sme odišli z Višňového, už keho sme stretli, aj hore dedinu, keď sme išli už každému sme povedali: No a tá Panenka Mária Višňovská pozdravuje, aby si ju prišiel navštíviť.“* Paradoxom ľudovej zbožnosti bol v prípade púti aj fakt, že deti a mládež nevedeli, prečo vôbec do Višňového putujú. A nevedeli to ani mnohí dospelí, keďže to deťom nevysvetľovali. Prím zohrávala viera, že v pútnickom mieste sa stal zázrak, alebo sa niekomu zjavila Panna Mária. Cesta mala väčší význam ako cieľ.

Pramene a literatúra

- BALOGH, August Florian: *Beatissima Virgo Maria Mater Dei, qua Regina et Patrona Hungarum. Historico-pragmatice adumbravit. Tom. 2. Agriae* : s. n., 1876.
- BUDAY, Jozef: *Pútnické miesto: Višňové. S. I.* : Alexej Frátrik, 1904. 19 s.
- DANCÁK, František: *Náboženský turizmus : turistika, náboženská turistika, púte – história a súčasnosť*. Prešov : Petra, 2007. 66 s. ISBN 978-80-89007-94-3.
- ĎUROŠKA, Peter: Dôležitosť kanonických vizitácií. In: *Katolícky kalendár Rosina*. Rosina : Mozaika Rosina, 2006.
- KAFKA, Luboš: *Dárek z pouti : poutní a poutové umění*. Praha : Lika klub / Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009. 293 s. ISBN 978-80-86069-52-4.
- GAZDA, Jakub Vojtech: *Duodena Mariana, to gest: Dwanáctero Kázanj, ktoré na Swátky, a Slawnosti Matky Božskej Panny Marye...* Uh. Skalica : Jozef Škarnycl, 1798. 254 s.
- HUSÁRIK, Daniel: *Višňové : Dejiny. Višňové* : Obecný úrad, 2014. ISBN 978-80-971817-0-3. 196 s.
- Katolícke Slovensko*. Trnava : Spolok Sv. Vojtecha, 1933. 651 s.
- Nábožná reč o Pútoch, ktorú na Den Naštwení Bl. P. Marii w Chráme Páňe Wišňowském predložil Ondreg Koszper*. Nitra : Jozef Neugebauer, 1840. 16 s.
- Púte a putovanie : zborník príspevkov zo VII. monotematického medzinárodného sympózia z cirkevných dejín : Košice 8. novembra 2005*. Košice : Seminár sv. Karola Boromejského, 2006. 278 s. ISBN 80-89138-54-3.
- Višňové. In: *Kalendár Katolíckej Jednoty slovenských žien na obyčajný rok po narodení krista Pána 1941*. Bratislava : 1940, s. 105-111.
- Rozhovor s pani Štefániou M., realizovaný v roku 2019.
- Rozhovor s pani Emíliou Š., realizovaný v roku 2020.

Pamätník vojakov padlých
v prvej a druhej svetovej
vojne na priečelí kostola
v Kysuckom Lieskovci
(Mário Janík)

O synoch Kysúc, ktorí zostali pochovaní v sovietskej zemi (2)

Chronologický prehľad vojenských telies Slovenskej armády pôsobiacich na východnom fronte so zreteľom na straty z radov Kysučanov

MÁRIO JANÍK

Zaistovacia divízia

Vznikla súbežne so sesterskou Rýchlou divíziou. Bola vytvorená tak, aby mohla čo najefektívnejšie plniť úlohy vyplývajúce z jej hlavného poslania – okupačnej služby na Ukrajine a Bielorusku a zabezpečovacie úlohy v tle Wehrmacht. Jej bojovým súperom boli najmä partizánske oddiely, s nasadením na fronte a tým i s bojovými stretnutiami proti

jednotkám pravidelnej armády sa nepočítalo. Do zostavy divízie boli zaradené dva pešie a jeden delostrelecký pluk, jazdecký priezvedný oddiel a ďalšie divízne jednotky o celkovej sile asi 8 000 mužov. Prvým veliteľom bol plukovník Augustín Malár. Zaistovacia divízia sa sformovala v auguste 1941 a v septembri sa presunula zo západu Ukrajiny severovýchodným smerom do priestoru v okolí Žitomíra.

Kysuce známe i neznáme

Obdobie do konca roku 1941 bolo pomerne pokojné a divízia vykonala iba niekoľko protipartizánskych akcií bez strát na životoch. V novembri prevzal velenie divízie plukovník Pavol Kuna.

Podobne pokojne sa začal i rok 1942, avšak vojaci sa už museli zúčastniť aj na protižidovských akciách po boku nemeckých bezpečnostných jednotiek. Samotných exekúcií sa nezúčastňovali, mali zabezpečiť vytýčený priestor tak, aby sa nikomu nepodarilo uniknúť. V tomto období bol absurdne rozšírený operačný priestor divízie až na 60 000 km², čo predstavovalo dvojnásobok rozlohy Slovenskej republiky! Tento priestor zasahoval až na juh Bieloruska.

V priebehu marca už boli jednotky divízie nasadené proti silným partizánskym skupinám, ktoré však napriek početnej sile (často aj niekoľko tisíc mužov) nemali k dispozícii dostatočnú výzbroj. Napriek tomu je jasné, že pri bojoch proti takto silnému súperovi už prišlo aj k stratám na životoch v boji. 23. marca 1942 zomrel v poľnej nemocnici v Žitomíri strelník **Jozef Mlich** z Ochodnice. Bližšie okolnosti jeho smrti sa mi nepodarilo zistiť. O smrti Jozefa Mlicha bolo však vydané Obecné svedectvo, zrejme pre potreby právnych úkonov, ktoré sa zachovalo v čadčianskom archíve (ŠA v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca): „*Obecné svedectvo. Obec Ochodnica svedčí, že v obci Ochodnica dňa 27. augusta 1919 narodený a dňa 23. marca 1942 v nemeckom poľnom lazarete 902. v Žitomíri, okres a oblasť tá istá, v Ukrajine, Sovietske Rusko, padlý hrdina Jozef Mlich, ktorého rodičia sú Juraj Mlich a Júlia Gašincová, posledné stále bydlisko mal v Ochod-*

Generál Augustín Malár, prvý veliteľ ZD. Za povšimnutie stojí vysoké nemecké vyznamenanie Rytiersky kríž železného kríža na stuhe okolo krku. Toto vyznamenanie, ktoré sa udeľuje za chabrosť alebo príkladné velenie obdržalo veľmi málo Slovákov (Wikipedia)

nici, okres Kysucké Nové Mesto. Tiež svedčí, že pomenovaný padlý hrdina bol slovenským štátnym občanom, príslušný do spomenutej obce Ochodnica. V Ochodnici 13. júna 1942. Na stráž!“ Podpísaní sú vedúci notár a vládny komisár. Rovnako za nezistených okolností zomrel 2. júna 1942 v obci Mlynok strelník **Ján Palúch** z Čadce.

1. augusta 1942 bola vyslaná skupina 11 vojakov pochádzajúcich z Riečice do Maloduše, odkiaľ mali odtiahnuť nemecké automobily poškodené pri prepade partizánmi. Na spiatocnej ceste okolo 14. hodiny pri obci Bjesujev boli prepadnutí asi 50 – člennou partizánskou jednotkou. Po krátkej prestrelke partizáni 6 vojakov odzbrojili, vyzliekli

Plukovník pechoty Pavol Kuna velil Zaisťovacej divízii od novembra 1942
(Wikipedia)

z uniformami, zastrelili a mŕtvolu zapálili. Ďalších dvoch zastrelili na úteku, jeden bol zranený ťažko a dvaja ľahko. Krvavá bilancia bola z 11 vojakov - 8 mŕtvych a 3 zranení. Jedným z padlých bol strelník **Štefan Sádecký** zo Zákopčia. Trestná akcia za týchto zabitých vojakov sa, bohužiaľ, zvrhla na brutálne a primitívne vraždenie civilistov, čo naštrbilo dovedy nadštandardné vzťahy medzi nimi a slovenskými vojakmi. Trestné stíhanie voči vinníkom bolo zastavené s príchodom nového veliteľa ZD plukovníka generálneho štábu Rudolfa Pilfouska.

V nasledujúcich mesiacoch sa zintenzívnili boje proti silnejúcim partizánskym skupinám. Pre Slovákov bol tragický najmä začiatok novembra 1942, keď do oblasti pôsobenia ZD dorazili silné partizánske brigády plk. Kovpaka a plk. Saburova vyzbrojené ťažkými zbraňami. 3. novembra bola pri Ptiči prepad-

nutá skupina slovenských vojakov oddielom partizánov v slovenských uniformách. Výsledkom stretu bolo 23 mŕtvych slovenských vojakov, vrátane veliteľa. Tomuto masakru sa Kysučania vyhli. To však neplatí o ďalšom, ktorého krvavý účet bol vyšší ešte o dve mená. Stalo sa tak už o päť dní, 8. novembra. Po správe o obsadení Lojeva asi tisíckou partizánov, bola nariadená „vyčisťovacia“ akcia. Predvoj skupiny, ktorý trestuhodne nemal kryté krídla, sa dostal v Lojeve do pasce, kde bol rozprášený. Eskadróna postupujúca za predvojom mu nemohla nijako pomôcť, pretože bola „pribitá“ delostreleckou a mínometnou paľbou k zemi v priekope. Zvyšky predvoja sa iba s námahou prebojovali k hlavnej skupine, no i tá musela ustúpiť. Na druhý deň bolo veliteľom útvaru plk. Veselým (ten „vyčisťovaciu“ akciu i nariadil) na miesto tragédie vyslané družstvo vojakov, aby dovezli pozostatky svojich druhov v zbrani. Po príchode na miesto masakru sa im naskytl otrasný pohľad na zhorené, zohavené, skrvačené a nahé telá svojich spolubojovníkov. Jeden dôstojník, pravdepodobne zranený bol „dorazený“ podrezaním hrdla. Ako som spomínal vyššie, tentoraz krvavé besnenie neobišlo ani Kysučanov. Strelníka **Františka Slivku** z Riečnice, príslušníka spojovacej čaty, našlo družstvo vyslané k pozbieraniam mŕtvych úplne nahého, zvierajúc v zakrvavených rukách modlitebnú knižku! Okrem neho tu zahynuli i strelník v zálohe **Filip Grisa** z Ochodnice a strelník v zálohe **Jozef Gužík** z Čadce. Zodpovednosť za neúspech akcie niesol plk. Veselý, ktorý sa z nej snažil „vykrútiť“ skresleným hlásením. Padlí vojaci boli 14. novembra slávnostne pochovaní v Chvojníkách.

Kysuce známe i neznáme

Ešte v tej noci zo 14. na 15. novembra sa pokúsila partizánska brigáda plk. Saburova dobyť Chvojniky aj so slovenskou posádkou. V tejto prvej otvorenej bitke o mesto medzi partizánmi a ZD však nakoniec zvíťazili slovenskí vojaci.

V priebehu zimy 1942/43 sa ešte príslušníci Zaisťovacej divízie zúčastnili dvoch veľkých operácií. Najskôr v druhej polovici januára 1943 to bola obkľučovacia akcia proti Gomeľskému partizánskemu zväzku. Druhá operácia bola vedená proti partizánskej brigáde S. M. Kirova a prebiehala začiatkom februára. Pri oboch akciách nedošlo k stratám na životoch Kysučanov.

Od polovice februára do polovice marca bol útlm partizánskej činnosti a vojaci ZD mali aký – taký relatívny pokoj. Už v noci z 15. na 16. marca však došlo k vážnejšej potýčke s partizánmi. Na bojový prieskum v priestore Dubrovica – Omelkovščina – Rašev bola vyslaná 11/102 rota s podporou troch palebných družstiev. Rota mala prenocovať v Omelkovščine, ktorú však obkľúčili partizáni. Tí mali početnú presilu 800 : 100 bojovníkom. Vďaka chladnokrvnému konaniu sa prakticky celá rota prebila z obkľúčenia. Mali iba jedného mŕtveho. Bol ním čatník v zálohe **Jozef Perďoch** z Olešnej (čatník = čatár).

V tomto období už partizáni postupne prechádzali do protiofenzívy. Rozmohli sa i dezercie príslušníkov ZD. 8. apríla 1943 dostali z zosilnenej roty Pešieho pluku 102 bojovú úlohu s cieľom zabrániť partizánom dosiahnutie ľavého brehu rieky Pripjať pri obci Areviči, podporiť nemeckú posádku v obci Lelčice, ktorá zvädzala boje s partizánmi a delostrelci mali ostreľovať Dernoviči, prechod cez

Strelník František Slivka zahynul pri masakri v Lojeve s modlitebnou knižkou v ruke. (Publikácia : Kysuce 1938 - 1945, Čadca, 2015)

rieku Areviči a iné ciele. Rota 5/102 absolvovala presun bez problémov a zaujala svoje pozície. Rota 10/102 pri presune najprv zvedla bojovú šarvátku s jazdeckým oddielom, ktorý zrejme vykonával prieskum bojom a zisťoval silu protivníka. Neskôr počas oddychu v lokalite Lomači bola prepadnutá celou partizánskou brigádou a bola nútená ustúpiť a ťažkú techniku zanechať na bojisku. Zahynulo tu 7 vojakov, medzi inými i strelník František Bukovan z Rakovej a strelník Ján Kubala zo Zákopčia.

V poslednej dekáde júna 1943 sa začala ZD presúvať do svojho nového operačného priestoru v okolí Minska v Bielorusku. Presun bol ukončený začiatkom júla a Zaisťovacia divízia bola premenovaná na 2. pešiu divíziu.

1. pešia divízia

Vznikla reorganizáciou a doplnením Rýchlej divízie v júni a v júli 1943. Do konca augusta prebehol výcvik. Spočiatku velil 1. PD gen. Jurech, v septembri prevzal velenie plk. Elemír Lendvay. Prvé bojové úlohy začala plniť začiatkom septembra. Hlavnou úlohou bolo brániť prístup na strategicky dôležitý polostrov Krym z pevninskej časti Ukrajiny, zo severu. Na konci októbra bola 1. PD nasadená do prvej línie v Nogajskej stepi. Proti slovenským jednotkám stál sovietsky 19. tankový zbor. Vojaci však boli demoralizovaní, so slabou bojovou morálkou. Už pri náznakoch sovietskych útokov sa ochotne vzdávali celé jednotky, ba dokonca i dezertovali. Celý obranný úsek divízie sa rozpadol a tá musela ustúpiť. Počas bojov v Nogajskej stepi v priebehu 29.- 30. októbra a pri ústupe 30. októbra až 1. novembra zahynulo 27 slovenských vojakov, z ktorých ani jeden nebol Kysučan.

Po sovietskom prelomení obrany Krymu sa divízia presunula za riekou Dneper, kde sa postupne sústredili jej rozpadnuté jednotky. Tu bola zreorganizovaná a boli jej pridelené zaistovacie úlohy. Jeden peší pluk a niekoľko menších jednotiek však zostalo nasadených na Kryme. V tomto čase už všetky vojská osi prešli na obranno-ústupový spôsob boja a nemeckým velením bolo rozhodnuté, že nespohľadlivé slovenské jednotky budú nasadené pracovne na budovanie opevnení. Tylové jednotky boli ubytované v Odese. Tu za nezistených okolností 24. novembra 1943 zomrel strelník **Jozef Šurgan** z Lodna.

Tlak ČA silnel a 1. PD dostala 24. marca 1944 rozkaz k presunu do Grigoriopol'a v Moldavsku, asi 130 km severozápadne od Odesy, kde sa 25. apríla konečne pripojili k divízii i peší pluk 20 a ostatné jednotky, ktoré zostali bojovo nasadené na Kryme. K 1. máju 1944 bola divízia zreorganizovaná. Vzápätí nasledovala druhá reorganizácia na 1. technickú divíziu, ktorá bola ukončená 27 júna 1944. Touto reorganizáciou bolo zavŕšené bojové nasadenie Armády SR proti Sovietskemu zväzu.

2. pešia divízia

2. pešia divízia oficiálne vznikla 1. augusta 1943 premenovaním Zaistovacej divízie. Pozostávala z dvoch peších plukov, Smiešaného priezvedného oddielu, delostreleckého oddielu, Letky 11 s 8 lietadlami a ďalšími jednotkami. 2. PD pokračovala v Bielorusku v okupačnej službe a tak ako na Ukrajine, i tu zvädzali boje najmä s partizánskymi skupinami. Úroveň bojových stretnutí na Ukrajine však šarvátky v Bielorusku zďaleka nedosiahli. Už 3. augusta veliteľ 2. PD dostal nariadenie od ministra NO aby nepodnikal žiadne ďalšie protipartizánske akcie ani v prípade priameho nemeckého rozkazu. To sa Nemci snažili obísť vydávaním rozkazov slovenským vojakom bez vedomia ich nadriadených. V tomto období stratilo nemecké velenie dôveru k svojmu spojencovi. Pôsobenie 2. PD divízie sa skončilo reorganizáciou na konci októbra 1943 a zaobišlo sa bez strát na životoch rodákov z Kysúc.

Zahynuli pri vojnovom ťažení proti Sovietskemu zväzu

V závere článku si dovoľím ešte raz zrekapitulovať zoznam padlých Kysučanov, doplnený o niektoré fakty, ktoré nie sú uvedené v texte

Desiatnik **Flašík Anton** zo Zákopčia, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (v zozname padlých vojakov v protisovietskom ťažení Ústavu pamäti národa vedený pod číslom 229).

Strelník **Harvančík František** z Kysuckého Nového Mesta, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (328).

Strelník **Hmíra Jozef** z Lieskovca nad Kysucou, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (349).

Strelník **Jarošík Chalupa Rehor** z Horného Vadičova, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (449).

Strelník v zálohe **Pazdera Jozef** z Oščadnice, narodený roku 1916, vojenskú službu nastúpil 1938, zahynul 22. júla v Lipovci (862)

Strelník **Sopek Vincent** z Lieskovca nad Kysucou, narodený roku 1916 v Budatínskej Lehote, vojenskú službu nastúpil roku 1938, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (1039).

Strelník **Škrivánek Pavol** zo Zákopčia, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci (1103).

Strelník **Kubačák Ján** z Vysokej nad Kysucou, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 30. júla 1941 pri Garnove (588).

Strelník **Vaňo Tomáš** z Lieskovca nad Kysucou, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 22. júla 1941 v Lipovci. Pozn. : v niektorých zoznamoch vedený ako Vančo, v obecnej kronike Kysuckého Lieskovca pod krstným menom Adam. Nadporučík pechoty **Chovaňák Peter** z Nesluše narodený roku 1935, vojenskú službu nastúpil roku 1935, zahynul 27. februára 1942 v Marinovke (407).

Strelník **Mlich Jozef** z Ochodnice, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 23. marca 1942 v Žitomíre (777).

Nadporučík pechoty **Štefánek Jozef** z Rakovej, narodený roku 1915, vojenskú službu nastúpil 1935, zahynul 17. apríla 1942 v Marinovke (1113). Pozn.: podľa niektorých zdrojov dosiahol hodnosť stotník = kapitán.

Strelník **Uhrecký Ján** z Novej Bystrice, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940, zahynul 27. apríla 1942 v lokalite Ternovaja (1175).

Strelník **Palúch Ján** z Čadce, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 2. júna 1942 v obci Mlynok (862).

Strelník **Sádecký Štefan** zo Zákopčia, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 1. augusta 1942 v Bjesujeve (988).

Desiatnik **Vertfrain Ján** z Čadce, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 19. augusta v obci Suchaja Cica (1218).

Strelník **Dorman Gašpar** z Vysokej nad Kysucou, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 21. augusta v obci Suchaja Cica (175)

Strelník **Šutý Ondrej** z Ochodnice, narodený roku 1920, nastúpil vojenskú službu roku 1940. Zahynul 28. mája 1942 v lokalite „Ambrozijevka“ (1129).

Strelník **Habeš Štefan** z Lutíš, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 6. septembra 1942 v lokalite Pšeškaja (308).

Desiatnik **Skalka Ján** z Oščadnice, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 10. novembra 1942 v Kutajskej (1014).

Slobodník **Podolák Pavol** z Krásna nad Kysou, narodený roku 1918, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 24. novembra 1942 v Kutajskej (918).

Sterlník **Cudrák Jozef** z Olešnej, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil 1940, zahynul 24. novembra 1942 v Kutajskej (122).

Strelník v zálohe **Gužík Šimon** z Čadce, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil 1939, zahynul 14. októbra 1942 v Kutajskej (299).

Strelník v zálohe **Chovanec Ján** z Lutíš, narodený roku 1918, vojenskú službu nastúpil roku 1939. Zahynul 15. októbra 1942 v Kutajskej (404).

Strelník v zálohe **Šudý Ján** z Novej Bystrice, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 3. novembra 1942 v lokalite Saratovskaja (1122).

Strelník v zálohe **Grisa Filip** z Ochodnice, narodený roku 1917, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 8. novembra 1942 v Lojeve (294).

Strelník v zálohe **Gužík Jozef** z Čadce, narodený roku 1917, vojenskú službu nastúpil 1939, zahynul 8. novembra 1942 v Lojeve (298).

Strelník v zálohe **Slivka František** z Rieč-

nice, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 8. novembra 1942 v Lojeve (1025).

Strelník **Trnovec Šimon** z Lodna, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil roku 1941. Zahynul 15. decembra 1942 v lokalite Bezimjannoje (1160).

Slobodník **Hogh Otto** z Kysuckého Nového Mesta, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 14. januára 1943 (podľa iného zdroja 19. januára 1943) v nevedenej lokalite (352). Je vedený i v zoznamoch padlých Nemcov.

Strelník **Zabavik Jozef** z Turzovky, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1941, zahynul 3. februára 1943 v Krasnodare (1251).

Strelník **Gacík-Cefrek Jozef** zo Zákopčia, narodený roku 1921, vojenskú službu nastúpil 1941, zahynul 10 februára 1943 v lokalite Slavjanskaja (246).

Strelník **Valášek Ludovít** z Turzovky, narodený roku 1922, vojenskú službu nastúpil 1942, zahynul 10 februára 1943 v lokalite Slavjanskaja (1194).

Strelník v zálohe **Cudrák Ján** z Turzovky, narodený roku 1918, vojenskú službu nastúpil 1939, zahynul 17. februára 1943 v lokalite Kosa Čučka (121).

Čatník v zálohe **Perd'och Jozef** z Olešnej, narodený roku 1917, vojenskú službu nastúpil 1939, zahynul 16. marca 1943 v lokalite Chvojniki (889).

Slobodník v zálohe **Lacko Alojz** z Dolného Vadičova, narodený roku 1919, vojenskú službu nastúpil roku 1940. Zahynul 4. apríla 1943 v Išune (637).

Strelník **Bukovan František** z Rakovej, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil 1941, zahynul 8. apríla 1943 v lokalite Lomači (96).

Kysuce známe i neznáme

Strelník Kubala Ján zo Zákopčia, narodený roku 1920, vojenskú službu nastúpil - nezistené, zahynul 8. apríla 1943 v lokalite Lomači (589).

Strelník **Arendárik Jozef** z Rakovej, narodený roku 1921, vojenskú službu nastúpil 1941, zahynul 3. júna 1943 v lokalite Daragonovo (13).

Strelník **Šurgan Jozef** z Lodna, narodený roku 1921. Zahynul 24. novembra 1943 v Ode-se (1126).

Nejasnosti z obecných kroník

Údaje z predchádzajúcej stati sú zo zdrojov

Ústavu pamäti národa. Obecná kronika v Novej Bystrici spomína padlých z obce v roku 1942 vyššie uvedeného Jána Uhreckého a potom ešte vojakov s menami Brhel a Talapka. Naopak nespomína Jána Šudého.

Obecná kronika Horného Vadičova spomína ťažko poraneného Kamila Berešíka. Zranený bol na obe oči, pol roka sa liečil v Nemecku, avšak jeho stav bol v čase písania zápisu kronikárom „biedny“.

V kronike Dolného Vadičova zasa nachádzame zmienku v zápise z roku 1942 o padlom Alojzovi Lackovi, ktorý bol „tunajší príslušník, obyvateľ považsko – bystrický“.

Pramene a literatúra

MIČIANIK, Pavel: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) I. V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2007.

MIČIANIK, Pavel: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) II. Zaisťovacia divízia a železniční pionieri*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2008.

MIČIANIK, Pavel: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) III. Rýchla divízia*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2009.

MIČIANIK, Pavel: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) IV. 1. pešia divízia. Slovenský vojak*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2012.

www.upn.gov.sk (online): Padlí, zomrelí a zabíjajúci slovenskí vojaci v priebehu protisovietskeho ťaženia (jún 1941 - august 1944).

www.vs.sk/uevh (online): Ústredná evidencia vojnových hrobov.

Osobný rozhovor autora s p. Filipom Kaplíkom (1920), Horný Vadičov, 9. novembra 2013.

Osobný rozhovor autora s p. Pavlínou Trnovcovou, Lodno, október 2013.

Pamätná kniha obce Horný Vadičov

Pamätná kniha obce Dolný Vadičov

Pamätná kniha obce Nová Bystrica

Kysuce známe i neznáme

kde bol prebytok úrodnej pôdy a vhodné klimatické podmienky – na Dolnú zem. Pre horské hospodárske spoločenstvá bystrických osád – dvory, ktorých základom bola roľnícka rodina sa v pôdnych podhorských podmienkach stal sezónny odchod za prácou jediným možným východiskom prežitia. Ľudia si v domácich pôdnych a klimatických podmienkach na zemepanskej pôde mohli realizovať len také pracovné činnosti, ktoré boli schopní rozvíjať a v horskom prostredí im poskytovali do určitého obdobia základné existenčné prostriedky na prežitie. Zložité geografické a klimatické pomery na Kysuciach, závislosť od panských dávok a robotovania, minimálne výnosy z pôdy nízkej bonity a obmedzené možnosti zamestnania, spôsobovali rastúcemu počtu obyvateľstva stále väčšie problémy užiť sa.

Kysuce a náročný život vo svete horských osád

Obyvatelia zo severnej a východnej časti Kysúc, predovšetkým z obcí Bystrickej doliny – Stará Bystrica, Nová Bystrica, Riečnica, Harvelka, Klubina, Zborov nad Bystricou, ale i Oščadnice, Čadce a okolia sa stali súčasťou sezónnej migrácie za prácou do agrárnych oblastí Dolnej zeme, ktorá pretrvávala od prelomu 17. / 18. storočia až do obdobia prvej tretiny 20. storočia. Takmer všetky spomínané obce ležali v časti Kysúc, kde podhorské a horské oblasti s lesmi zohrávali dominantnú hospodársku úlohu. Kvalita pôdy bola v tomto regióne podpriemerná a jej bonita maximálne z jednej štvrtiny v niektorých častiach regiónu vykazovala aspoň priemernú výnosnosť, ostatná pôda bola za-

radená svojou bonitou medzi veľmi slabou úrodnou s podpriemernými výnosmi a preto musela byť kombinovaná s chovom oviec a hovädzieho dobytku. Ďalším súvisiacim dôvodom boli drobné políčka, navyše mnohokrát rozdrobené právnymi a dedičskými pomermi, ktorým niektoré menšie gazdovstvá predchádzali po smrti gazdu spoločným hospodárením, čo je doložené napr. v Riečnici, ale charakteristické aj v ostatných obciach, ktoré svojimi geografickými, sociálno-ekonomickými predpokladmi mali takmer identické podmienky. Pre svoju nekvalitnú pôdu, klimatické pomery, preľudnenosť, nedostatok a rozdrobenosť pôdy, idúc ruka v ruku so situáciou usadlostí, neboli Kysuce schopné užiť jednotlivé rozširujúce sa rodiny v horských obciach a osadách. V Bystrickej doline vďaka zložitej situácii spojenj so spomínanými spoločensko-hospodárskymi pomermi sa mnoho generačných veľkorodín dostávalo do pozície boja o prežitie. Závisli len na vlastnej produkcii a vzájomnej kooperácii všetkých členov rodiny, strácali usadlosti schopnosť užiť sa na odľahlých samotách. Charakter bystrickej rodiny bol známy patriarchálnym profilom, na jej čele stál gazda, avšak s výraznou podporou gazdinej. Formy rozšírených niekoľkogeneračných veľkorodín spoločne hospodáriacich „v kope“ či nerozdelených bratov sa stali jediným spôsobom, ako udržať akú-takú rentabilitu hospodárenia.

Tento mikrosvet kysuckých horských osád a usadlostí veľkorodinných spoločenstiev sa stával neúnosný a gazdovia – hlavy rodín sa museli prizerať, ako ich mnohčlenné rodiny strádali nedostatkom základ-

*Strmé svahy horských
políček v Riečnici (Kysucké
múzeum)*

ných životných potrieb, pričom zložité životné podmienky určovalo primárne poľnohospodárstvo a chov hospodárskych zvierat. Z nedostatku rásťol záujem o doplnkové formy zamestnania, prácu v lese, ale pomerne výrazným fenoménom sa stalo odchádzanie na sezónne poľnohospodárske práce. Neprehľadné domáce pomery, ktoré pramenili z uzavretosti života bystrických usadlostí vzdialených od centier dedín, však pri náročnom poľnom hospodárení na kamenitej pôde v svahovitom teréne paradoxne naučili kysuckých hospodárov – budúcich sezónnych robotníkov realizovať agrárne techniky pri siatí obilia, žatve a zbere úrody v nepomerne náročnejších podhorských agrárnych podmienkach Kysúc. Následne ich však mohli začať uplatňovať oveľa efektívnejším spôsobom v priaznivých klimatických a pôd-

nych podmienkach pri sezónnych prácach na južných hospodárstvach Uhorska. Keď sa bystrické obyvateľstvo dostalo do situácie, že nemohlo vyžiť len z domáceho potenciálu, začalo odchádzať v nádeji zabezpečenia svojich rodín na konci 17. storočia na územie Dolnej zeme.

Predpoklady pre sezónny odchod za prácou z horných Kysúc

Sezónna migrácia z Kysúc do agrárnych oblastí Uhorska na Dolnú zem je známa už na prelome 17. / 18. storočia. Jej počiatky súvisia s vytlačením Turkov z južnejších stolíc Uhorska. Prvá etapa sezónnej cyklickej migrácie spadá predovšetkým do obdobia konca 17. a priebehu 18. storočia. Sezónny odchod za prácou už v 17. storočí dokumentujú aj fakty hospodárskych a sociálnych pomerov pod-

Kysuce známe i neznáme

daných na horných (severných) Kysuciach. Od polovice 17. storočia v priebehu jednej polovice storočia stúpol počet obyvateľstva dvojnásobne. Pokiaľ v roku 1662 žili na jednej usadlosti 2 – 4 rodiny, v roku 1712 už ich počet dosahoval v obciach priemerne 5 – 6 a niekde až 7 – 8 rodín na usadlosť. Tento nárast spôsobil, že agrárna produkcia nedokázala pokryť spotrebu na Kysuciach. Na horných Kysuciach po roku 1712 nastal úbytok robotnej povinnosti pre nekvalitnú pôdu a nahradená bola pre hornokysuckých poddaných osobitnou peňažnou dávkou. Urbárska regulácia Márie Terézie realizovaná v Trenčianskej stolici v roku 1770 určila novo mieru peňažných, pracovných a naturálnych poddanských povinností a dávok v určenom rozsahu poddanskej usadlosti. Obyvateľom Bystrickej doliny to však podmienky viditeľne nezlepšilo.

Sezonári z Kysúc začali odchádzať na ťažné práce. Z usadlostí odchádzali slobodní i ženatí muži. Doma ostávali starí, nevládni a tiež gazdiné, ženy, mládež, ktorí sa podieľali na práci hospodárstiev a zabezpečovali časť povinností voči zemepánom. Opraty hospodárstva a rodinného života preberala do rúk gazdiná a najstarší syn. Pomocným robotám okolo statku a pasenia sa nevyhli ani deti. Sezonári ešte začali doma s prípravou jarných prác, zorganizovali činnosť hospodárstva a predtým ako odišli, stihli, ak počasie dovoľilo, na jar zasadiť doma zemiaky, kapustu a zasiať jarné obilie. Po návrate z Dolnej zeme vyplatili dlhy a vďaka vegetačnému posunu v podhorských oblastiach niektorí stihli doma na poliach žatvu, pozbierať a uskladniť úrodu. Sezónnymi príjmami a naturáliami

prinesenými z dolnozemských gazdovstiev a veľkostatkov zabezpečili chod hospodárskych usadlostí i panské príjmy. Mnohí sezonári z Dolnej zeme prinášali paradoxne okrem naturálií aj údenú slaninu a masť, teda tradičné produkty, ku ktorým sa však doma v tých časoch dostávali sporadicky. Chov ošípaných nebol samozrejmosťou, zvlášť v obdobiach hladu. Ak sezonári doniesli krmivo, darilo sa lepšie aj statku a bola i fašiangová zabíjačka. Avšak v období 18. a 19. storočia, keď hlad a neúrody vyhnali poľnohospodárskych robotníkov na sezónne práce, to bola skôr výnimka. Počet dobytky bol obmedzený na niekoľko kusov slúžiacich predovšetkým na záprahovú robotu na horských poličkách. Mal mnohostranné hospodárske využitie a mlieko bolo podstatným zdrojom stravy pre deti.

Postupný návrat hospodárskeho života do dolnozemských stolíc

Do života postupne sa stabilizujúcich stolíc Dolnej zeme, oslobodených po Turkoch, sa pomaly vracal hospodársky život. Poľnohospodárstvo bolo takmer výlučným zdrojom obživy a chýbajúca produkcia bola obrazom nízkej úrovne produkcie nielen na poddanských majetkoch, ale aj na dolnozemských panských veľkostatkoch, kde sa len pomaly obnovoval pôdny fond i jeho infraštruktúra. Dolnozemskí gazdovia vedomí si nedostatku financií i pracovnej sily najímali sezónnych robotníkov, najskôr len na žatvu alebo zber úrody. Boli schopní v počiatkovom období platiť prevažne naturáliami. Zisk a poľnohospodárske výnosy investovali do rozvoja gazdovstiev a veľkostatkov. Kysuckí agrárni

Z osád Bystrickej doliny sa odchádzalo na sezónne práce, na obrázku osada Novácka Poľana v Harvelke (Kysucké múzeum)

sezonári teda najskôr odchádzali do relatívne stabilizovaných stolíc na južnom území Slovenska a severe centrálného Uhorska do podunajskej oblasti, kde si privyrábali pri žatevných prácach a mlátení obilia už okolo roku 1730. V počiatkoch si dolnozemskí gazdovia pri jarných prácach vystačili so svojím služobníctvom na panských majetkoch a sezonárov volali len na žatevné práce.

Úrodná pôda v bezpečných panónskych stoliciach tvorila silný potenciál pre sezónnych robotníkov z Kysúc. Veľké priestory úrodných oblastí Uhorska ostávali stále nerekvitované a veľkostatkom chýbalo väčšie množstvo poľnohospodárskych pracovníkov. Počiatkové podmienky však boli náročné. V Peštianskej stolici napríklad potrebovali gazdovia na obnovu pôdneho fondu a obrábanie pôdy výrazný počet sezónnych robotníkov, pretože na prelome 17. / 18. storočia tu reálne fungovalo len cez 80 osídlených usadlostí. Ich počet vý-

razne vzrástol s príchodom sezonárov, ktorí sa podieľali na hospodárskom raste i rozširovaní poľnohospodárskej produkcie. Podľa súpisu Peštianskej stolice sa pôvodne najúrodnejšie územia vtedajšieho Uhorska zmenili na opustenú krajinu. Ako teda potom vyzerali rozsiahle juhovýchodné územia Uhorska, ktorých takmer nechránená poloha pre blízkosť Osmanskej ríše podstupovala predtým dlhodobé plienenie? V tom čase bolo poľnohospodárstvo Uhorska stále v žalostnom stave. Územia medzi Dunajom a Tisou či Banátu a Báčky boli takmer vyľudnené a jestvujúce osady na desiatky kilometrov vzdialené. Tak to bolo nielen v južnej Báčke, ale napríklad i Nový Sad bol v tom období jedinou malou dedinou na širokom rozľahlom území pri Petrovaradíne. Ostatné územia boli podľa vojenského hlásenia z konca 17. storočia neobývané. V békešskej oblasti podľa informácií z rovnakého obdobia z roku 1698 žilo v mestečku Békeš 10 rodín a ostatné končiny boli spustnuté.

Prínos sezónnych robotníkov k hospodárskej obnove dolnozemsých stolíc

Situácia bola na prelome 17. / 18. storočia žalostná až tragická. To sa samozrejme podpísalo aj na možnostiach severných a južných stolíc Uhorska a ich nerovnomernej záťaži a daňovom využití, čo menila práve postupná kultivácia poľnohospodárskych plôch a návrat k pôvodnému využitiu krajiny pomocou sezónnych agrárnych robotníkov. Následne sa však hospodárske prostredie na základe intervencie Uhorskej dvorskej komisie od začiatku 18. storočia zlepšuje. I v stoliciach zaujímavých pre kysuckých sezónárov – Peštianskej, Komárňanskej, Ostrihomskej stolici sa situácia stabilizovala. Sezónari sa postupne posúvali južnejšie po úrodných panónskych stoliciach na územia medzi Dunajom a Tisou a oblastí dnešného stredného Maďarska, kde si začali postupne budovať sezónarské zázemie. Sezónny odchod za prácou lákal stále viac mužov z horských a podhorských oblastí Kysúc odchádzajúcich do panónsko-potiskej oblasti. Najskôr prichádzali na žatevné práce, kde sa okamžite prejavili ich agrárne zručnosti. Prvé roky boli ťažké, pracovali bez zabezpečeného ubytovania, často bývali v hospodárskych priestoroch, chlievoch, ale pracovali za mzdu alebo podiel na úrode. Na druhej strane však náročné podmienky dolnozemsého hospodárenia umožnili rozvinúť ich schopnosti získané v zložitých podhorských agrárnych podmienkach a opätovne ich využívať efektívnejším spôsobom v priaznivých klimatických a pôdnych pomeroch pri práci na veľkostatkoch vtedajšieho Uhorska.

Tak sa postupne stali žiadanou sezónarskou silou, z čoho plynul pravidelný odchod na sezónne práce a stabilnejšie podmienky.

Vychýrení a žiadani kysuckí sezónari

Mnohí sezónari, obyvatelia horských oblastí Kysúc z Trenčianskej stolice, tak nachádzali prácu na majetkoch, kde im boli schopní poskytnúť obživu i ubytovanie na niekoľko mesiacov – na celú hospodársku sezónu. Menší i väčší gazdovia ich začali v období stabilizácie poľnohospodárskych pomerov lákať na svoje majetky pre zručnosti, pracovitost, výdrž a adaptáciu na akúkoľvek hospodársku prácu. Vedomosti o pôde a pestovaní plodín urobili z kysuckých agrárnych sezónárov dobre platenú pracovnú silu. Mnohí začali prichádzať pravidelne do oblastí medzi Dunajom a Tisou i do Zadunajska už od polovice 18. storočia na celú sezónu. Na jar chodievali pracovať do vinogradov, okopávali kukuricu, zemiaky. Počet žencov a mlatcov ešte rástol s príchodom žatvy. Podľa dochovaných údajov pracovali horniacki sezónari z Trenčianskej a Oravskej stolice aj vo vinogradoch v oblasti Svätý Ondrej (Szentendre) a ako ženci chodili do blízkej Jače (Acse) v Peštianskej stolici, kde boli na veľkostatkoch žiadani a dobre platení. Dokonca až natoľko, že Peštianska stolica určila v roku 1729 pevné kvóty obilia pre sezónarov, pod hrozbou trestov pre statkárov, ak im vyplatia viac. V 70. – 80. rokoch 19. storočia sa opakovali žiadosti úradom Sabolčskej stolice z veľkostatkov v Níredháze (Nyíregyháze) o udržanie žencov z Horniakov pre obavy, že prestanú chodiť, preto im bolo udelené právo slobodného pobytu.

Vyhlásení sezonári z Horniakov – kosci, mlatci a poľnohospodári z Kysúc v období priaznivých podmienok pre sezónnych pracovníkov chodili za prácou, ale dodržiavali zaužívané lokálne normy spoločenstva a vracali sa na svoje rodné kysucké usadlosti. Prinášali mzdu a diel z naturálií, rôzne vylepšenia poľnohospodárskeho náradia, nové spôsoby poľnohospodárskej práce, krmivá i nové plodiny či odrody zemiakov. Pokiaľ to bolo samozrejme možné, tak peniaze získané pri sezónnych prácach využili na príkúpenie poľnohospodárskej pôdy: „otec... zas kupovali roličky, pole, len a len vecej abi bolo, vecej sa vichovať...“ Pravidelný odchod za sezónnymi prácami bol dôvodom vytvorenia pevného systému zmluvných dohôd platieb a naturálnych odmien pre kysuckých sezónnych robotníkov s dolnozemskými zemepánmi, ktorí si chceli zabezpečiť, aby neodišli o rok na iné majetky. Kysučanov lákalo aj Zátisie a južnejšie oblasti Báčky. Upevňovaním vzťahov v nových pôsobiskách ich význam neskôr ešte vzrástol z dôvodu rozmachu pestovania obilia a ďalších plodín v priebehu 19. stor., predovšetkým okopanín a technických plodín. V oblastiach medzi Dunajom a Tisou pracovalo v 18. a 19. sto-

ročí množstvo sezónnych robotníkov z Kysúc zamestnaných na poliach, vinohradoch, či lánoch s kukuricou. Peňažný zárobok dostávali pravidelne podľa odpracovaných dní a k tomu im prináležala i časť obilia a naturálií po žatve a zbere úrody. Na väčších i menších majetkoch, ktoré v spomínaných bezpečných oblastiach rýchlo začali prosperovať si už od prvej tretiny 18. storočia aj menšie dolnozemské hospodárstva mohli dovoliť zaplatiť sezónnych robotníkov nad mieru ich domácich kysuckých zárobkov. Mnohí obyvatelia z Kysúc okrem sezónneho zárobku zistili, že južné oblasti Uhorska sú hospodársky výnosnejšie a prosperujúcejšie. Keď sa postupne pominulo osmanské nebezpečenstvo, stával sa fenomén vystahovalectva stále viac chceným či nechceným spôsobom vidiny nového, lepšieho života. Mnohí začali zvažovať a odchádzať jednotlivu ako skúsení sezonári už do známeho hospodárskeho prostredia, iní odchádzali hŕfne aj po stovkách rodín, ďalší zas prichádzali až potom, ako si ich rodinní príslušníci vybudovali bezpečné zázemie v novej domovine. To je však už iná kapitola migrácie na Dolnú zem.

Literatúra

- BEDNÁRIK, Rudolf: *Ludové staviteľstvo na Kysuciach*. Bratislava : SAV, 1967, 244 s.
- KOLEKTÍV: *Československá vlastivěda III. Lidová kultura*. Praha : Orbis, 1968, 780 s.
- MARKECH, Pavol: Príčiny vysťahovalectva do južných oblastí Uhorska s osobitným zreteľom na obyvateľstvo z Kysúc v Slavónsku. In: JESSENSKÝ, Miloš (ed.): *Acta regionalia : interdisciplinárne vedecké periodikum*. Čadca : Kysucké múzeum v Čadci / Košice : BERG TU Košice, 2016, roč. I/XVII, č. 1-2, s. 212-270.
- PARÁČOVÁ, Andrea: Vznik Zborova. In: ĎURNÝ, Juraj (ed.): *Zborov a jeho zázraky*. Čadca : Štúdio D, 2007, s. 35-55.
- SALNER, Peter: Riečnická rodina. In: KOLEKTÍV. *Riečnica a Harvelka. / Výskum zátopovej oblasti na Kysuciach /*. *Národopisné informácie*. č. 2., Bratislava - Čadca : Národopisný ústav SAV, 1981, s. 89-91.
- SIRÁCKY, Ján: *Stahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1966, 187 s.
- SLAVKOVSKÝ, Peter: *Svet na odchode : Tradičná agrárna kultúra v strednej a južnej Európe*. Bratislava : Veda, 2009. 216 s.

*Kostol sv. Jána Krstiteľa
v Zákopčí. (Archív
A. Kontrika)*

Drotári zo Zákopčia na prelome

19. a 20. storočia

(1. časť)

PHDR. ALOJZ KONTRIK

Cieľom príspevku je priblížiť obec Zákopčie prostredníctvom údajov obsiahnutých v archívnych prameňoch, týkajúcich sa drotárov z tejto obce, s dôrazom na obdobie od poslednej dekády 19. storočia do roku 1918. Obec sa rozprestiera na ploche 2 963 ha v severovýchodnej časti Javorníkov v nadmorskej výške od 470 do 875 metrov nad morom. Rozlohou je jedna z najväčších obcí na Kysuciach. Väčšina obyvateľov žila (a žije) mimo ústredia, v rozptýlených osadách a samotách, ktoré majú názvy odvodené od svojich prvých osadníkov. Prvá písomná zmienka o obci (*Zakopcsie*) je z roku 1659, keď patrila Strečnianskemu hradnému panstvu. Vznikla ako kopaničiarska obec vyčlenením z územia obce Nesluša. Farnosť v Zákopčí bola zriadená v roku 1749, pričom barokovo-klasicistický kostol, zasvätený sv. Jánovi Krstiteľovi (sviatok

24. júna), začali stavať v roku 1791 v ústredí obce – U Ščúrov (neskôr premenované na Majer).

V 19. storočí a 1. polovici 20. storočia bolo drotárstvo ako špecifické nerolnícke zamestnanie časti mužskej populácie fenoménom, ktorý významnou mierou ovplyvnil tradičnú kultúru obce. Zatiaľ najstaršia zistená písomná zmienka o konkrétnom drotárovi zo Zákopčia pochádza z účtovnej knihy obce z roku 1846, v ktorej sa spomína drotár Adam Lobodáš. Ďalšia písomná zmienka je z roku 1874 zo sobášnej matriky obce Zákopčie. Ide o mladého muža Jána Dobiáša zo Zákopčia, syna drotára. Keďže sa v uvedenom roku ženil, je možné, že jeho otec bol drotárom už okolo roku 1850.

V počiatkoch existencie drotárstva ako vandrovného zamestnania chodievali drotári zo Zákopčia

Ústredie - U Ščúrov,
neskôr Majer
(A. Kontrik)

Zákopčie U Krátkych
(A. Kontrik)

kopčia po drotárke pešo, prípadne ich niekto zviezol na voze. Po spustení prevádzky Košicko-bohumínskej železnice na úseku medzi Žilinou a Těšínom dňa 8. januára 1871 (budovala sa v rokoch 1869 – 1872), chodievali na vlak cez vrch Husárik na železničnú stanicu v Čadci, lebo Zákopčie ležalo mimo železničnej trate. Od roku 1884, po dobudovaní železničného spojenia medzi Čadcou a Skalitým, drotári vlakom cestovali za prácou na územie dnešného Poľska. V roku 1914 bola dokončená železnica z Čadce na Makov, a tak niektorí drotári chodili na vlak do Rakovej alebo na Staškov, aby sa rýchlejšie dostali do Čadce. Železničnú zastávku v uvedených obciach si vyberali podľa tohto, kam mali bližšie z miesta bydliska.

Na prelome 19. a 20. storočia Zákopčie patrilo k významným drotárskym obciam na Kysuciach, čo dokladá aj jeden z najvyšších počtov vydaných drotárskych legitimácií, platných na území rakúsko-uhorskej monarchie (bližšie nasledujúca tabuľka).

Zoznamy vydaných drotárskych legitimácií za roky 1897 – 1898, 1901 a 1911 sa nezachovali; záznamy za roky 1899, 1902, 1906, 1907, 1910 a 1912 sú neúplné. Navyše, viacero drotárov vykonávalo svoju činnosť nelegálne, bez príslušných dokladov. Napriek tomu, počet vydaných drotárskych legitimácií mnohonásobne prevyšoval počty legitimácií vydaných v ostatných obciach na Kysuciach. Najvyšší počet vydaných drotárskych legitimácií (108) bol zaznamenaný v roku 1913,

Rok	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1899	1900	1902	1903	1904	1905	-
Počet DL	22	40	34	49	52	65	67	44	72	90	93	74	68	-
Rok	1906	1907	1908	1909	1910	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918	1919	Spolu
Počet DL	4	75	75	95	31	77	108	44	14	10	3	2	5	1 313

Počet drotárskych legitimácií (DL) vydaných pre drotárov v Zákopčí v rokoch 1890 – 1919. (Spracované podľa výskumného materiálu J. Fojtíka: Štatistický prehľad o počte vydaných podomových knižiek pre drotárov v Trenčianskej župe za roky 1890 – 1919)

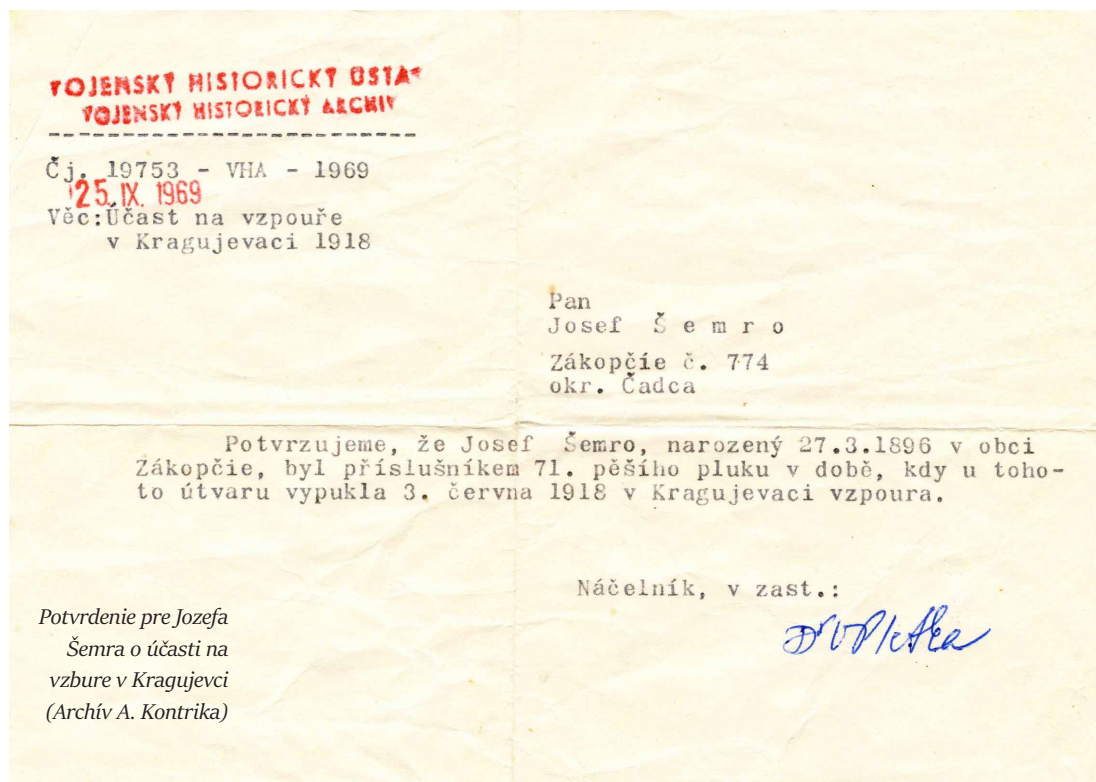
Kysuce známe i neznáme

Drotári Ján Kanálik
(vľavo) a Jozef Šemro
(Archív A. Kontrika)

teda rok pred začiatkom I. svetovej vojny. Najnižší počet sme zaznamenali v roku 1918 – 2 ks, keď vojna trvala už 4 roky. Celkovo bolo v sledovaných rokoch vydaných 1 313 drotárskych legitimácií. Pre porovnanie možno uviesť, že v roku 1880 žilo v Zákopčí 2 302 obyvateľov a v roku 1890 2 526 obyvateľov. V roku 1900 mala obec 2 638 obyvateľov, z toho len 868 mužov, pričom ďalších 550 obyvateľov bolo v cudzine. Na základe týchto štatistických údajov môžeme skonštatovať, že pomerne veľká časť mužskej populácie sa zdržiavala prechodne v cudzine, časť tam zostala natrvalo. V uvedenom roku (1900) stálo v obci 570 budov, ktoré boli pokryté šindľom. Z nich len 8 bolo kamenných alebo tehlových, ostatné boli postavené z dreva. V roku 1910 sa počet obyvateľov Zákopčia zvýšil na 2 774.

V sledovanom období sa okrem iných venoval drotárstvu Ján Kanálik z osady U Krátkych (nazývanej Krasľanky), ktorý chodieval za prácou najmä na územie dnešného Slavonska v Chorvátsku. Zrejme aj z toho dôvodu vo verbálnom prejave používal slovné spojenie: „*Chod' do Šľavonie!*“ v prípadoch, že ho niekto nahneval. Tým mu dal najavo, nech mu dá pokoj alebo ide preč. Toto slovné spojenie sa časom udomácnilo v drotárskom argote, spočiatku medzi drotármi v zahraničí, neskôr i v domácom prostredí. Po roku 1912 chodil J. Kanálik až do Terstu, hlavného prístavu Rakúsko-Uhorska, kde mohol obdivovať pamätník cisárovnej Alžbety (Sissi), manželky rakúsko-uhorského cisára Františka Jozefa I. (v súčasnosti ide o jej jediný pamätník na talianskom území).

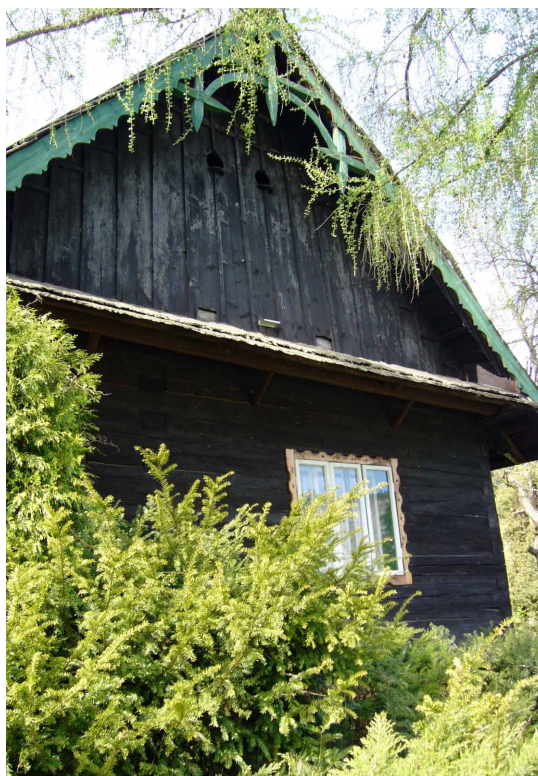

Brat Jána Kanálika, Jozef, chodieval po drotárke so synmi Jánom a Alojzom na územie dnešného Nemecka, Čiech, Moravy a Sliezska. Neskôr „skúšal šťastie“ aj v Spojených štátoch amerických (USA), kam vycestoval v roku 1911, ale po určitej dobe sa vrátil domov. V časoch vysťahovalectva do USA začali drotári a obyvatelia iných kysuckých obcí Zákopčie volať „Spojené štáty zákopecké.“ Na jednej strane to bolo kvôli vysokému počtu žiadateľov o vysťahovanie do USA, na druhej strane mala obec veľa osád (plácov) roztrúsených relatívne na veľkom území v piatich dolinách: Holovská, Rulcovská, Polievkovská, Kordišovská a Kľukovská (respektíve Baľalovská). Vzdialenosť z jednej osady do druhej bola aj niekoľko kilometrová. Najvýchodnejšia osada U Ditka sa rozprestiera na hranici katastra mesta Čadca, najzápadnejšia osada U Tutkov leží

na hranici katastra obce Podvysoká. Z tohto dôvodu sa hovorovo udávala rozloha zákopeckého chotára „od Ditka po Tutka.“ Zaujímavé je, že z osady Blažková (U Blažkov), ktorá leží tesne za hranicami obce v katastri mesta Čadca, viedla poľná cesta iba do osady U Holých a ďalej na Majer. Preto sa zaužívalo, že obyvatelia osady pochádzajú zo Zákopčie, nie z Čadce.

Hoci v posledných rokoch pred vypuknutím I. svetovej vojny Rakúsko - Uhorsko malo podpísané bilaterálne dohody s niektorými európskymi štátmi, ktoré umožňovali migrantom vycestovať za prácou na krátky čas aj bez platného cestovného dokladu, netýkalo sa to drotárov, ktorí na vycestovanie z monarchie potrebovali cestovné pasy. V súvislosti s tým treba spomenúť problémy drotárov (nielen) zo Zákopčie, ktorí sa snažili vycestovať za prácou do Nemecka

Kysuce známe i neznáme

opravoval: Zákopčie 35% nákladu, pánstvo
ale spoločnosť 35% a Rakova 35% nákladu
Česky veční do všelijak stolů, lebo v dolinách
a na veľkých reštaurovaní osady.

Meno osady	Vzdial. v km	počet domov	Mena' osad
Batalovňa	5	19	
Balogovňa	6	4	
Bednári	3	9	
Benkova sam	4,5	3	
Birkovňa	6	6	
Bzdelovňa	6	7	
Čubúci	6,5	7	
Činiovňa	4,5	8,5	
Červenkovňa	2	12	
Dulkovňa	8	6	
Dudkovňa	4	3	
Filovňa	8	4	
Frolovňa	4	9	
Čabovňa	4	9	
Čacovňa	8	5	
Čachovňa	6	12	
Čolisovňa	5	9	
Črúci	5	18	
Hanusúci	5	3	
Slavovňa	4	13	

Dom drotára v Zákopčie s prvkami nemeckej architektúry (Foto A. Kontrik) /// Pamätná kniha obce Zákopčie - vzdialenosti osád od centra na Majeri (Obecný úrad Zákopčie)

či Švajčiarska len na základe osvedčenia, schváleného verejno-správnym úradom prvého stupňa, za čo boli na hraniciach zadržaní a potrestaní väzením. Hlavný slúžny z Čadce 28. októbra 1913 adresoval trenčianskemu podžupanovi list (korešpondencia bola v maďarskom jazyku), v ktorom žiada uznanie dokumentov vystavených pre drotárov, ktoré podpísal: „V záujme 1 § II. zákonného článku z roku 1909 maďarskí občania voľne môžu odchádzať do európskych štátov na určené práce na krátky čas s podpísanou dohodou verejno-správnym úradom prvého stupňa.“

V príklade, ak pracujúci odchádzajú na práce priemyselné, alebo poľnohospodárske povolenie dostanú bez problémov, ale cesta drotárov z Trenčianskej župy do Nemecka, Francúzska a Švajčiarska je obťažovaná, lebo nemajú dohodu žiadanú na základe uznese-

nia 59573/XI: 1913 sz. B. M. A. a takto len s pasom môžu cestovať.

Keďže horeuvedení doteraz dostali len spomínaný doklad a v Nemecku na základe toho si vymysleli „vandrobuch.“ Prosím preto veľaváženého pána, aby Maďarské kráľovské ministerstvo vnútra nariadilo pohraničnej strážii uznať spomínaný dokument trenčianskych vandrovníkov.

Vzbudzuje veľké pohoršenie takéto správanie sa pohraničníkov medzi nimi, lebo vandrovníkov, ktorí cestujú s dokumentom, opatreným s mojím podpisom, trescú sa 5 - 6 dňovým žalárom.“

Štátny tajomník Ministerstva vnútra Uhorského kráľovstva poslal 22. apríla 1914 odpoveď podžupanovi ohľadom: „Odchodu slovenských (tótskych) drotárov, aby pokračovali v európskych štátoch s podomovým priemyslom.“

Kysuce známe i neznáme

„Podžupan v roku 1913 v hlásení č. 20836 predložil hlavnému služnému v okrese Čadca ten vzor osvedčenia, podľa ktorého patriční, by mali prestúpiť hranice.

Namiesto ministra vnútra podpísaný štátny tajomník upovedomuje podžupana, že takéto osvedčenie ako legitimačná listina sa pri hraniciach nemôže použiť.

Lebo ten, kto plánuje pracovný pobyt v európskych štátoch limitovane na rok, má dodržiavať tie postupy, ktoré zodpovedajú pravidlám v obežnom nariadení Ministerstva vnútra č. 59573/1913, hoci na disponovanie nie každý bude vedieť vyhovujúco odpovedať,

na tých sa použije 1. 2. a 3. § II. článku zákona z r. 1909.“

Drotári chodievali za prácou aj na územie cárskeho Ruska. Podľa záznamov z výskumu Dušana Janotu z roku 1954 (na základe podkladov Štátneho archívu v Bytči, Trenčianska župa) boli v roku 1902 vystavené cestovné pasy do Ruska týmto drotárom zo Zákopčia: Peter Romaník a spol. (pravdepodobne išiel s manželkou a deťmi), Adam Repčík, Jozef Gulčík, Ondriš Hajdúk-Kapitán, Filip Hutira, Pavol Stančík, Michal Jakubík a Ján Jakubík.

(pokračovanie v budúcom čísle)

Pamätník rakúskej cisárovnej Alžbety v Terste (Taliansko) (A. Kontrik)

Pramene a literatúra

Archív Národopisnej spoločnosti Slovenska pri Ústave etnológie Slovenskej akadémie vied v Bratislave, evid. č. AF SNS 2/65/b. Výskumné materiály – rukopis: FOJTÍK, Juraj: *Štatistický prehľad o počte vydaných podomových knižiek pre drotárov v Trenčianskej župe za roky 1890 – 1919*. Kópia uložená v dokumentácii Kysuckého múzea v Čadci, KM VÚ 36, R.č. 433.

Dokumentácia Kysuckého múzea v Čadci, fond (ďalej len f.) Separáty. ŽILINČÍK, Ivan: *350 rokov obce Zákopčie (1661 - 2011)*. In: *Kysuce*, 2011, roč. 21, č. 23, s. 12.

ĎURNÝ, Juraj (ed.): *Zabudnutý klenot Kysúc: Zákopčie*. Čadca : Štúdio D, 2003. 128 s.

JANOTA, Dušan: *Poznámky o drotároch - rok 1954*. B. s. – rukopis.

KONTRIK, Alojz: Drotári z Rakovej. In: PAŠTRNÁK, Ladislav et al. *Raková. Dejiny, ľudia, príbehy*. Čadca : Magma / Raková : Obecný úrad Raková; 2019. 560 s., s. 61-85.

KONTRIK, Alojz: Medzi dvoma vojnami. In: ADAMUSOVÁ, Jana et al.: *Drotárstvo. Veľká kniha o slovenskom drotárstve*. Martin : Matica slovenská / Žilina : Považské múzeum v Žiline / Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 2010, s. 63-71.

LIŠČÁK, Marián: Kysucké obce na prahu modernej doby – Zákopčie. In: *e-kysuce.sk* [online]. Dostupné na internete: [\[obce-na-prahu-modernej-doby/19389-kysucke-obce-na-prahu-modernej-doby-zakopcie\]\(http://www.e-kysuce.sk/index.php/serialy/osady-samoty-e-kysuce/150-tnnkysuce/kysucke-obce-na-prahu-modernej-doby/19389-kysucke-obce-na-prahu-modernej-doby-zakopcie\) \[cit. 2019-05-21\].](http://www.e-kysuce.sk/index.php/serialy/osady-samoty-e-kysuce/150-tnnkysuce/kysucke-</p>
</div>
<div data-bbox=)

MAJO, Juraj: *Historicko – demografický lexikón obcí Slovenska 1880 – 1910 : Štruktúra obyvateľstva podľa materinského jazyka a náboženskej príslušnosti*. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2012. 2009 s.

Pamätná kniha obce Zákopčie od roku 1934. (Uložená na Obecnom úrade v Zákopčí).

PAVLÍK, Alojz: Vývin drotárstva na severozápadnom Slovensku do prvej svetovej vojny. In: *Zborník Spoločenskej vedy – História 1*. Bratislava : Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1968, s. 69-33.

PRANDA, Adam: Slovenské drotárstvo. In: *Drotárstvo ako remeslo, umenie a podnikateľská aktivita : Zborník z konferencie, ktorá sa konala pri príležitosti 50. výročia vzniku Mestského múzea v Žiline 2. a 3. júna 1992*. Martin : Matica slovenská / Žilina : Považské múzeum v Žiline, 1992, s. 59-68.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči (ďalej len ŠA By), f. panstvo Bytča - Strečno, kartón (ďalej len k.) 316 – 317. Účty obce Zákopčie z rokov 1839 – 1846.

ŠA By, f. Trenčianska župa 1862 - 1918, k. 353 – 381, č. j. 307 – Úpravy Bratislavskej obchodnej a priemyselnej komory o zaobstarávaní potrebného materiálu pre drotárov a drotárskych remeselníkov.

Kysuce známe i neznáme

ŠA By, f. Trenčianska župa 1862 - 1918, Podžup.
4, č. j. 20664/902 - Vystahovalecké pasy.

ŠA By, f. Matrika sobášna (1805 - 1895) Zákopčie,
k. 1361, s. 162-163.

ŠUSTEKOVÁ, Ivana: *Podomoví obchodníci z Kysúc.* Nitra : Filozofická fakulta UKF, 2008. 176 s

VELIČKA, Drahomír: *Dejiny osídlenia Kysúc.* Združenie Terra Kisucensis, 2017, s. 250-252.

ŽILINČÍK, Ivan: Košicko-bohumínska železnica - heslo. In: GERÁT, Rudolf (ed.). *Kysuce a Kysučania (Kysucká encyklopédia) : 1. časť: Dejiny.* Čadca : Kysucké múzeum v Čadci, 1994, s. 28-29.

Veľký požiar v roku 1953 v Novej Bystrici-Vychylovke

Menej známa kapitola z dejín Kysucko-oravskej lesnej železnice

MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.

Parná lokomotíva Kysucko-oravskej lesnej železnice bola nenahraditeľná pri preprave dreva, no pri nedodržaní bezpečnostných predpisov dokázala napáchať veľké škody (Kysucké múzeum)

Kysucká lesná železnica patrila v minulosti k najvýznamnejším dopravným koridorom na Kysuciach. Naprojektovaná bola ako úzkokoľajná prípojná trať Košicko-bohumínskej železnice slúžiaca na dopravu dreva z Bystrickej doliny na pílu v Oščadnici, kde stála i jej východisková stanica. Nákladnú výstavbu fi-

nancovala Akciová spoločnosť pre mlynský a drevársky priemysel so sídlom v Čadci, za ktorou stáli miestni vplyvní obchodníci s drevom. Spoločnosť ešte pred vypuknutím prvej svetovej vojny v roku 1914 odkúpila od majiteľa pozemkov grófa Károlyho práva na ťažbu dreva v husto zalesnenej východnej časti Bystrickej doliny. Dohoda bola podpísaná na 10 rokov a po tomto kroku, už výstavbe nového dopravného koridoru nič nebránilo v ceste. Prvé aktivity súvisiace s budovaním trate prebehli ešte pred vojnou a projekt nezastavilo ani vypuknutie konfliktu. Výstavba trate

začala v nasledujúcom roku 1915. Stavebné práce trvali 3 roky, následne v roku 1918 novú trať uviedli do prevádzky. Trasa železničky vychádzala z modernej parnej píly v Oščadnici odkiaľ viedla po ľavej strane riečky Bystrice až do koncovej stanice Chmúra. V roku 1926 Kysuckú lesnú železnicu pre-

Kysuce známe i neznáme

pojili unikátnym úvraťovým systémom s Oravskou lesnou železnicou, čím vznikla najdlhšia lesná železnica na Slovensku – Kysucko-oravská lesná železnica. Vybudovanie úzko-koľajnej lesnej železnice otvorilo drevárstvu v tejto časti Kysúc nové možnosti rozvoja. Už počas výstavby, no najmä po jej sprevádzkovaní vznikli v oblasti Bystrickej doliny viaceré drevárske podniky-píly, ktoré v nasledujúcich rokoch až do ukončenia prevádzky v 60. rokoch 20. storočia dávali prácu stovkám pracovníkov a nadväzných profesií, čo pre túto pomerne husto zaľudnenú, no poľnohospodársky málo rentabilnú časť Kysúc malo veľký význam. Železnica priniesla Bystrickej doline prosperitu, no nielen tú. Pri jej prevádzke nezriedka dochádzalo i k menej pozitívnym udalostiam. K nim patrili najmä rozličné nehody, zrážky či vykoľajenia. Príležitostne premávajúce parné lokomotívy spôsobovali i požiare. A práve jednej z takýchto menej známych udalostí spojených s históriou Kysucko-oravskej lesnej železnice je venovaný nasledujúci príspevok.

Požiar zavinila neopatrnosť

Pravdepodobne najväčšie nešťastie spôsobené lokomotívou Kysucko-oravskej lesnej železnice sa odohralo dňa 16. apríla 1953. V tento deň parná lokomotíva patriaca do vozového parku podniku Oravský lesný priemysel (v tom čase už znárodneného) spôsobila v obci Nová Bystrica ničivý požiar. Za tragickou udalosťou, ako to už často býva pravidlom, stála neopatrnosť. Požiare zavinené parnými lokomotívami totiž v tom čase neboli ničím mimoriadnym. Lokomotívy jazdili na uhlie, pri ktorého spaľovaní z komína

počas jazdy vyletovali iskry, ktoré dokázali zapáliť ľahko zápalné drevené objekty. Tak tomu bolo i v spomenutý deň vo Vychylovke. Pri nedodržaní bezpečnostných predpisov z komína jednej z lokomotív premávajúcich medzi Oščadnicou a Zakamenným pri prejazde cez Novú Bystricu v časti Vychylovka U Masnicov vyšľahol kúdoľ žeravých uhlíkov, ktoré dopadli na blízke objekty a nešťastie bolo na svete. Následný požiar zničil miestnu obecnú školu a niekoľko usadlostí. Podrobnejšie informácie o celom priebehu tragickej udalosti ďalej približuje protokol z vyšetovania. „Dňa 16. 4. 1953 dvojica rušňovodičov Oravskej lesnej železnice – Valér Ďurana a Leonard Ševčík pri jazde parnou lokomotívou po úzkorozchodnej železnici vracajúci z Oščadnice do Oravskej Lesnej svojou neopatrnosťou spôsobili rozsiahly požiar. K nešťastiu došlo v Novej Bystrici v usadlosti Masnicovia, pretože rušňovodiči zásadným spôsobom porušili bezpečnostné predpisy určujúce spôsob jazdy cez obec. Menovaná dvojica strojvodca a kurič totiž pri prejazde obcou na úseku so značným stúpaním neustále prikladala uhlie do parného kotla, čo z bezpečnostných dôvodov nebolo povolené, pretože práve vtedy z komína vyletovali žeravé uhlíky zásadne zvyšujúce riziko požiarov.“ Na túto zásadu zrejme rušňovodič a strojvodca pozabudli a namiesto pokojného režimu, v priamom rozpore s bezpečnostnými inštrukciami, masívne zbrojili (čo bol odborný termín pre nakladanie uhlia do parného kotla). Podľa zásad bezpečnosti mali uhlie do kotla nakladať vždy pred obcou a potom iba mierne prikladať v úsekoch bez zástavby, no rozhodne nie v blízkosti spomenutej usadlosti, kde bolo

Požiar usad-
losti (ilustračný záber)
(www.mojekysuce.sk)

zbrojenie vyslovene zakázané. Neopatrnosť sa im v tomto prípade rozhodne nevyplatila, o čom nás podrobnejšie informuje ďalší popis nehody. „*Strojvodca a kurič počas tejto jazdy cez túto obec (Nová Bystrica) v tento deň (16. apríla 1953) používali na vykurovaní väčšie množstvo handlovského uhlia, ktoré ešte žeravé bolo z lokomotívy následkom neustáleho prikladania vyletované von.*“ Okrem uvedeného nariadenia porušila dvojica i ďalší bod bezpečnostných predpisov, keďže na komíne nemali správne nasadený ochranný kryt slúžiaci na zachytávanie žeravých uhlíkov. Priaznivo naklonené im nebolo ani počasie. V čase incidentu totiž vial silný vietor roznášajúci žeravé uhlíky do veľkej vzdialenosti od trate. Pri prejazde cez spomínanú osadu časť z nich preskočila i na strechy okolitých, zväčša, drevených budov a hospodárskych stavieb pokrytých dreveným šindľom.

Bilancia požiaru bola nasledovná. Oheň zasiahol husto zastavanú usadlosť, kde zničil miestnu školu a 8 roľníckych usadlostí pozostávajúcich z domov i hospodárskych stavieb, ktorých vlastními boli miestni obyvatelia – František Halvoník, Jozef Talapka, Rudolf Mazúr, František Janiga, František Kubínčan, Augustín Pochyba a ďalší. Plamene preskočili i na blízke telefónne stĺpy, ktoré zhoreli na popol. Miestna stanica NB, ktorej príslušníci viedli prvotné vyšetovanie, v trestnom oznámení zo dňa 27. apríla 1953 vyčíslila celkové škody na viac než 1,5 milióna korún (1 503 500), čo na tie časy predstavovalo mimoriadne vysokú sumu. Nemalý podiel z toho pripadol na požiarom silne poškodenú budovu miestnej štátnej školy (Národná škola vo Vychylovke). Škody na telefónnom vedení dosiahli 1280 korún. Najväčšiu časť však tvorili škody na obydlíach, ktoré pracov-

Kysuce známe i neznáme

níci MNV v Novej Bystrici vyčíslil nasledovne. František Halvoník 250 000 Kč, František Janiga 250 000 Kč, Augustín Pochyba 100 000 Kč, Mária Krištofiková 100 000 Kč, František Kubínčan 250 000 Kč, Jozef Talapka 180 000 Kč, Rudolf Mazúr 260 000 Kč. Vo väčšine prípadov menovaní prišli o všetok majetok i strechu nad hlavou. Tragédia bola o to väčšia, že nikto z nich nemal uzavreté poistenie proti požiaru. Pritom pokiaľ by k incidentu došlo iba pár mesiacov skôr, škody by zaplatil prevádzkovateľ železnice – spomínaný oravský podnik, ktorý až do začiatku roku 1953 musel podľa zákona poistiť všetky domy stojace v okolí trate. Začiatkom roku 1953 však po legislatívnych úpravách táto povinnosť zanikla (resp. ostala na báze dobrovoľnosti) a poistenie už vedenie spoločnosti neobnovilo.

Spravodlivosť v nedohľadne

Obyvateľom Novej Bystrice, ktorí za jediný deň prišli prakticky o všetko, tak ostali doslova iba oči pre plač. Väčšinou totiž išlo o menej majetných občanov bez náhradného bývanie. Nepriaznivú situáciu v nasledujúcich mesiacoch riešili individuálne. Niektorí sa odsťahovali, napríklad na Ostravsko či iného regiónu, ďalších na čas prichýlili príbuzní. Najhoršie na tom boli rodiny, ktoré takúto možnosť nemali a preto museli hľadať rozličné núdzové riešenia. Takto dopadol napríklad i Jozefa Talapka a jeho rodina, ktorým požiar do základov zničil nedávno postavený murovaný dom. Po požiaru Talapka síce začal zničené obydlia svojpomocne opravovať, no bez dostatočných prostriedkov komplexnú rekonštrukciu nemohol zvládnuť. Zo zničenej

budovy napokon postavil improvizované obydlie s jednou miestnosťou, kde spoločne býval počas nasledujúcich mesiacov. Šťastím v nešťastí bolo, že pri požiaru neprišiel i o dobytok, s ktorým mohol i naďalej obhospodarovať pozemky. V podobnej situácii sa ocitol i Rudolf Mazúr, ktorého usadlosť ničivý živel zasiahol najviac a ktorý bol zo všetkých pohorelcov i najmenej majetný. Oheň mu zobral prakticky všetko. Bydliskom po požiaru sa pre neho a 5 nezaopatrených detí (od 3 do 15 rokov) stala na dlhšie obdobie malá šopa. Požiar pripravil o strechu nad hlavou i ďalšieho poškodeného Františka Halvoníka, ktorý s rodinou a 4 deťmi odišiel bývať do nájomného domu. František Jančula začal po požiaru stavať nový dom, ktorý sa mu podarilo dokončiť v priebehu nasledujúceho roku 1954. Nepochybne mu pritom pomohol i rozsiahly majetok, z ktorého mohol výstavbu financovať. Mária Krištofiková krátko pred požiarom odišla z Novej Bystrice do obce Bučany pri Trnave k príbuzným a už tu ostala natrvalo. Pri požiaru prišiel o dom i František Kubínčan, ktorý sa po tragédii presťahoval do podnájmu a popri tom zároveň si zároveň staval nový dom.

Na celej tragickej udalosti bola zarážajúca najmä jedna skutočnosť a to, že i napriek nepriaznivej situácii, v ktorej sa ocitli viaceré poškodené rodiny, štátne orgány v náročnej chvíli neprejavili väčší záujem a poškodeným neposkytli takmer nijakú pomoc a to i napriek tomu, že už vyše 5 rokov žili v socialistickom zriadení hlásajúcom novú sociálne spravodlivejšiu a solidárnejšiu spoločnosť. Ťarchu následkov ničivej udalosti museli znášať poškodení vlastníci, ktorí sa zakrátko

začali domáhať svojich práv a spoločne s úradmi od zodpovedných vymáhať náhradu škody. Tým začal dlhotrvajúci spor, ktorý však napokon iba poukázal na to, že na poli vymožitelnosti práva a spravodlivosti socialistická spoločnosť oproti predchádzajúcim zriadeniam nijako zásadnejšie nepokročila.

Krátko po udalosti síce Okresný národný výbor v Kysuckom Novom Meste zastupujúci poškodených uzavrel s vedením Oravského lesného podniku *Zmluvu o zodpovednosti za vzniknutú udalosť*, kde si podnik de facto priznal svoju vinu, konečné vyrovnanie však podmieňoval rozhodnutím súdu, ktoré malo vinníka určiť oficiálne. Takto sa otvoril zdlhavý proces sprevádzaný obštrukciami a špekuláciami, pri ktorom bolo dosiahnuť spravodlivý rozsudok takmer nemožné. I napriek všeobecne deklarovanej rovnosti a spravodlivosti sa obyvatelia Novej Bystrice i miestne úrady, ktoré ich zastupovali, v spore so štátnym podnikom nemohli domôcť uzavretia prípadu.

Vedeniu Oravského lesného priemyslu v tejto veci nahrával i celkový vývoj udalostí v ČSR. Krátko po požiari úrady síce obžalovali dvojicu nezodpovedných rušňovodičov – Valéra Ďuranu a Leopolda Ševčíka. Títo však trestnej zodpovednosti unikli vďaka prezidentskej amnestii, ktorú v roku 1953 vyhlásil nastupujúci komunistický prezident Antonín Zápotocký, čím dokazovanie viny skončilo. Vyšetrenie prípadu a hľadanie vinníka preto pokračovalo ďalej na Okresnom súde v Kysuckom Novom Meste. Napriek tomu, že na prvý pohľad išlo o jasný prípad, konanie sa z rozličných dôvodov neustále predlžovalo a posúvalo. Viackrát napríklad došlo k pre-

hodnoteniu znaleckého odhadu spôsobených škôd, ktorý sa priebežne menil. Okrem prezidentskej amnestie oravskému podniku v tejto veci prišla vhod i menová reforma z roku 1953, ktorá zmenila všetky cenové relácie. Škody pôvodne vyčíslené na vyše 1,5 milióna korún boli znova prepočítané a nový odhad ich výšku stanovil na 307 000 korún. Zo strany obžalovaného navyše neustále pribúdali obštrukcie s cieľom mariť a predlžovať konanie.

V tomto smere mal oravský podnik pomerne široké možnosti. Od Okresného národného výboru v Kysuckom Novom Meste napríklad jeho zástupcovia požadovali rozličné dokumenty, ktorých účel pre vyšetrenie ostával nejasný. Takto napríklad požiadali o predloženie zápisnice o kolaudácii trate z rokov 1918 – 1920, pričom s najväčšou pravdepodobnosťou vedeli, že bola zničená pri prechode frontu v roku 1945. Okrem tohto od istého momentu neustále spochybňovali zodpovednosť svojich pracovníkov, o čom svedčí i komunikácia s úradmi pri vyšetrení prípadu. Cieľom takéhoto postupu bolo proces predlžovať, unaviť tak žalujúcu stranu a celú vec napokon zahrať do stratena.

Proces sa preto preniesol do nasledujúceho roku. Jeho priebeh nedokázal urýchliť ani početné iniciatívy Okresného národného výboru, ktorý poškodených zastupoval. Neustále totiž pribúdali priedahy spôsobené právnickými kľučkami či obštrukčnými formalitami. Celá vec sa stávala neprehľadnou, čo vyhovovalo najmä žalovanej inštitúcii. Všeobecný odbor ONV v Kysuckom Novom Meste v tejto veci preto oslovil vyššie inšti-

Kysuce známe i neznáme

túcie. Dňa 22. 3. 1954 žiadal Povereníctvo (ministerstvo) vnútra v Bratislave o usmernenie, ako majú v danej veci ďalej postupovať, ich žiadosť však ostala nevybavená.

Otvorený list prezidentovi

Nekorektný priebeh súdneho procesu a konanie úradov, samozrejme, u poškodených vyvolávalo pochopiteľnú nespokojnosť a nedôveru. V snahe urýchliť uzavretie prípadu vyvíjali paralelne s úradmi vlastnú iniciatívu. Najaktívnejšie na tomto poli postupoval Jozef Talapka, ktorý vzhľadom k nepriaznivej situácii požadoval čo najskoršie vyplatenie odškodného. Dňa 24. júna 1954 v mene poškodených oslovil prezidentskú kanceláriu, kam najvyššiemu predstaviteľovi štátu - Antonínovi Zápotockému adresoval list nasledujúceho znenia. *„Prosíme vás keby ste nám pán prezident prepáčili, že sme si Vás dovolili obťažovať, budeme Vám vždy vd'ační za vaše veľké odobrenie, ktoré nám bolo preukázané a znamenáme sa. Sme úplne nemajetní a proti požiaru sme poistení neboli, keďže každý halier je nám potrebný na výživu rodiny, vec vyšetrila pátracia stanica SNB z Kysuckého Nového Mesta bola v tejto veci spísaná zápisnica a po nejakom čase sme boli volaní na Okresný národný výbor v Kysuckom Novom Meste, kde sa pojednávalo v tejto veci niekoľko ráz, ale zatiaľ sme nedostali ani haliera. Musíte uznať pán prezident, že požiar sme nezavinili, čo je aj úradne preukázané, svoje dodatky sme si riadne splnili, ktoré nám boli určené týmto požiarom. Prišli sme úplne na mizinu a preto snažne prosíme Vás veľ'avážený pán prezident, keby ste ráčili našu žiadosť posúdiť a dl'a vášho uznania umožniť, aby sme aspoň nejakú peňažnú pomoc dostali. Spoločne za trvalý mier.*

Pohorelci Jozef Talapka, Anton Masnica, František Hlavoník, Rudolf Mazúr, František Janiga, Mária Krištofiková, August Pochyba.

Prezidentská kancelária na riešenie podobných záležitostí nemala kompetencie ani čas. Z Prahy preto celú vec obratom vrátili Okresnému národnému výboru v Kysuckom Novom Meste aj s výzvou na riadne prešetrenie a zjednanie nápravy, pričom o konečnom verdikte mali prezidentskú kanceláriu spätne informovať. Súdny spor tak i v polovici roku 1954 stále ostával vo východiskovom bode a Okresný národný výbor motivovaný okrem iného tiež spomenutým ultimátom musel v riešení pokračovať ďalej. Zásupcovia Oravského lesného priemyslu však i naďalej ostali verní svojej taktike a ďalší vývoj procesu preto pripomínal boj s veternými mlynmi.

So žiadosťou o usmernenie ako v danej veci postupovať sa dňa 29. júla 1954 ONV obrátil listom na Povereníctvo lesov a drevárskeho priemyslu v Bratislave, ktoré bolo nadriadeným orgánom Oravského lesného priemyslu. Odpoveď z ministerstva však nedostali, pričom je veľmi pravdepodobné, že za nečinnosťou úradov stáli práve nadštandardné a nezdravé väzby ministerstva s oravským podnikom. Dňa 12. októbra 1954 preto poslali na povereníctvo urgenciu s nasledujúci znením. *„Naším prípisom zo dňa 29. júla 1954 pod horeuvedenou značkou sme Vás žiadali o informácie, ako máme v tejto veci pokračovať vo veci pomoci ohňom poškodených občanov z Novej Bystrice – Vychylovky, ktorú by sme potrebovali čím skôr dostať. Keďže už niekoľko týždňov nedostávame od Vás žiadnej odpovede, znovu Vás láskavo žiadame o informácie, nakoľko obyvatelia naďalej zostávajú*

bez prístrešku a poveternostné podmienky sa deň za dňom zhoršujú, tým že prichádza chladné počasie.“ V odpovedi, ktorú z ministerstva odoslali tesne pred Vianocami dňa 21. decembra 1954 však uviedli, že žiadosť ostáva nevybavená „...pre neujasnenosť v prípade, keďže dôkazný materiál nie je k dispozícii.“

Išlo iba o ďalšiu ukážku neefektívnosti dobového systému, ktorý ani po vyše roku a pol

od udalosti nedokázal uzavrieť pomerne jasný prípad. O príčinách prečo to tak bolo by bolo možné diskutovať. Súdne konanie pokračovalo i v nasledujúcich mesiacoch. Prípad definitívne uzavreli až o dva roky neskôr v roku 1956, žiaľ, v neprospech poškodených. Súd totiž neurčil jednoznačného vinníka udalosti, odškodné preto nebolo vyplatené.

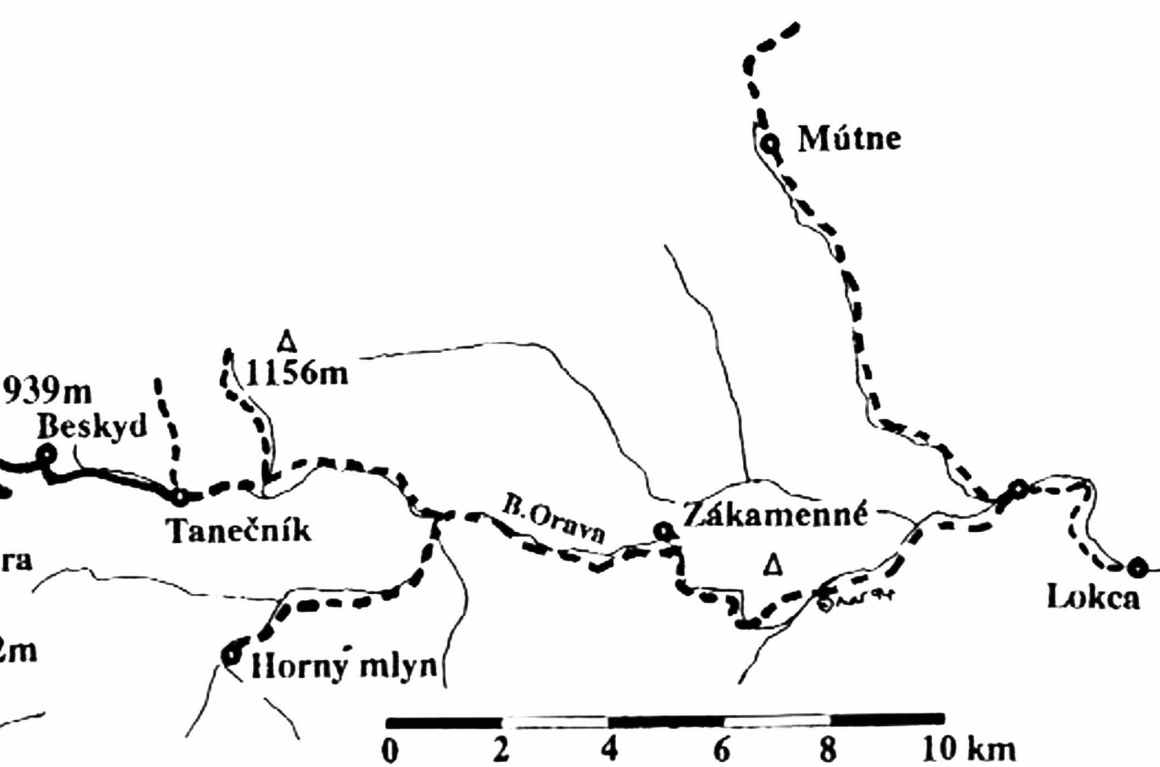
Pramene a literatúra

ŽILINČÍK, Ivan: *Klapot kolies v údolí Bystrice a Bielej Oravy*. Kysucké múzeum v Čadci : Čadca, 2006.

Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči, pracovisko Čadca: Fond Okresný národný výbor Kysucké Nové Mesto, kartón 68, i.č. 589/1956, Náhrada škody za požiar spôsobený lesnou lokomotívou v Novej Bystrici.

Kysuce známe i neznáme

Mapa Kysucko-oravskej lesnej železnice (In: Klapot kolies v údolí Bystrice a Bielej Oravy)

Zobrazenie
predmetu po dokončení
reštaurovania (Kysucké
múzeum)

Koník

ZUZANA JESENSKÁ KUBICOVÁ

V roku 2013 získalo Kysucké múzeum darom, z lokality Zákopčie, hojdacieho koníka upevneného na hojdacích lyžinách. Vyrobený bol pravdepodobne v polovici 20. storočia. Koník bol už značne poškodený a chýbali mu niektoré časti ako sklenené oko, časť hrivy či chvost. Na niektorých miestach sa už nezachovala textília, prípadne bola zodratá, ošúchaná a prederavená. Na predmete boli laické zásahy pôvodných majiteľov (priklincovaná červená koženka namiesto sedla). Po dôkladnom pre-

skúmaní predmet nevykazoval žiadne znehodnotenie biologickými škodcami.

Súčasťou renovačných prác na predmete ku prinavrátaniu jeho pôvodného vzhľadu bolo jeho očistenie, nakonzervovanie, oživenie farby, doplnenie chýbajúceho oka a hmoty predmetu vhodnou výplňou bez poškodenia pôvodných častí. Výsledkom odborného úsilia bolo prinavrátanie vizuálnej a estetickej hodnoty, stability a zastavenie procesu degradácie.

Zbierky a ich ochrana

Zobrazenie predmetu pred reštaurovaním (1, 2, 4) / Pohľad na chrbtovú časť predmetu v procese vypĺňania (3) (Kysucké múzeum)

Kolorovanie zreštaovanej časti predmetu (5,6) (Kysucké múzeum)

*Detail pred-
metu po reštaurovaní
(Martina
Krkošková)*

Reštaurovanie čepca „kápky“

MGR. MARTINA KRKOŠKOVÁ

Depozitáre Kysuckého múzea ukrývajú zbierkové predmety najrôznejších druhov. Jedným z najpočetnejších podfondov zbierok Kysuckého múzea je podfond Odevy. Obsahuje veľké množstvo druhov odevných súčiastok a textílií, ktoré sú bohaté na rôznorodosť materiálov a techník, typov zhotovenia a zdobenia.

Depozitár Textil prešiel rozsiahlou rekonštrukciou. Pôvodný mobiliár nahradili moderné priestranné skrine s množstvom zásuviek, ktoré umožnili zbierkové predmety

uložiť v zmysle predpisov a tiež ako si to vzhľadom na svoju vzácnosť zaslúžia.

Pred uložením zbierok do nového mobiliáru zväčša textil prešiel základným očistením, jednotlivé skupiny však spracovávam postupne, prechádzajú dôkladným čistením a niektoré si vyžadujú zložitejšie opravy poškodených častí. Takouto skupinou boli aj čepce, ktorých máme 54 kusov. Sú ušité z rozličných materiálov a zdobené rôznymi technikami. Každý jeden z nich si vyžaduje osobitý prístup a iný spôsob čistenia či op-

Zbierky a ich ochrana

ravy. Jedným z takýchto čepcov, ktorý si vyžadoval viac pozornosti a času pri spracovaní bola „kápka“ – čepiec z vyšívaného tylu. Jeho znečistenie a poškodenie bolo spôsobené najmä uložením v nevhodných podmienkach. Postupy, technológie a riešenia, ktoré som zvolila pri jeho oprave a samotnom čistení jednotlivých častí a materiálov opisuje *Záznam o reštaurovaní zbierkového predmetu*.

Číslo záznamu o reštaurovaní zbierkového predmetu: 2019/01MK

Organizácia: Kysucké múzeum

Názov zbierkového predmetu : Čepiec „kápka“ z vyšívaného tylu

Evidenčné číslo zbierkového predmetu: E 04155

Prírastkové číslo zbierkového predmetu: 1980/0087

Základné identifikačné znaky zbierkového predmetu :

Čepiec, pôvodom z Hriňovej s prírastkovým číslom 1980/0087 a evidenčným číslom E 04155, zaradený vo fonde Etnografia 1, Odev ženský, Čepiec – O-ŽČ.

Podrobný opis fyzického a technického stavu zbierkového predmetu pred reštaurovaním:

Čepiec jednodielny, ušitý z viacerých druhov materiálu – biely bavlnený tyl, biele plátno, ozdobný podkladový pás z kovových nití a saténová stužka ružovej farby. Používal sa v Hriňovej približne v období okolo 1. sv. vojny a do Riečnice bol privezený. Takýto čepiec používali vydaté ženy pri úprave účesu.

Rozmery čepca:

Obvod čepca : 50 cm

Dĺžka čelenky: 29 cm

Šírka čelenky: 8 cm

Dĺžka stužky: 90 cm

Čelenka čepca – je podšitá bielym plátnom, dozdobená všitým pásom vyhotoveným z kovových nití. Na čelovej časti je po okrajoch našitý ozdobný prvok – zúbky zhotovené z bielej nite na ktorej sú navlečené strieborné koráliky. Materiál čelenky – biele plátno je znečistené, zažltnuté, posiate flakmi od hrdze, ktoré vznikli od všitého pásu z kovových nití a flitrov pri nevyhovujúcom uložení v depozitári. Plátno je pevné, bez poškodení, ručné stehy zachované. Nite ručného aj strojového šitia pevné. Pás z kovových nití je značne poškodený, skorodovaný, zdeformovaný. Ozdobný prvok na čelovej časti – zúbky z korálikov sú taktiež poškodené, nite predraté, vzor prerušovaný s chýbajúcimi komponentmi. Koráliky sú dvoch farieb, priehľadné alebo striebornej farby – na ktorých je miestami zošúchaná farba.

Čepiec je ušitý z bieleho tylu, ktorý je ozdobený krivou ihlou s rastlinným ornamentom doplnený hladkovaním bielou bavlnkou a dozdobený striebornými flitrami s priehľadnými korálikmi umiestnenými po celej ploche. Tyl je bez poškodení, pevný, výšivky komplexné bez poškodenia, nite pevné. Materiál mierne znečistený nevhodným uložením v depozitári, zažltnutý, po celej ploche flaky od hrdze od skorodovaných flitrov – nevyhovujúce podmienky uloženia v depozitári. Flitre ručne našité na tyl bielou strojovou niťou, poškodené, skorodované, zdeformované, na niektorých chýbajú koráliky.

Čepiec sa viazal na zátylok. K viazaniu slúžila ružová saténová stužka. Stužka je značne znečistená nečistotami a flákmi od korózie a po okrajoch rozstrapkaná. Na čepiec je uchytená prevlečením cez oká, ktoré sú našité po obvode spodnej časti čepca z bielej hrubšej bavlnenej nite.

Poškodenie a znečistenie čepca je dôsledkom nesprávneho uloženia v depozitári – v období pred jeho rekonštrukciou, keď boli zbierkové predmety uložené v mobiliári, ktorý nespĺňal predpísané kritéria (veľká prašnosť, vlhkosť). Najväčším problémom bola voda, ktorá do depozitára zatekala cez poškodenú strechu, ktorou boli zasiahnuté aj zásuvkové skrine s uloženými zbierkovými predmetmi.

Návrh postupu, technológie reštaurovania zbierkového predmetu a ich zdôvodnenie:

- Zakreslenie čepca s pomeraním jednotlivých častí
- Dôkladne povysávanie čepca cez jemné plátno z lícnej a rubovej strany
- Určenie a zdokumentovanie techniky zošívania rôznych častí čepca
- Odpáranie zošitej časti plátna pre odstránenie ozdobného pásu z kovových nití označenie a dočasné vhodné uloženie
- Oddelenie skorodovaných flitrov s korálikmi a ozdobnej časti z korálok, dočasné uloženie nepoškodených komponentov
- Oddelenie stuhy na zaväzovanie od čepca
- Vykonanie skúšky čistenia na jednotlivých materiáloch na site
- Čistenie jednotlivých častí s rôznym ča-

sovým pôsobením prípravkov tampónovaním

- Sušenie zabalením jednotlivých častí do plátna
- Škrobenie
- Žehlenie ešte za mierne vlhkého stavu
- Dosušenie
- Rozžehlenie skeletu čepca, stuhy – na stuhe úprava koncov – zastrihnutie odstávajúcich vlákien
- Zošitie čepca do pôvodného stavu, vloženie kovového pásu do čelenkovej časti, zostehovanie
- Našitie korálikov na čelenkovú časť, doplnenie chýbajúcich komponentov
- Našitie flitrov navliekaním na bavlnenú niť s doplnením chýbajúcich komponentov
- Navlečenie stuhy na zaväzovanie

Priebeh a technologický postup reštaurovania:

Pred začatím prác som čepiec zakreslila, dôkladne nafotila, zdokumentovala jednotlivé techniky zošívania, smery šitia, každý diel pomerala a zapísala rozmery do nákresu. Nasledovalo opatrné vysávanie cez plátno, páranie čelenkovej časti za účelom odstránenia ozdobného pásu z kovových nití. Kovový pás som vyrovnala jemným stláčaním, vytvarovala, uvoľnené nite poprekladala, konce zastrihla a dočasne zabalený uložila. Na skelete časti čepca som vykonala skúšky čistenia na jednotlivých materiáloch na site. Následne bol skelet premytý destilovanou vodou a použitím štetca som naniesla na fláky 10% roztok kyseliny šťavelovej. Po vymiznutí fláku asi po 15 min. som zakaždým miesto po kyseline tampónovaním vymyla destilovanou

Zbierky a ich ochrana

vodou. Takto som postupne čistila jednotlivé fláky na všetkých druhoch materiálu čepca, taktiež na stuhe. Po odstránení všetkých fláčikov som čepiec tampónovaním dočistila roztokom z mydlových vločiek. Po mokrom čistení nasledovalo škrobenie a potom som čepiec aj stuhu zabalila do plátna a dosušila na site. Ešte mierne vlhké časti som prežehlila, dosušila. Následne znova prežehlila, rozžehlila jednotlivé časti do požadovaného pôvodného tvaru. Nasledovalo vloženie kovového pásu do čelenkovej časti, zostehovanie pôvodnou technikou, vytvarovanie. Na prednú časť som našila koráliky do pôvodného zúbkového vzoru pevnejšou bielou bavlnenou niťou, chýbajúce komponenty som nahradila identickými korálikmi. Nasledovalo našitie flitrov na bavlnený tyl spôsobom navliekania na bavlnenú niť s korálikom a prešitia cez tyl. Poškodené skorodované flitre som nahradila, chýbajúce koráliky doplnila. Stuhu na zaväzovanie som vyžehlila, konce upravila zastrihnutím a navliekla na čepiec.

Záverečné odporúčanie:

Čepiec bude uložený do depozitára Textil, zabalený do pH neutrál papiera vo vodorovnej polohe chránený prípravkom proti šatovým moliam.

Vzhľadom na to že čepiec má slúžiť aj na výstavné účely a materiál je rokmi veľmi krehký a oslabený odporúčam s exponátom adekvátne manipulovať, chrániť ho sklom, nevystavovať slnečnému svetlu, horúcim osvetľovacím telesám a vlhkosti vzduchu vyššej ako 50%.

Použitý materiál:

Destilovaná voda, jemné plátno, biela bavlnená niť dvoch hrúbok, mydlové vločky, škrob, 10% roztok kyseliny šťavelovej, strieborné a priesvitné koráliky dvoch veľkostí, strieborné flitre, pH neutrálny papier, prostriedok proti moliam.

Fotodokumentácia:

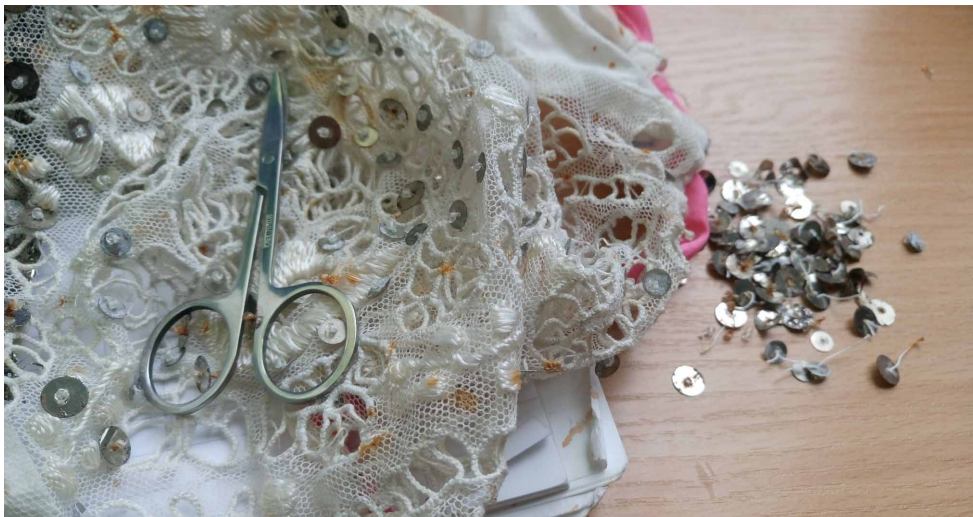

Čepiec pred a po reštaurovaní (Martina Krkošková)

Detail čepca po reštaurovaní (Martina Krkošková)

Zbierky a ich ochrana

*Priebeh reštaurovania
a čistenia (Martina Krkoš-
ková)*

Archeologický fond Kysuckého múzea

MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ

Novoveký zadymovaný hrniec z Kysuckého Nového Mesta (Kysucké múzeum)

V zbierkovom fonde Kysuckého múzea je samostatný fond vyčlenený pre zbierkové predmety z odboru archeológia. Tento fond zahŕňa predovšetkým predmety z vlastných výskumov múzea, len výnimočne sa do zbierky dostávajú aj predmety získané darom, kúpou alebo prevodom. Najstaršie zbierkové predmety získal do fondu prvý archeológ Kysuckého múzea Ondrej Šedo, sú to najmä nálezy z jeho výskumov novovekého opevnenia v Svrčinovci, osady z mladšej doby železnej v Lopusných Pažitiach, stredo-

vekých vyhní v Kysuckom Novom Meste a hradiška z 5. storočia p.n.l. situovanom na vrchu Ladonhora. Jeho nasledovníčka Marcela Ďurišová počas svojho pôsobenia v Kysuckom múzeu obohatila fond predovšetkým o pomerne rozsiahle kolekcie nálezov zo svojich výskumov lužického pohrebiska a stredovekého cintorína v Radoli-Koscelisku a ďalšieho lužického pohrebiska v Hornom Vadičove. Po roku 2008 najväčšími akvizíciami vo fonde Archeológia boli nálezy z výskumov novovekého opevnenia v Čier-

nom a polykultúrnej lokality v Radoli-Koscelisku. Dnes fond obsahuje 2880 evidenčných jednotiek, čo predstavuje 7297 kusov zbierkových predmetov. Najväčšiu časť fondu tvoria keramické nálezy, predovšetkým črepy z nádob, len v malej miere aj kompletne rekonštruované nádoby. Podstatne menšiu skupinu v rámci fondu predstavujú predmety z kovu, kameňa, ojedinele sa vyskytujú aj predmety z iných materiálov, ako je napr. košť alebo sklo. Vzhľadom na pomerne malý rozsah fondu Archeológia nie je

Zbierky a ich ochrana

tento zatiaľ členený na ďalšie skupiny, v budúcnosti by však bolo vhodné rozdeliť fond na ďalšie celky podľa vhodného kritéria. Vzhľadom na absolútnu prevahu zbierkových predmetov z keramiky členenie podľa materiálu by bolo neúčinné, vhodnejším sa javí chronologické členenie alebo rozdelenie podľa lokalít.

Z chronologického hľadiska najstaršími predmetmi vo fonde sú dva mamutie zuby. Obidva sa našli v riečisku Kysuce, jeden v Turzovke a druhý v Krásne nad Kysucou. Mamuty v Európe vyhynuli zhruba pred 10000 rokmi, zuby sú teda staré tisícky až desaťtisícky rokov. V archeologickej chronológii patria do obdobia staršej doby kamennej (2,5 mil. – 8000 p.n.l.), do ktorej môžeme zrejme zaradiť aj tri kamenné úštepky nájdené na území Čadce, a dva pazúrikové úštepky z Ochodnice a Kysuckého Nového Mesta. Ich datovanie je však nejednoznačné, keďže úštepky sa používali aj v mladších obdobiach.

Podstatne mladšie sú dva kamenné sekeromlaty, nájdené v chotári obcí Nesluša a Horný Vadičov, ktoré datujeme do neskorej doby kamennej (približne 4000 – 2000 p.n.l.). Na rozdiel od úštepov, ktoré vznikali štiepaním, teda odbíjaním od jadra suroviny, tieto boli vyrobené hladením, brúsením a vŕtaním kameňa. Vadičovský exemplár zostal v stave polotovaru, má síce vyvŕtaný stredový otvor, hrany však neboli dokončené, nikdy teda nebol používaný ako pracovný nástroj. Do neskorej doby kamennej môžeme pravdepodobne zaradiť aj drobné úštepky nájdené v Radoli v polohe Koscelisko. Celkovo je doba kamenná vo fonde Archeológia zastúpená len niekoľkými kusmi zbierkových

predmetov, čo zrejme odráža skutočnosť, že v danom období Kysuce neboli trvalo osídlené.

Z nasledujúcej staršej doby bronzovej zatiaľ na Kysuciach nevidujeme žiadne archeologické nálezy. Koncom strednej doby bronzovej však na dolné Kysuce prenikli ľudia lužickej kultúry, ktorá sa tu rozvíjala predovšetkým v mladšej a neskorej dobe bronzovej (1300 - 750 p.n.l.). Zbierky z tohto obdobia zastupujú najmä nálezy z dvoch významných lokalít, na ktorých sa uskutočnil archeologický výskum – Radole a Horného Vadičova, kde boli odkryté žiarové pohrebiská s urnovými hrobmi. V Hornom Vadičove bolo zachytených spolu 44 hrobov, z ktorých sa podarilo zachrániť niekoľko dobre zachovaných pohrebných urien. Charakteristickou nádobou lužickej kultúry bola tzv. amfora, čiže dvojkónická nádoba s vysokým hrdlom, tvarom tela podobná antickým amforám. V zbierke máme sedem rekonštruovaných amfor, okrem nich sa z vadičovského pohrebiska podarilo zrekonštruovať ešte šesť ďalších nádob. Na kovové predmety bolo pohrebisko veľmi chudobné, zlomky ozdôb sa našli len v jednom hrobe, žiaľ vo veľmi zlom stave, kvôli čomu sa dodnes nezachovali, no neďaleko od pohrebiska bola asi tridsať rokov predtým nájdená bronzová sekerka z rovnakého obdobia. V Radoli boli odkryté tri urnové hroby, z ktorých sa do zbierok dostali dve dobre zachované a rekonštruované urny a drobné bronzové ozdoby – zlomok ihlice na spínanie odevu a drobný krúžok, pravdepodobne prsteň. Pri obnovenom výskume v rokoch 2016 až 2018 boli v Radoli nájdené ďalšie tri hroby, z ktorých

pochádzajú štyri dobre zachované urny a niekoľko ďalších nádob, ktoré rekonštruoval reštaurátor Michal Daskalakis z Považského múzea, a tiež početné zlomky z bronzových ozdôb. Tieto nálezy však zatiaľ kvôli stále prebiehajúcej prevodu do majetku Kysuckého múzea nie sú evidované medzi zbierkami. Možno však konštatovať, že zbierkové predmety z obdobia lužickej kultúry tvoria vo fonde Archeológia najpočetnejšiu skupinu.

Z nasledujúcej staršej doby železnej (750 – 400 p.n.l.) sú vo fonde opäť zastúpené predovšetkým ojedinelé keramické črepy, výnimku predstavuje len malý ucelený súbor z výskumu neskorohalštatského hradiska na vrchu Ladonhora, v ktorom sa okrem črepov nachádza aj najcennejší predmet z tohto obdobia – drobná bronzová špirálka. V mladšej dobe železnej (400 p.n.l.-o) sa na Kysuciach rozvíjala púchovská kultúra. Z tohto obdobia bola zatiaľ na Kysuciach objavená jedna osada v chotári obce Lopušné Pažite, ktorá bola aj systematicky preskúmaná, vďaka čomu sa vo fonde nachádza pomerne početný súbor nálezov púchovskej kultúry. Opäť ho tvoria predovšetkým črepy keramických nádob, ale aj päť rekonštruovaných nádob (misy, situla, džbánok, hrnček), zastúpené sú aj prasleny a tkáčske závažia ako doklad tkáčskej výroby v osade, kovové nástroje a železná struska ako doklad železiarskej výroby a pod. Z obdobia púchovskej kultúry máme v zbierkach už aj zbrane, a to železný hrot ošteru a hrot šípu.

Obdobie od zániku púchovskej kultúry približne v polovici 1. storočia n.l. až do vrcholného stredoveku zatiaľ nie je v archeologickej zbierke Kysuckého múzea zastúpené.

Vrcholný stredovek, teda 13.-14. storočie, je však vo fonde zastúpený bohato, a to vďaka výskumu stredovekého kostola a priláhlého cintorína v Radoli na polohe Koscelisko, a výskumom v Kysuckom Novom Meste, predovšetkým v Sulkove, kde bola odkrytá stredoveká kováčska vyhňa. Naďalej prevažuje črepový materiál, k cennejším patria nálezy z cintorína v Radoli – štítkový prsteň so zoomorfnou výzdobou a štítok z ďalšieho podobného prsteňa, dve drobné mince Žigmunda Luxemburského, jedna však značne poškodená, hviezdovitá spona na spínanie odevu, a predovšetkým drobná kostená plastika znázorňujúca postavu svätice. Zaujímavý je aj ojedinelý nález dna z gotického pohára z Horného Vadičova, ktorý má na dne výraznú plastickú značku, označujúcu výrobcu (niečo ako stredoveké logo).

Obdobie novoveku je v archeologickej zbierke zastúpené pomerne bohato, a to predovšetkým vďaka viacerým zberom z Kysuckého Nového Mesta, kde pri rôznych zemných prácach, napr. plynová prípojka či vodovod, bola opakovane narušovaná kultúrna vrstva. Z týchto zberov pochádzajú predovšetkým črepy kuchynských nádob, z nich dva hrnce a jedna misa boli rekonštruované do pôvodnej podoby, ojedinele aj zlomky kachlíc, sklo či kovové predmety, napr. ozdobné kované pánty pravdepodobne z truhlice. Ďalší veľký súbor predmetov pochádza z výskumov novovekého opevnenia, tzv. šancí, v Čiernom a v Svrčinovci. Okrem početných črepov kuchynských nádob a zlomkov kachlíc z kachľových pecí sú v súbore zastúpené aj hlinené fajky, medzi nimi aj zlomky z fajky tzv. holandského typu, ktorá sa vyrábala

Zbierky a ich ochrana

okolo polovice 17. storočia, ďalej zlomky sklenených nádob a okenného skla, a aj keď len ojedinele, tiež guľky do palných zbraní a gombíky z uniforiem. Menší súbor predmetov pochádza zo sklárne v Klubine, ktorá existovala v 18. storočí. Sú to najmä rôzne zliatky sklenej suroviny, zriedkavejšie úlomky hotových výrobkov, najmä fľašiek z číreho alebo jemne zelenkavého skla. Napokon posledný ucelenejší súbor pochádza zo zaniknutej osady Macangovia, ktorá sa nachádzala v chotári obce Nová Bystrica a existovala približne od konca 17. storočia do polovice 19. storočia. Okrem obvyklých črepov nádob z nej pochádzajú aj fragmenty sklenených fľašiek, ktoré boli pravdepodobne vyrobené v spomínanej sklárni v Klubine.

Najcennejším zbierkovým predmetom vo fonde Archeológia je spomínaná kostená plastika svätičky. Je vysoká len 83 mm a jej zadná strana je plochá. Pôvodne sa predpokladalo, že tvorila súčasť nejakej liturgickej nádoby, napr. pyxidy, a podľa odborného posudku historika umenia A. Goetza mal byť predmet vyrobený v západnej Európe, buď vo Francúzsku alebo v Nemecku. Dnes sa prikláňame skôr k názoru, že kostená plastika tvorila rukoväť nožička, pričom podobné nožičky sa vyskytujú aj v susednom Poľsku. Väčšinu archeologických zbierok tvoria črepy keramických nádob, spolu 2393 evidenčných jednotiek. V keramickom materiáli majú prevahu črepy z úžitkovej kuchynskej keramiky (1749), v menšej miere zlomky kachlíc z kachľových pecí (158) a črepy z urien z lužických pohrebísk (456). Kovové predmety predstavujú vo fonde len malú skupinu, spolu 126 evidenčných jednotiek, v ktorej sú zastú-

pené šperky, napr. ihlice u doby bronzovej alebo prstene zo stredoveku, súčasti odevu ako pracky z opaska alebo spony na spínanie odevu z obdobia stredoveku a novoveku, militáriá, ktoré v zbierke zastupujú hrot oštepu a hroty šípov z doby železnej a zo stredoveku, zlomky nožov a pomerne početné klince z rakiav zo stredovekého cintorína v Radoli. Osobitým predmetom je železná ostroha, nájdená v zásype hrobov na cintoríne. Nepočetná je aj skupina predmetov z kameňa, dohromady 153 evidenčných jednotiek, v ktorej dominujú drobné úštepy z pazúrika, radiolaritu či obsidiánu, ktoré sa používali veľmi dlhú dobu od neolitu až do doby bronzovej, preto ich nie je možné presnejšie chronologicky zaradiť. V tejto zbierke máme aj niekoľko opracovaných kamenných kvádrov a fragmenty zdobeného kamenného portálu zo zaniknutého stredovekého kostola v Radoli.

Málo početná je skupina predmetov zo skla, ktorú tvorí len 34 evidenčných jednotiek, a v ktorej vedľa pár zlomkov sklenených nádob a fľašiek a pár úlomkov novovekého okenného skla je zaujímavým predmetom modrý sklenený korálik, nájdený pri výskume stredovekej vyhne v Sulľkove. Samotný korálik, nájdený v zásype, je však pravdepodobne mladší a pochádza zrejme až z obdobia novoveku. Pozoruhodnou pamiatkou je aj súbor niekoľko desiatok drobných korálikov, ktoré sa našli v stredovekom hrobe v Radoli a tvorili zrejme výzdobu pokrývky hlavy. Ďalšou nepočetnou skupinou sú predmety z kostí, spolu 50 evidenčných jednotiek, medzi ktorými sa nachádzajú predovšetkým zlomky zvieracích kostí z osady v Lopušných

Pažitiach, ľudské kosti z cintorína v Radoli a niekoľko kostených výrobkov, ako napr. fragment kosteného predmetu, identifikovaného ako píšťalka, pochádzajúci z osady v Lopušných Pažitiach. Napokon majú vo fonde svoje miesto aj zuhoľnatené kúsky dreva (21 evidenčných jednotiek) a drobné fragmenty z omietky stredovekého kostola v Radoli (43 evidenčných jednotiek).

Z chronologického hľadiska najpočetnejšie sú vo fonde zastúpené predmety z obdobia stredoveku a novoveku (po 700 evidenčných jednotiek), potom z obdobia púchovskej (538) a lužickej kultúry (496), zatiaľ čo ostatné obdobia sú vo fonde zastúpené len nepatrne. Z lokalít sú najpočetnejšie Radoľa-Koscelisko (1084), Lopušné Pažite (617), Kysucké Nové Mesto (481) a Horný Vadičov (237).

A 213

A 754

A 1301

A 1381

A 213 - stredoveká železná troska z Kysuckého Nového Mesta / A 754 - lebka zo stredovekého cintorína v Radoli-Koscelisku / A 1301 - fragment stredovekého hrnca z Radole-Kosceliska / A 1381 - fragmenty novovekej misy z Kysuckého Nového Mesta (Kysucké múzeum)

Zbierky a ich ochrana

A 1885 – črepy hrovej urny lužickej kultúry z Horného Vadičova / A 1919 – črep z okraja novovekej nádoby z Dolného Vadičova / A 1960 – fragment novovekého džbánú z Dunajova / A 1992 – fragment neskororenesančnej kachlice zo Starých šancí pri Svrčinovci (Kysucké múzeum)

Ukážka z akvizície
pohľadníc (Miroslava
Jančulová)

Vďaka podpore Fondu na podporu umenia Kysucké múzeum rozšírilo svoje zbierky o viac než dve stovky pohľadníc

MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.

V roku 2020 sa zbierkový fond Kysuckého múzea vďaka podpore Fondu na podporu umenia rozrástol o nové hodnotné predmety. Vďaka pridelenej finančnej dotácii pribudlo do podföndu História celkovo 231 historických pohľadníc z rozličných historických období vzťahujúcich sa výlučne k regiónu Kysúc, ktoré dovtedy tvorili zberateľské portfólio Renáty Janíkovej z Nesluše. Najhodnot-

nejšiu časť získanej zbierky tvoria najstaršie pohľadnice pochádzajúce z obdobia Rakúsko-Uhorska, kam spadajú pohľadnice vydané do konca roku 1918, resp. na začiatku roku 1919 a príležitostne až do začiatku 20. rokov. Do tejto kategórie patrí 6 pohľadníc zachytávajúcich výlučne Čadcu – najvýznamnejšie sídlo Kysúc. Práve v tejto skupine nájdeme i najhodnotnejšiu pohľadnicou zbierky, kto-

Novinky

rou je kolorovaná poštou prejdená pohľadnica Čadce z roku 1901 zachytávajúca pohľad na mesto od severu.

Ďalšiu hodnotnú skupinu tvoria pohľadnice vydané v období medzivojnovnej Československej republiky (1919 – 1939) a Slovenského štátu (1939 – 1945), ktorých sa v získanej kolekcii nachádza niekoľko desiatok kusov. Ide prevažne o čiernobiele zábery na najvýznamnejšie kysucké sídla – Čadcu, Turzovku a Skalité.

Najväčšiu časť zbierky tvoria pohľadnice vydané v povojnovom období, medzi ktorým prevažujú farebné zábery zachytávajúce naj-

významnejšie sídelné a turistické lokality Kysúc – administratívne sídlo Čadca a destinácie, ako Oščadnica, Veľká Rača, Makov, Bystrická dolina a ďalšie.

Na záver môžeme konštatovať, že získaná zbierka pohľadníc významne obohatila zbierkový fond Kysucké múzea. Jednotlivé pohľadnice predstavujú cenný dokumentačný materiál, ktorý do budúcnosti ponúka široké možnosti využitia najmä pri prezentácii a propagácii histórie a kultúry Kysúc a tiež pri expozičnej, prezentačnej a vydavateľskej činnosti Kysuckého múzea.

u. fond
na podporu
umenia

Akvizíciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Nové prírastky porcelánu a nábytku vd'aka podpore Fondu na podporu umenia

MGR. ANDREA PARÁČOVÁ

Kysuckému múzeu sa minulý rok podarilo vd'aka dotácii Fondu na podporu umenia získať nové hodnotné prírastky do zbierky porcelánu i nábytku.

Väčšia časť zbierky porcelánu je vyinštalovaná v Expozícii meštianskeho bývania. V zbierkach sa nachádzajúci porcelán (jedáľenské súpravy, kávové a čajové servisy, solitérne kusy rôznych, najmä českých porcelánok, ale aj nemecký Rosenthal a iné..) pochádzal prevažne z prvej polovice 20. storočia, časť bola mladšia.

Vd'aka Fondu na podporu umenia sa v roku 2020 do zbierok Kysuckého múzea dos-

tala nádherná kolekcia porcelánu od súkromných zberateľov a nadšených geológov z Čadce – z mineralogického hľadiska je porcelán zmes kaolinitu, živca a kremeňa – a táto ich vášeň je prepojená so záujmom o umenie. Zberateľstvu nielen porcelánu sa venujú už vyše štyridsať rokov, pričom nadviazali na rodinnú tradíciu – už starý otec, ktorý pracoval pred druhou svetovou vojnou ako faktor u firmy Steiner v Čadci, mal doma malú zbierku. Veľká časť porcelánu bola získaná od rodiny a prostredníctvom známych z blízkeho okolia, doplnená bola kúpou na aukciách a v starožitníctve.

Novinky

Kolekcia získaného porcelánu je datovaná od zač. 19. až do zač. 20. storočia. Je pestrá, čo sa týka umeleckej hodnoty predmetov, tvarov, zdobenia a pod. Je to vlastne prierez umeleckým spracovaním úžitkového porcelánu. Nachádza sa tu niekoľko samostatných šálok, maľované tanieri, cukorničky, nádoby na mlieko, podnosy, niekoľko čajových a kávových servisov, raritami sú napr. nádoba na maslo, svätenička, malý kalamár. Z väčších súborov ide o 2 secesné jedálenské súbory (jeden 23 dielny – Slavkov, ktorý je červeno v porcelánke značený aj pre predajňu v Budapešti a druhý neúplný taktiež 24 dielny súbor – Ostrov pri Karlových Varoch s výrobným názvom Versailles). Čo sa týka porcelánok, zastúpené sú napr. stará Viedeň, Loket, Slavkov, Březová, Klášterec nad Ohří, Volkstedt, Meissen a iné. Veríme, že na budúci rok túto krehkú krásu sprístupníme verejnosti prostredníctvom výstavy.

Vďaka podpore FPU sa tiež do zbierok múzea získala sedacia čalúnená súprava zo začiatku 20. storočia, pochádzajúca pôvodne zo starej fary v Zákopčí. Súprava, pozostávajúca z pohovky, stola a štyroch stoličiek, sa v šesťdesiatich rokoch 20. storočia dostala do súkromných rúk, keď ňou vtedajší pán farár

„vyplatil“ tesára, pracujúceho na stavbe novej fary. Posledný majiteľ nechal súpravu zreštaurovať a múzeum ju hneď po nákupe vystavilo v expozícii Meštianske bývanie. Pre múzeum – ale i pre Kysuce – ide o hodnotné originálne predmety, dokumentujúce bývanie „vyššej“ spoločenskej vrstvy, ktorých sa v zbierkach a vlastne aj v regióne vyskytuje pramálo.

Výskum meštianstva a meštianskeho bývania je jednou z vedeckovýskumných úloh, ktoré sa plnia v Kysuckom múzeu. Zameriava sa na ňu aj akvizičná činnosť, v rámci ktorej sa v posledných rokoch podarilo nadobudnúť hodnotné zbierkové predmety. Tie sa stali súčasťou expozície Meštianske bývanie na Kysuciach, umiestnenej v reprezentačných priestoroch kaštieľa Radol'a, jedinej stavby svojho druhu v regióne a jednej z najstarších kultúrnych pamiatok v tomto regióne.

Keďže posledné výskumy dokazujú, že kaštieľ bol skutočným a plnoprávnym sídlom majiteľov Budatínskeho panstva, zariadenie kaštieľa dobovým nábytkom je v súlade s historickou skutočnosťou. Sedacia súprava za začiatku 20. storočia, zakúpená z finančnou podporou FPU, expozíciu rozhodne obohatí.

u. fond
na podporu
umenia

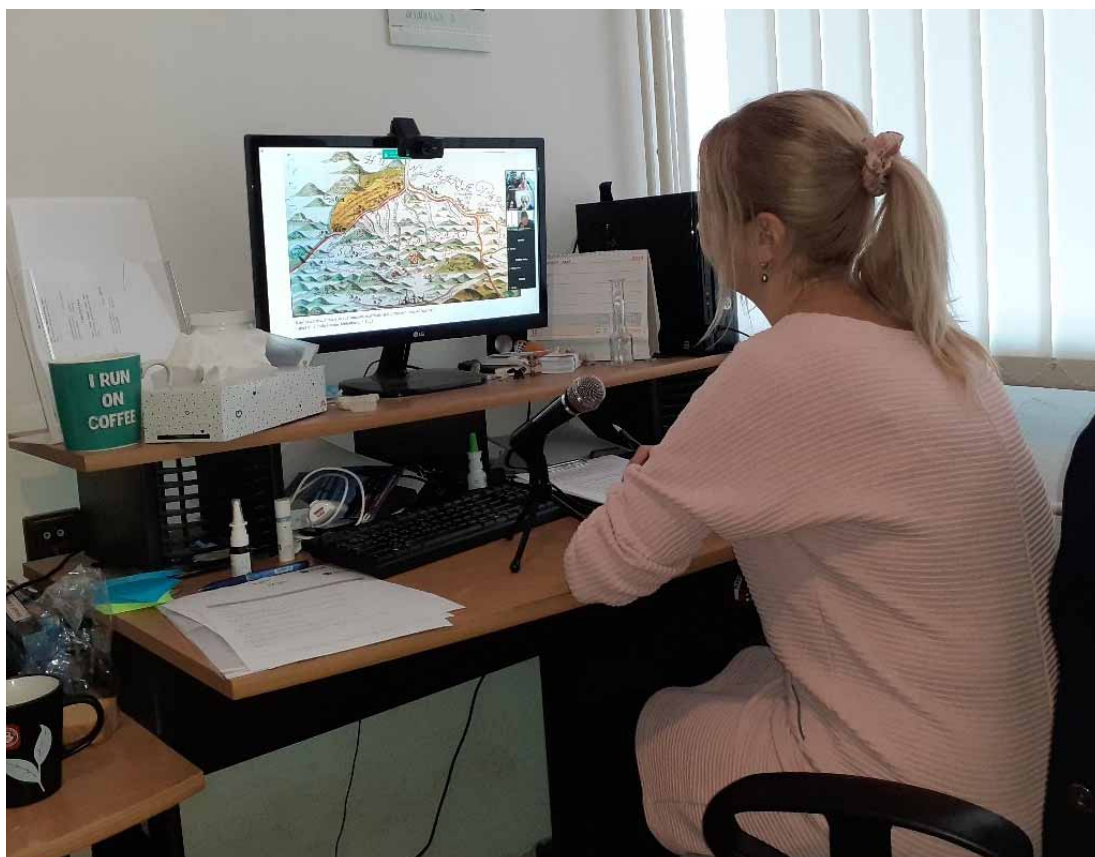
Akvizíciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia

Novinky

Ukážka získaného porcelánu a nábytku (Kysucké múzeum)

Projekt Medzinárodného vyšehradského fondu „Zemepanské mestá – cesta dejinami“

MGR. ANDREA PARÁČOVÁ

Kysucké múzeum, organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, dostalo v roku 2020 finančnú podporu z Medzinárodného vyšehradského fondu na projekt Zemepanské mestá – cesta dejinami. Partnermi múzea sa stali slovenské aj zahraničné inštitúcie (Muzeum Těšínska, Maďarský národný archív, Muzeum Historyczne w

Bielsku-Białej, Oravské múzeum, EZÚS TRI-TIA, Považské múzeum, Muzeum Novojičína, Muzeum Śląska Cieszyńskiego) a súčasťou projektu boli seminár a remeselnícke tvorivé dielne pre slovenské, české a poľské deti.

Hlavným cieľom seminára bolo stretnutie historikov vyšehradských krajín, utuženie

Novinky

kontaktov a nadviazanie bližšej spolupráce. Nosnú tému predstavovali Zemepanské mestá v Uhorsku, Česku a Poľsku, ich pôvod a vznik, spoločenský, hospodársky a sociálny rozvoj, remeselné a obchodné tradície, obyvateľstvo, jeho práva a povinnosti vo vzťahu k zemepánovi a pod. Seminár sa mal pôvodne konať v októbri roku 2020 pri príležitosti otvorenia novej expozície, pripravenej k výročiu udelenia mestských práv Kysuckému Novému Mestu v Kaštieli Radoľa. Kvôli pandémie bol pre istotu naplánovaný na marec 2021, potom na september 2021 a napokon sa miesto „naživo“ konal online.

Na dvojdňovom seminári vystúpilo 14 prednášajúcich zo Slovenska, Česka a Poľska - Mgr. Peter Šimko, PhD. z Považského múzea (*Cestná doprava a jej vplyv na obchodné vzťahy a hospodársky rozvoj mesta Žilina v 14. - 16. storočí*), dr. Grzegorz Madej (*Suňogovci z Budatína na panstve Bielsko (1592-1724) s osobitným dôrazom na obdobie vlády Jána II. Suňoga (1601) 1619-1641. Historický prehľad*) a dr. Bogusław Chorąży (*Zámok v Bielsku v čase panovania rodu Suňogovcov*) z Historického múzea v Bielsku-Bialej, Mgr. Martina Bernátová z Dubnického múzea (*Príspevok k dejinám remesla v Žiline s dôrazom na mäsiarsky cech v 17. storočí*), Mgr. Eliška Horníková, PhD. z Národného biografického ústavu Slovenskej národnej knižnice (*Remeselné tradície v Rajci*), Mgr. Lenka Nováková, Ph.D. (*Sobáše v meste Místek v druhej polovici 18. storočia*) a Mgr. Martin Krůl, Ph.D. (*Vplyv vojenstva na život pohraničných sídiel v ranom novoveku. Mestečko Jablunkov a jeho účasť na obrane hra-*

níc) z Múzea Tešínska, Mgr. Iveta Floreková (*Krátka sonda do histórie zemepanských mestečiek Veličnej, Trstenej a Tvrdošína*) a Mgr. Martin Chmelík, PhD. (*Zemepanské mestečká na Orave na príklade miest Dolný Kubín a Námestovo*) z Oravského múzea. Z Kysuckého múzea vystúpili Mgr. Adam Buchta (*Vznik „Nového Mesta“ v stredoveku*), Mgr. Andrea Paráčová (*Kysucké Nové Mesto v 17. storočí*), PhDr. Marián Liščák, PhD. (*Fragmenty z dejín Kysuckého Nového Mesta v 1. polovici 18. storočia*), Mgr. Martin Turóci, PhD. (*Kysucké Nové Mesto na starých mapách*) a Mgr. Tomáš Adamčík, PhD. (*Keď kysuckí kňazi zvestovali slobody. Kysucké Nové Mesto a okolie v revolučnom dvojročí*)

Veríme, že hoci sa historici z partnerských inštitúcií stretli len cez webové kamery, nadviazaná spolupráca bude pokračovať aj v budúcnosti.

K semináru mali byť realizované tvorivé remeselnícke dielne pre školákov, keďže sa však české a poľské deti pre situáciu okolo koronavírusu nemohli zúčastniť, múzeum sa rozhodlo natočiť krátky film o kaštieli a vybraných remeslách. Majster hrnčiar, kováč a kožušník predstavili svoj remeselný odbor a predviedli ukážky svojho umenia. Výrobu keramiky na hrnčiarskom kruhu, modelovanie z hliny i výrobu kožušinového podsedača s aplikáciami si dokonca vyskúšalo niekoľko detí zo ZŠ s MŠ Radoľa. Kováčske zručnosti zas predviedli uční zo Strednej odbornej školy strojníckej, odbor umelecko remeselné spracúvanie kovov. Film vo forme DVD bude distribuovaný na slovenské, české i poľské školy, kam pôjde i poľská jazyková mutácia.

*Rekonštrukcia Raganovho
mlyna v MKD vo Výchyl-
lovke (Miroslava
Jančulová)*

Zmeny, rekonštrukcie, opravy, zaujímavé výstavy a podujatia, aj taký bol rok 2021 v Kysuckom múzeu

MGR. MIROSLAVA JANČULOVÁ

Ďalší rok sa pomaly, ale isto blíži ku koncu a už teraz môžeme povedať, že rok 2021 určite nebude ako tie predošlé. Pretože posledné dva roky nám všetkým zostanú v pamäti ako niečo, čo nás nemilo prekvapilo a zmenilo nám životy. Protipandemické opatrenia zasiahli nielen do životov jednotlivcov, ale i do života a činnosti múzeí. Výnimkou nebolo ani Kysucké múzeum a, hoci boli naše expozície zatvorené celé štyri mesiace, stihli sme toho veľa. Čas bez návštevníkov sme využili na rôzne rekonštrukcie, opravy a vylepšenia našich jednotlivých expozícií.

Najzásadnejšou zmenou prešlo Vlastivedné múzeum v Krásne nad Kysucou, kde prebehli prípravné práce na projektových dokumentáciách, ktoré mali zmeniť vtedajšiu výstavnú sieň na nepoznanie. Následne sa začalo so sťahovaním depozitárov a rozoberaním výstavných prvkov, stavaním nového podlažia a inštalovaním dlhodobých výstav do vynovených priestorov. Samozrejme, k úpravám dochádzalo aj v Kysuckom múzeu, v Kaštieli Radoľa a v Múzeu kysuckej dediny, kde sa rekonštruovali sociálne zariadenia, menili sa smerové tabule v areáli

Novinky

a všetko sa pripravovalo na blížiacu sa letnú sezónu.

Postupným uvoľňovaním protipandemických opatrení Kysucké múzeum začalo otvárať svoje expozície, čo s veľkou radosťou vítali návštevníci. To sa odzrkadlilo na celkovej ročnej návštevnosti. Napriek skrátenej dobe, počas ktorej boli pre verejnosť naše kultúrne zariadenia zatvorené, sme zaznamenali dobrú návštevnosť v letných mesiacoch.

V priebehu letnej sezóny sa Historická lesná úvraťová železnica, ktorá je našou národnou kultúrnou pamiatkou a je považovaná za svetový unikát, dočkala veľkej opravy. Vďaka úspešnému projektu v rámci Programu cezhraničnej spolupráce Interreg V-A PL-SK „Spoločne v harmónii prírody a duše“ mohla začať rekonštrukcia 2 km úseku od stanice Kubátkovia po železničné depo. Okrem spomenutého úseku sa pokračovalo v rekonštrukcii medzi stanicou Chmúra a prvou úvraťou a podarilo sa opraviť aj koľajisko pred depom. Nesmieme zabudnúť ani na prácu dobrovoľníkov, členov OZ KRÚŽOK, ktorí svoj voľný čas venujú pomoci pri údržbe okolia železnice už dva desať rokov. Ich hlavným cieľom bolo tento rok dokončiť expozície v uzavretom vagóne, ktorý bude vhodným priestorom pre výstavy. Pripravovaný vozeň by sa mal po dokončení nachádzať v stanici Chmúra, ktorá ponúka najvhodnejší expozičný priestor pre statickú expozíciu, ale aj pre ukážky prepravy a ťažby dreva.

Nie vždy ide všetko podľa našich predstáv, presvedčili sme sa o tom v posledný prázdninový večer kedy v areáli Múzea kysuckej dediny

vo Vychylovke vyčíňal prírodný živel, voda, ktorá napáchala veľké škody nielen v skanzene, ale najmä na železničke. Preto sa musela letná sezóna na Historickú lesnú úvraťovú železnici predčasne ukončiť. Hoci vláčik prestal premávať, v skanzene zostalo rušno. Odstraňovali sa škody po povodni a zároveň prebiehala rekonštrukcia Šul'avovho cholváru, na ktorom sa menili nosné trámy a strecha. Výmenu šindľovej strešnej krytiny zrealizovalo občianske združenie Klub priateľov pre záchranu kultúrnych a historických pamiatok Kysúc vďaka úspešnému projektu, ktorý finančne podporil Žilinský samosprávny kraj.

Počas sezóny nie je času na zvyš a neraz na pomoc prichádzajú dobrovoľníci. Aj tento rok sa Kysucké múzeum zapojilo do kampane Týždeň dobrovoľníctva. Počas celého týždňa sa pracovalo na úprave okolia, kopali sa odvodňovacie kanály, upravoval sa terén po bagrovaní. Objekty v skanzene sa natierali konzervačným náterom, zberal sa lesný mach, ktorý sa neskôr využije na doplnenie izolácie medzi jednotlivými trámami na objektoch ľudovej architektúry v Múzeu kysuckej dediny vo Vychylovke.

S prichádzajúcou jeseňou sa začala zhoršovať aj situácia okolo pandémie a postupne sme museli pristúpiť k sprísňovaniu pravidiel v jednotlivých expozíciách. Zrušili sa hromadné podujatia a nedeľné programy, ale expozície zostali otvorené. Návštevníkov ubudlo a tak sa opäť začalo so sťahovaním a opravovaním. V Kysuckom múzeu sa pripravovalo sťahovanie múzejnej knižnice a celého knižničného fondu. Knižnica v minulosti spolu s Dokumentačným oddelením sídlila v Palárikovom dome, neskôr v bývalej budove

OV KSS, teda v dnešnej budove VŠZP. Potom sa premiestnila na prvé poschodie dnešného Kysuckého múzea a odtiaľ putovala do suterénu budovy, ktorý bol nevyhovujúci. Preto sa v najbližšom období vráti do vynovených priestorov na prvom poschodí nášho múzea. Zmenami prechádza depozitár vo Vlastivednom múzeu v Krásne nad Kysucou, kde sa pripravujú a premiestňujú jednotlivé zbierkové predmety, a to v rámci realizácie projektu Rekonštrukcia depozitára etnografie, podporeného z verejných zdrojov Fondom na podporu umenia. A v neposlednom rade sa pristúpilo k rekonštrukcii strechy na Raganovom mlyne v skanzene, ktoré bola v nevyhovujúcom stave.

Práce je v múzeu viac než dosť, ale nezbúdame ani na prichádzajúce zimné obdobie. Aj počas zimných mesiacov sa v Kysuckom múzeu chystá pestrý program. Na mesiace november a december pripravujeme zaujímavé výstavy, veríme, že sa nám ich podarí zrealizovať a budeme ich môcť sprostredkovať našim návštevníkom. Návštevníci sa môžu tešiť na výstavy Anjel – symbol Vianoc a Zima na Kysuciach. Okrem toho pripravujeme aj niečo pre obyvateľov mesta Čadca. Ak nám to situácia dovoľí obyvatelia mesta Čadca sa môžu tešiť na obchôdzky Lucíí, pri ktorom žienky budú chodiť po meste za sprievodu hudby a povymetajú kúty mestských inštitúcií. V ponuke ešte zostáva aj pokračovanie výstavy Hlávka do krásy odetá, ktoré sa bude niesť pod názvom Vrkoč alebo čepiec a bude doplnená o zimné pokrývky hlavy.

Kaštieľ Radoľa ponúka stálu expozíciu „Svet dávnych predkov“, ktorá predstavuje najznámejšie archeologické lokality na Kysu-

ciach. Prezentujúce artefakty doby kamennej, z doby bronzovej, železnej a z novšieho obdobia dopĺňa expozíciu malý súbor novovekých nádob. Meštianske bývanie naučí návštevníkov odlišiť to „mestské“, čo tu bolo od „ľudového“. Expozícia prevedie návštevníkov meštianskym interiérom druhej polovice 19. až prvej polovice 20. storočia, od historizujúceho štýlu, secesiu i „artdeco“. Uvidia tu jedáleň, príborníky, obývaciu spálňu z poslednej tretiny 19. storočia, secesnú spálňu, sedáciu súpravu v biedermeierovom štýle, obrazy, porcelán, ale aj pianino a harmónium, alebo i kávovar z 20. tých rokov 20. storočia a staršie hračky. V Kaštieli Radoľa bude pokračovať výstava v spolupráci s Archeologickým ústavom SAV o spôsobe života vidieckeho obyvateľstva na severozápadnom Slovensku v období stredoveku, prezentujúca hmotnú kultúru stredovekej dediny a nálezy z archeologických výskumov. Návštevníci sa môžu prísť pozrieť do sveta retro techniky na výstavu Retrocom 2.0. Aj vďaka tomu si budú môcť pamätníci nostalgicky zaspomínať na značky ako DIDAKTIK GAMA, DIDAKTIK M, MATO, PMD 85, TESLA, PP 01, PP 06, SUPER MARIO BROS, zatiaľ, čo ich deti zrejme nebudú veriť vlastným očiam. V decembri do kaštiela zavíta svet Harryho Pottera, pôjde o výstavu figúrok, lega, zberateľských kariet a hier.

Vlastivedné múzeum v Krásne nad Kysucou s vernou replikou mamuta srstnatého v životnej veľkosti prevedie návštevníkov Kysuckou odyseou od pravekých ľudí až po astronautov. Expozícia pozostáva z jedenástich tematických celkov zameraných na pravek, neolit, Slovanov, ranný stredovek, renesan-

Novinky

ciu, valašskú kolonizáciu, novovek, priemyselny vek, vystahovalectvo a kozmický vek. Návštevníci môžu počas prehliadky vidieť ojedinelú mineralogickú zbierku štylizovanú do dobrodružného putovania do hlbín Zeme na základe známeho románu Julesa Verna doplnenú o zmenšený model kostry tyrano-saura. Výstava Socialistické Kysuce alebo Takto sme žili umožní zaspomínať si na najdôležitejšie momenty socialistickej éry aj počas adventu a Vianoc.

Hoci sa brány Múzea kysuckej dediny zatvorili na konci októbra, chystáme pre našich priaznivcov online program U nás taká obyčaj. Všetci sa môžu tešiť na rôzne tradičné recepty, zvyky, tradície, koledy, a ak nám to situácia do-

volí možno sa ešte stretneme aj v skanzene, kde odhalíme Vianoce a ich tajomstvá. Spomínané podujatia a aktivity môžu byť obmedzené alebo zrušené podľa vývoja pandémie.

Na záver by sme sa chceli touto cestou poďakovať za prejavenu priazeň našim návštevníkom, ktorí zavítali počas roka do našich expozícií, všetkým účinkujúcim, spoluorganizátorom, každému kto nám akoukoľvek formou pomohol pri organizovaní, príprave výstav, podujatí, údržbe prevádzok počas celého roka. Veríme, že spoločnými silami pandémiu prekonáme, život v múzeu i celej kultúre sa čoskoro vráti do normálnych koľají a opäť sa budeme môcť stretnúť na niektorom z našich podujatí.

Za oponou príprav novej expozície Dejiny Čadce a okolia

MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.

Kysucké múzeum v roku 2020 prišlo s myšlienkou vytvorenia novej stálej expozície pre Múzeum Čadca, ktorá by príťažlivou modernou formou odprezentovala históriu mesta Čadca a okolitých obcí. Do týchto plánov pozitívne vstúpila vyhlásená výzva Fondu na podporu umenia, ktorý pre rok 2021 vytvoril úplne nový podprogram 5.2.3 nové stále expozície - múzeá. Tento novoutvorený podprogram zameraný na prípravu moderných expozícií 21. storočia bol rozdelený na prípravnú fázu A, na ktorú neskôr nadviazala realizačná fáza B. Podmienkou prvej etapy bolo vyhlásenie verejnej architektonickej súťaže podľa súťažného poriadku Slovenskej komory architektov.

Kysuckí múzejníci promptne zareagovali na prvú fázu a spoločne s nezávislou architektkou Mgr. art. Katarínou Máčkovou ako konzultantkou sa precízne pripravili na projekt zastrešujúci celý priebeh verejnej architektonickej súťaže, ktorá bola pre väčšinu múzejníkov novinkou. Vďaka metodickým usmerneniam zo strany nápomocných architektov sa podarilo s projektom uspieť a získať dotáciu v hodnote 7000 € na vytvorenie verejnej dvojetapovej architektonicko-výtvarnej súťaže. V záujme čo najväčšej transparentnosti múzeum vybralo do odbornej poroty nezávislých porotcov z radu špičkových slovenských architektov. Pod pred-

sedníctvom Mgr. art. Aleša Šedivca zasadala odborná porota v zložení nezávislých členov: Mgr. art. Peter Liška a MSc (Arch) a Katarína Labáthová. Riadnych členov závislých na vyhlasovateľovi tvorili historici Mgr. Martin Turóci, PhD. a PhDr. Marián Liščák, PhD. Kompletnú zostavu porotcov dopĺňali aj dvaja náhradníci, nezávislý člen Ing. arch. Marek Harčarík a výtvarníčka múzea Mgr. Martina Krkošková. Sekretárom súťaže bol projektový manažér T. Adamčík, ktorý sa aj ako historik podieľal na vypracovaní celej koncepcie a libreta novej stálej expozície. Spracovateľkou súťažných podkladov – súťažného zadania a podmienok bola architektka Mgr. art. Katarína Máčková, ktorá participovala na celom procese verejnej architektonickej súťaže. Tú z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Predmetom riešenia súťaže bolo vypracovanie návrhu interiéru a stálej expozície pre Kysucké múzeum a grafického spracovania výstupov pre túto expozíciu, v ktorej mali byť zakomponované multimediálne zariadenia, SMART riešenia a inovatívne prvky. Celková plocha riešeného expozičného priestoru predstavovala 110 m² a plocha prilahlých dotknutých priestorov 36 m².

Múzeum sa rozhodlo vyhlásiť nie jednokolovú, ale moderne poňatú dvojetapovú súťaž návrhov. Po odsúhlasení súťažných

Novinky

podmienok a zadania odbornou porotou a Slovenskou komorou architektov dňa 30. júna 2021 bola vyhlásená súťaž, do ktorej prvej etapy sa prihlásilo so svojimi portfóliami až 13 uchádzačov. Účastníkom / účastníčkou mohol byť jednotlivец alebo subjekt, kde aspoň jeden člen dosiahol vzdelanie 2. stupňa v odbore architektúra, architektonická tvorba, dizajn (interiérový, produktový, industriálny, grafický), scénografia, prípadne staviteľstvo.

Z tohto obrovského počtu postúpili do druhej etapy tri postupujúce tímy (Ing. arch. Anna Gondová a Mgr. art. Jakub Dušička; Ateliér Choma; Kilo Honč, s.r.o.), ktoré do 30. augusta 2021 spracovali súťažné návrhy podľa layoutu. Jednotlivé súťažné návrhy boli odprezentované odbornej porote prostredníctvom online videomeetingu. Spomedzi troch predložených kvalitných a vsutku rôznorodých návrhov napokon porota po dlhšej debata vybrala víťaza verejnej architektonickej súťaže Dejiny Čadce a okolitých obcí, ktorú z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

Na hodnotiacom zasadnutí dňa 3. septembra 2021 sa porota uzniesla na nasledovnom poradí súťažných návrhov, ktoré sa dostali do 2. etapy súťaže:

1. MIESTO: KILO HONČ S.R.O.

Autori: Mgr. art. Richard Kilo, Ing. arch. Matej Honč, MgA. Barbora Antošová
Odmena: 1500 €

Komentár poroty k súťažnému návrhu:

V predstavenom súťažnom návrhu dominuje silné architektonické poňatie expozície, do ktorej autori vniesli priestorový prvok in-

timity vďaka optimálnemu vymedzeniu prezentovaných tematických okruhov definovaných libretom. Autorský kolektív v zložení Matej Honč a Richard Kilo predstavil vizuálne najprívetivejší a najprepracovanejší návrh, ktorý je aj pomerne finančne dobre realizovateľný. Výnimočnosť návrhu spočíva aj v efektívnom využívaní denného svetla, čo umocňuje návštevnícky pocit z dobre presvetlenej miestnosti. Jemné farby dávajú vyniknúť vystaveným exponátom. Porota oceňuje aj riešenie predpolia samotnej expozície, čím dôjde k architektonickému zladeniu predmetného podlažia múzea. Navzdory pôsobivému architektonickému stvárneniu je v návrhu badateľný slabší dôraz na výstavnícku časť, s ktorou autori návrhu nemajú dostatočné skúsenosti. Porota odporúča v ďalšej fáze rozpracovať zrozumiteľnejším a extraktovanejším spôsobom uchopenie objektov a vitrín, a to s dôrazom na priestorovú orientáciu pri zohľadnení väčšieho toku návštevníkov. Menej prepracovaná je aj multimediálna časť expozície a otázne je aj použitie zvoleného jednoduchého fontu pri nápisoch k zbierkovým predmetom. Porota odporúča, keby sa autori zamerali viac na akcent grafickej stránky expozície. Predstavený návrh a layout je však po zohľadnení všetkých stránok kultivovaný, jemný a najprepracovanejší. Súťažný návrh sa najviac približuje k predstavám verejného obstarávateľa. Vytknuté nedostatky je možné doriešiť pri vypracovaní komplexnej architektonickej štúdie.

2. MIESTO: ATELIÉR CHOMA

Autori: doc. akad. mal. Pavel Choma, doc. Mgr. art. Marcel Benčík, ArtD., doc. Mgr. art.

Juraj Blaško, ArtD., Mgr. art. Martin Kubina

Odmena: 1500 €

Komentár poroty k súťažnému návrhu:

Vizuálne pomerne abstraktný, no výstavnícky veľmi dobre zvládnutý súťažný návrh kolektívu autorov z tvorivej dielne ateliéru Choma vsadil na inovatívnu reliéfnu geografickú mapu regiónu Kysúc kombinovanú s modernými vizuálnymi prostriedkami, čo je nepochybne zaujímavým prvkom celej koncepcie expozície. Porota oceňuje kreatívny prístup pri riešení požadovaných interaktívnych prvkov aj pri dynamickej inštalácii horelického pokladu. Prívetivo pôsobiacim prvkom je aj kreatívne a s humorom stvárnené postavy čadčianskeho železničarskeho priemyslu, čo predstavuje povšimnutiahodný atraktor expozície. Za problematiku porota považuje diskutabilnú zdvojenú eleváciu vitrín a výrazný kontrast zvolenej tmavomodrej podlahy a svetelnosti prezentovaných vystavených objektov. Otáznym ostáva aj redukcia počtu vstupov/výstupov z expozície do predpolia z hľadiska návštevníckej prevádzky. Spomínaná najsilnejšia stránka súťažného návrhu v podobe interaktívnej mapy však svojou komplikovanosťou a ťažkou predstaviteľnosťou fungovania jej jednotlivých častí môže na druhú stranu predstavovať obťažne uchopiteľný a realizovateľný koncept. Napriek uvedeným výhradám sa jedná o kvalitne prepracovaný a premyslený návrh s jasnými a zapamätateľnými atribútmi.

3. MIESTO: ING. ARCH. ANNA GONDOVÁ, MGR. ART. JAKUB DUŠIČKA

Odmena: 1500 €

Komentár poroty k súťažnému návrhu:

Ambiciózny návrh tímu architektky Gondovej a dizajnéra Jakuba Dušičku pracuje s výraznými materiálovými prvkami dreva a kovu, ktorého ústrednou ideou je príbeh tvorený líniou. Porota oceňuje inovatívne zaskomponovanie moderných audiovizuálnych prvkov do konceptu expozície (augmented reality, otočné panely) a zapojenie multisenzorických vnemov návštevníkov. Sympatické je aj to, že autori v návrhu mysleli aj na haptické popisky zbierkových predmetov. Pôsobivo pôsobí aj prezentované grafické riešenie. Porota však má za to, že zvolené architektonické riešenie nie je najvhodnejšie vzhľadom na obmedzené priestory expozície. Samotné priestorové rozloženie je diskutabilné a porota vyslovuje svoj názor, že v danom návrhu nebola dobre odhadnutá mierka. Za problematiku možno považovať napájanie materiálov a osadenie vitrín do priestoru, ktorý pôsobí miestami ťažkopádne. Predmetný súťažný návrh je celkovo pôsobivý a neštandardný svojím kreatívnym prevedením, ale svojou priestorovou organizáciou a výstavníckym riešením nebol dostatočne presvedčivým.

S víťazným tímom Kilo Honč, s.r.o. bola podpísaná zmluva, ktorej predmetom bude dopracovanie návrhu do plnohodnotnej architektonicko-výtvarnej štúdie. Štúdia bude zahŕňať návrh výstavníckeho systému, riešenie osvetlenia expozície a spracovanie grafickej a vizuálnej identity celej expozície.

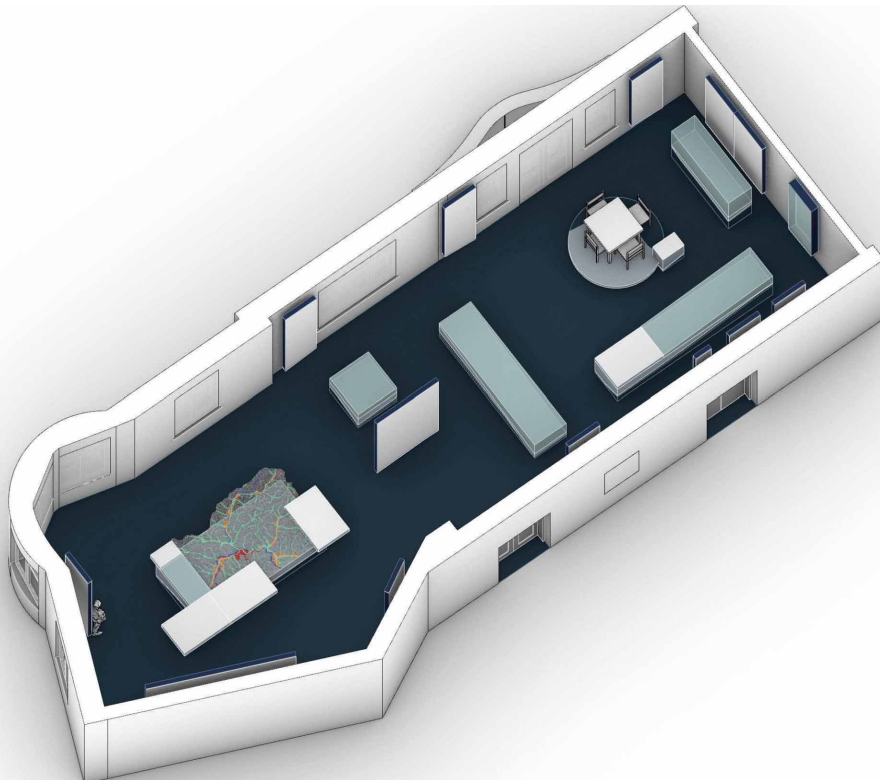
Na základe výsledku verejnej architektonickej súťaže, ktorá bola propagovaná prostredníctvom webovej i facebookovej stránky,

Novinky

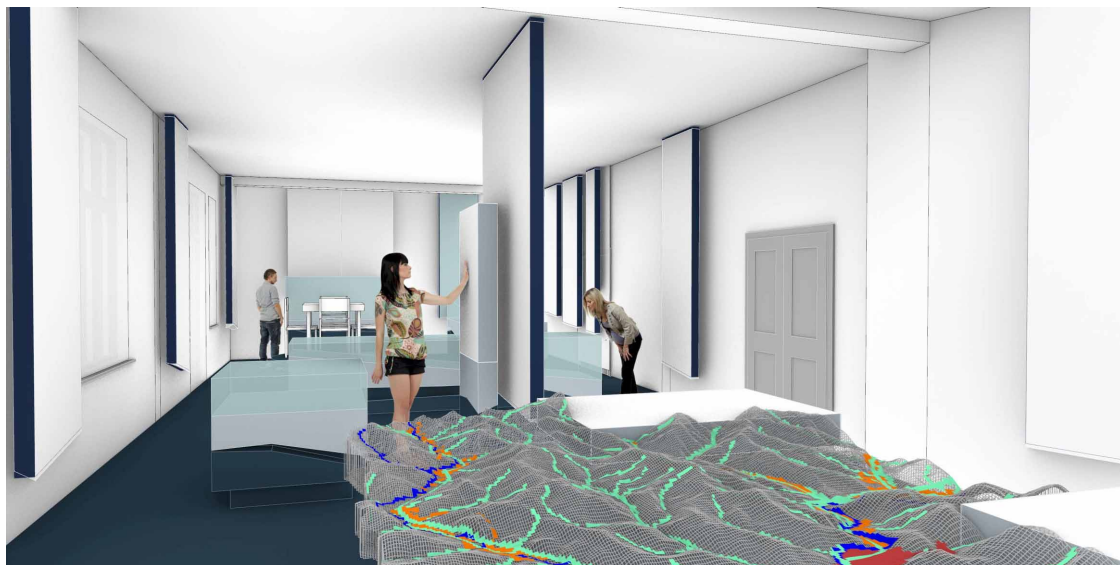
ako aj na stránkach komarch a archinfo, múzeum prišlo k podaniu projektu vo fáze B. Cieľom tejto žiadosti bolo pretvorenie víťazného návrhu a vizualizácie do reálnej fyzickej podoby.

Vzhľadom na to, že nová stála expozícia počítala s využitím moderných audiovizuálnych prostriedkov vo forme viacdotykového multimediálneho stola, LCD panelov, rozšírenej reality, náklady na jej realizáciu dosahovali sumu 120 tisíc eur, čo však umožňovala maximálna výška dotácie z Fondu na podporu umenia, ktoré umožnilo požadovať dotáciu až vo výške 100 tisíc eur. Túto možnosť Kysucké múzeum plne využilo a pri 20+% spolufinancovaní podalo úspešný projekt, ktorý múzeum obhájilo aj pred odbornou komisiou Fondu na podporu umenia počas ve-

rejného vypočutia. V piatok dňa 29. októbra 2021 kysuckých múzejníkov potešilo zverejnené rozhodnutie riaditeľa FPU, ktorý odsúhlasil 80 tisícovú dotáciu na realizáciu novej stálej expozície Dejiny Čadce a okolitých obcí. Vďaka takejto vysokej podpore (Kysucké múzeum získalo najvyššiu dotáciu spomedzi všetkých úspešných žiadateľov) sa podarí zrealizovať architektonický návrh expozície, ktorá by mala byť sprístupnená širokej verejnosti do konca júna 2022. Uvidieť v nej môžu unikátne exponáty zo zbierkového fondu Kysuckého múzea späť s územím Čadce a okolia, dokumentujúce spolu s príťažlivým digitálnym obsahom históriu mesta, významné osobnosti, horelický poklad, život židovskej komunity či hospodárstvo a priemysel.

Vizualizácia expozície
v podaní Ateliéru Choma
(s. 81 - 82) (Ateliér Choma,
Žilina)

za 1. – čistenie priestoru
 Expozície sú nasýtené rozmanitými architektonickými mikroštruktúrami (neporaditeľnosť stien, zadere, odber, reorganizácia prevádzky). V divočnej línii sme isťor vytvárali a vizuálne synchronizovali pomocou sledovných intervencií. Výrazným prvkom priestoru siva kontrastná (mavomodrá) podlaha s prírodného oles (marmoleum) plynuie prechádzajúcej do hmorych štruktúr inštaláčného fundasu. Ďalším je výplň ených ostien prostredníctvom sámoe pokerských dítu-u textúrou, ktoré okrem nívizácie vertikálnych plôch stavného priestoru adjustujú svetelnú intenzitu pre po-by pouzých digitálnych zariadení. Z hľadiska prevádz- výstavného priestoru sme redukovali počet vstupov jeden, čím sme získali širšie výstavne polia a zároveň spešl k lepejšej organizácii prehliadky najmä pri orga- novných akčných návštevách.

za 2. – elevácia
 kčový a kontextuálny parametrom výstavného isťora je práca s pomyselným tešom vychádzajúcim ešného prostredia Čadca a okolia. Samotná elevácia upy slúži ako médium medzi rovinnou podlahou a inter- vanými inštaláčnými prvami (vitríny, plochy).

Z terénu vypulujeme teritória tematických blokov a prepisueme ho do ich fyzickej podoby. Okrem ideovej a vý- varnej oviny tejto intervencie nám slúži ako sekundárna metóda na odľahčenie hmotových štruktúr expozície.

Fáza 3 – obsahový transfer
 V našom zameraní rozoberáme predložený scenár expozície, ktorú delíme na päť základných a autonómnych tematických hmotových štruktúr – „hubov“. Huby“ zázovň eššia ako mŕňáčňá platformy pre ďalšie priradňovanie, najmä funkčné elementy – horizontálne extenzie (dotykové obrazovky, či displeje). Pre statické vystavené exponáty slúžia „huby“ ako vitríny. Zároveň vyvírame možnosť vertikálnych výstavných plôch v podobe panelov, či vitrín, ktoré v sebe integrujú ďalšie exponáty a informačný materiál (témy, spríevodné texty a iný vizuálny materiál). Radenie panelov komunikuje s rýtnom pokerských okien využívajúc medzipriestory medzi nimi.

Charakteristickým prvkom inštalácie je mapa, ktorá reprezentuje geografické prostredie Čadca a okolia (prepis z priestorovej elevácie) a má fyzickej (hmotovej) podobu plastického objektu, ktorý na základe povetu digitálneho zariadenia reflektuje požiadavku diváka na reprezentáciu konkrétnej informácie resp. informačného setu (napríklad rieka, mesto, obce a pod.) Ovládanie alebo interaktívne obzavky distribúciou možnosť ovládania mapy vis- cerymi užívateľmi naraz a sú reprezentáciou rozličných

informačných setov (história, geografia a pod.). Mapa je odkazom – ilustráciou informácií na dotykových zariadeniach.

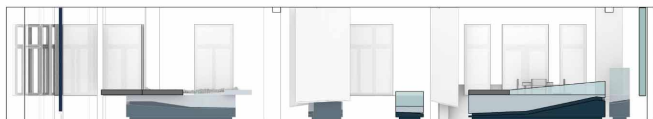
Súčasťou tohto „hub-u“ je veľká projekčná plocha s možnosťou komunikácie s ovládacími dotykovými zariadeniami projektujúca výklad lektora alebo slúžiacia ako ďalšie médium pre dokumentárny film či iný spríevodný materiál.

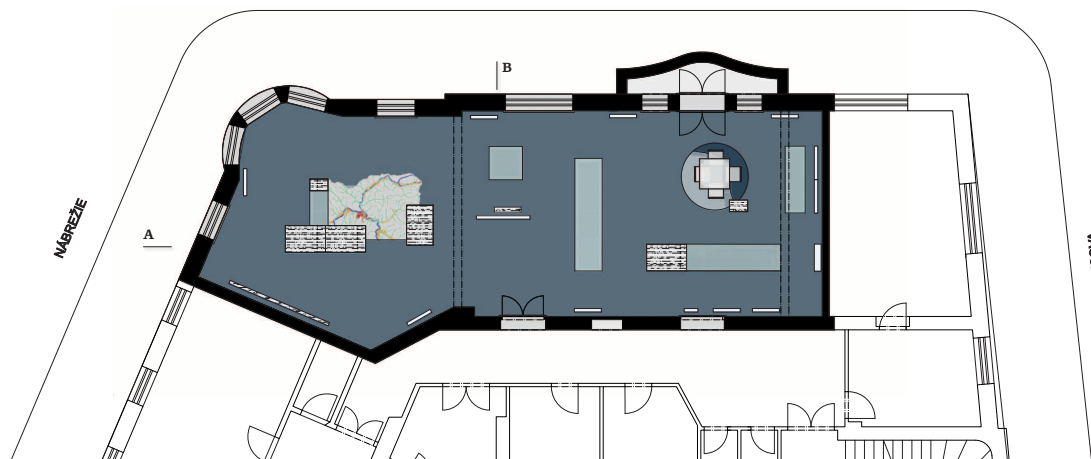
Fáza 4 – ataktory
 Prekvapením expozície bude figurína železničára v uniforme vykloneneho z vagónu“ doplnená o veľko- formátovú fotografu železničnej stanice Čadca a hore- líčny poklad, ktorý je statickou inštaláciou mŕňáci a dy- namickou lúžňou ich vysypávania z križahu.

Fáza 5 – osvetlenie
 Horizontálne vitríny a vertikálne panely sú osvetlené autonómne s možnosťou svetelného využitia celej expozície resp. informačnej plochy alebo len jej fragmen- tov podľa potrieb konkrétnych vystavených exponátov či možnosť hierarchizácie spríevodných informácií.

Záver
 Predložený návrh zosilňuje a rešpektuje existujúci prie- stor múzea s novou výstavnou intervenciou. Uprednos- ťuje triednosť vo výjavnom prejave a racionálne hmo- tové a materiálove usporiadanie. Základňuje integrta a vzájomnú interakciu obsahu a formy.

KYSUCKÁ CESTA

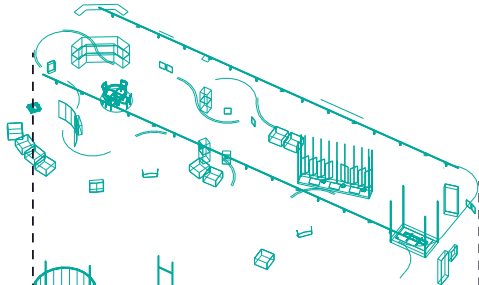

NOVÁ STÁLA EXPOZÍCIA PRE KYSUCKÉ MÚZEUM **Dejiny Čadca a okolitých obcí**

Pavel Choma, Martin Kubina, Marcel Benčík, Jura Blaško

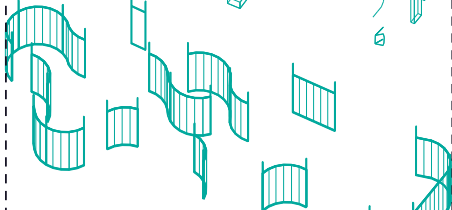
Novinky

výstavné prvky
osvetlenie

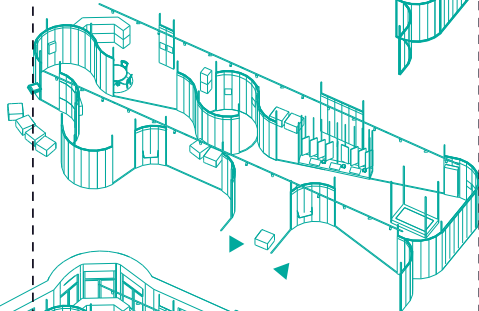
Multimediálna časť je reprezentovaná interaktívnymi panelmi, tabletmi vstavanými do výstavných panelov. Fundus expozície tvorí niekoľko vitrín (zavesených, voľne stojacich a tzv. akvárií zapustených do panelov) a zavesených polic. Panely bude možné individuálne rozmontovať v prípade potreby. Expozícia je osvetlená formou LED pásov zapustených do konštrukcie panelov, dosvetlená spotovými svietidlami na 2 rampách. Pre unavených návštevníkov bude k dispozícii niekoľko kusov modulárneho nábytku (pouť/taburetka).

konštrukcia

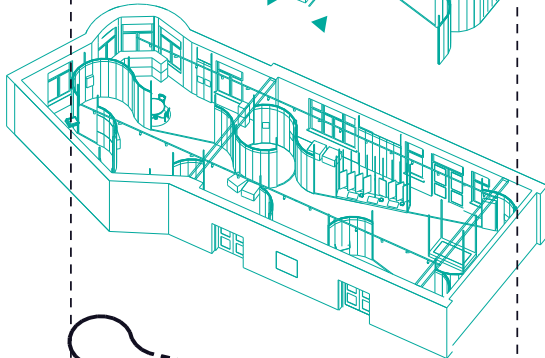
Základným stavebným prvkom je modulárny systém tvorený doskami prevažne zo surovej borovicovej preglejky (alt, použitá úprava - náter, lážura). Dosky (300x2500 mm) sú rotované pod 15° uhlom, čo vytvára nekonečné možnosti variácií v priestore. Nosným prvkom je priestorová kovová jeklová konštrukcia (20x40mm) opretá do sdk stropu, v rámci ktorého sú vedené elektroinštalácie a svietidlá. Vzniknutá "sendvičová" konštrukcia umožňuje pohľadovo čistú inštaláciu osvetlenia, technológií, či iných výstavných prvkov. Materiálové riešenie (preglejká, kov, sklo) akcentuje prirodzenosť a pravdivosť materiálov.

expozícia

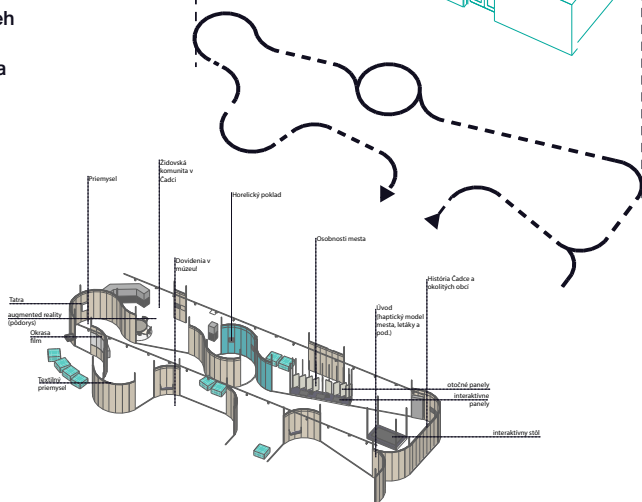
Cieľom bolo zjednotenie tematických celkov libreta a nastavenie obsahu expozície tak aby nezávisle fungovala od multimediálnych zariadení. Konštrukcia panelov umožňuje inštaláciu celej variácie výstavných prvkov - inštaláciu vitrín, predmetov, interaktívnych prvkov, modelov, haptických popisiek, popisiek, polic, zásuviek a pod. Na grafické prvky bude použitá technika UV tlače a frézy priamo na drevo. Samozrejmosťou sú multimediálne zariadenia, spravidla juos expozíciu (55" interaktívny stôl s dotykovou obrazovkou, 7x 16" tablety/ interaktívne obrazovky, projektory iné). Pútavé aplikácie zariadení definované libretom budú dizajnované v zmysle nastavených parametrov grafického dizajnu.

úpravy

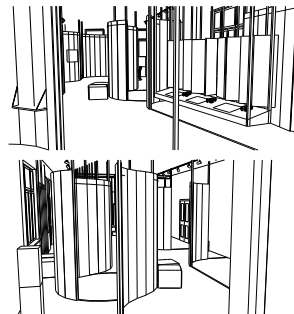

Dôležité je zjednotenie historického secesného interiéru so zaujímavými detailami (špaletové okná, arkier, balkón), ďalej napr. zjednotenie obkladov dvier (kópia podľa existujúcich pôvodných výplní otvorov na chodbe), čím sa posilnia existujúce pamiatkové hodnoty stavby a zároveň aj identita múzea. Priestory budú prepojené prostredníctvom vybraná oddeľujúcej nenosnej priečky. Pôvodná dosluhujúca laminátová podlaha bude nahradená kaučukovou (noraplán), ideálnou pre expozície. Strop bude prekrytý sdk podhľadom, na úrovni existujúcich prievlakov, pod ktorým budú vedené elektroinštalácie, svietidlá atď. Nutné je aj predefinovanie vstupných priestorov do expozície, a to hlavne funkčným oddelením návštevníkov expozície a zamestnancov múzea (napr. formou priečky). Priestor chodby sa tak stane potrebným oddychovým a zhromažďovacím priestorom.

príbeh
lína
cesta

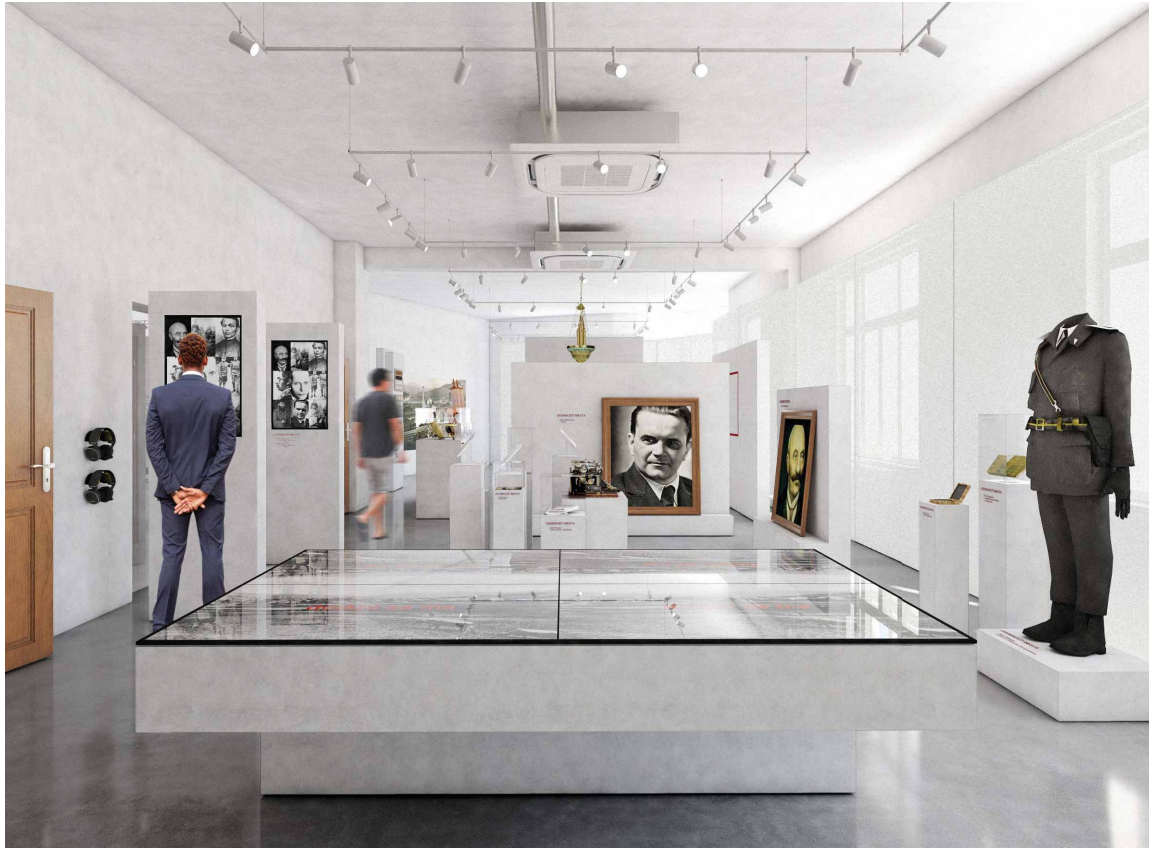

Ťažiskom koncepcie je motív rozprávania príbehu regiónu mesta Čadca a okolia. Nositeľom motívu je akási linka/cesta/filmový pás/železnica, ktorá vedie návštevníka expozície od jeho začiatku po samotný koniec a zároveň plynulo prepája tematické celky definované scenárom/libretom expozície. Motív prepájajúcej linky je prítomný nielen koncepcie, ale aj fyzicky formou architektúry expozície. Premieťa sa taktiež do grafického konceptu expozície.

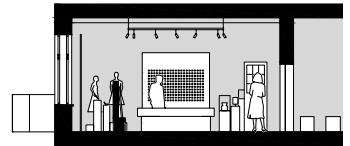

Nová stála expozícia pre Kysucké múzeum "Dejiny Čadce a okolitých obcí"
Ing. arch. Anna Gondová, Mgr. art. Jakub Dušička

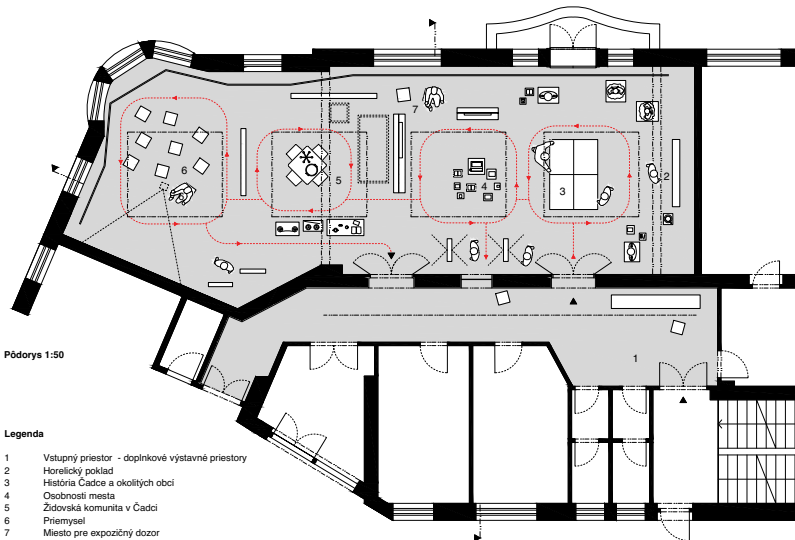
Architektonické riešenie
Anny Gondovej a Jakuba
Dušičku (Ing. arch. Anna
Gondová, Mgr. art. Jakub
Dušička, Bratislava)

Rez pozdĺžny 1:50

Rez priečný 1:50

Pôdorys 1:50

Legenda

- 1 Vstupný priestor - doplnkové výstavné priestory
- 2 Horelický poklad
- 3 História Čadce a okolitých obcí
- 4 Osobnosti mesta
- 5 Židovská komunita v Čadci
- 6 Priemysel
- 7 Miesto pre expozičný dozor

**Nová stála expozícia pre Kysucké múzeum
Dejiny Čadce a okolitých obcí**

Priestor pre expozíciu.
Otvárame dvojkrídlové dvere na druhom poschodí Kysuckého múzea. Nevchádzame do chodby, ale do akéhosi predpola výstavy. Je pekne presvetlené veľkým novému oknom a otvorenými dverami. Ocz ne tiež vidno priamo do expozície. Podlaha sa prelieva z priestoru do priestoru a zopár obrázkov visí aj tu. Sme ale zvedaví na históriu nášho mesta, tak vchádzame do expozície.

Tektonicky štruktúrovaný priestor a potlačená materialita naozaj dáva vyniknúť dobovým predmetom, sponierkami a umeleckým dielam. Nekonkuruje im. Nesnaží sa ukázať. Namiesto toho im dáva priestor. Nerozlišuje podľa veľkosti, druhu i spôsobu prezentácie. Každý exponát má optimálne vymedzenie na prezentáciu. Priestor je otvorený, jasne definovaný, no napriek tomu nevieme presne čo sa bude diať za rohom a to nás baví. Tá zvedavosť a možnosť objavovať. Je to malá krajina umeleckých diel na druhom poschodí múzea. Jej akási dispozíčná nahodilosť umožňuje pocit otvorenosti smerom k návštevníkovi a umožňuje mu ponoriť sa do nej hlbšie a "tesnejšie". Je zrazu jej súčasťou Plán generuje množstvo trajektórií pre celkovú prezentáciu, takže si ju prezriem, ako len budem chcieť. Pochť umožňuje aj denné svetlo. Sme radi, že výstavu môžeme vidieť v prirodzenom svetle. Od priamych slnečných lúčov nás delia len textilné paravány. Exteriér je tak rozmasary nejasný a pocit z výstavy je o to intímnejší.

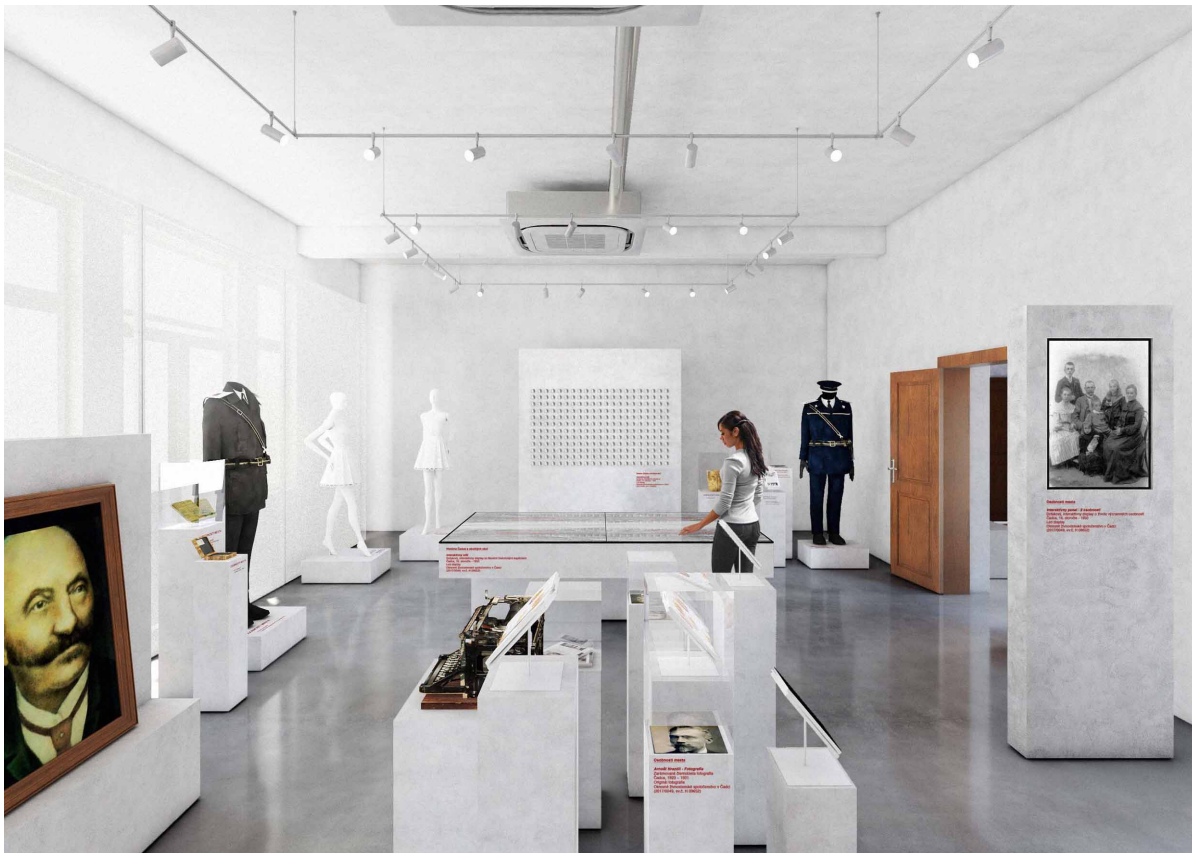
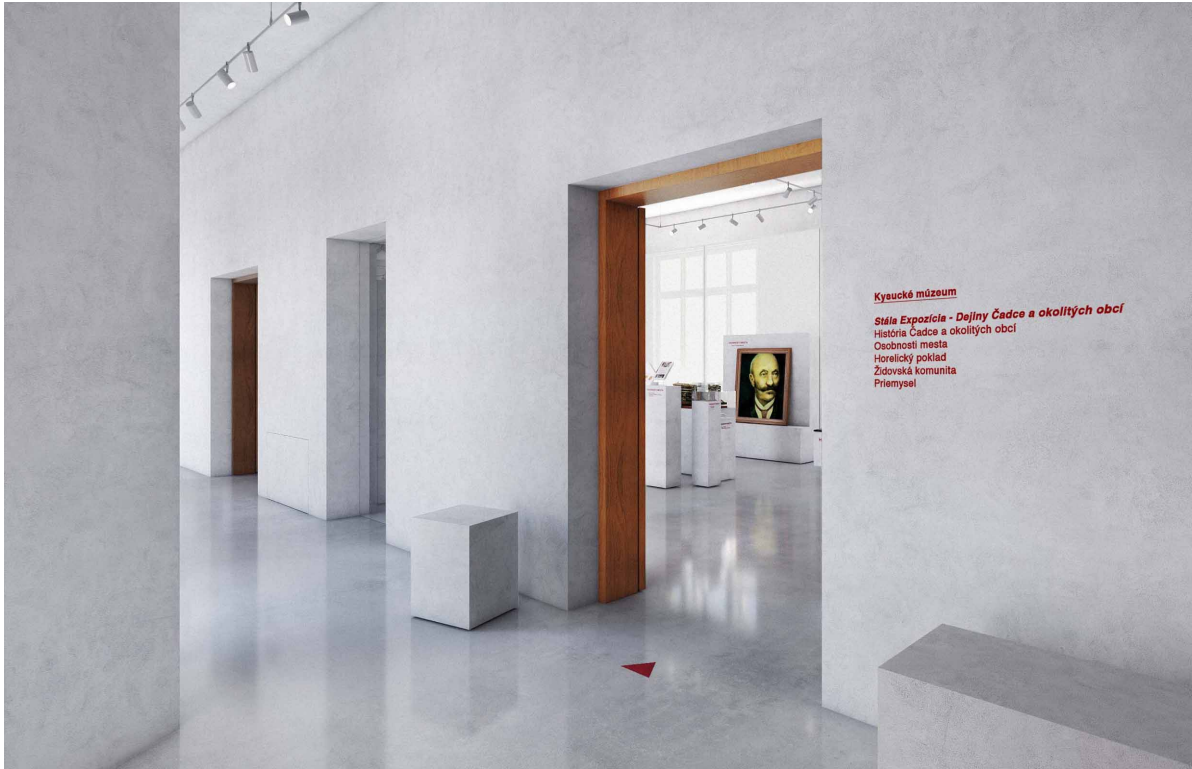
Na os vstupných dverí nás čaká veľký multimediálny stôl so štyrmi obrazovkami intuitívne magických histórií Čadce a okolia. Vpravo Horelický poklad, okolo nás historické artefakty, kroje, uniforma. Naľavo v smere expozície sa stretávame blížšie s významnými osobnosťami Kysuc. Opäť funguje okružný systém. V strede osobné veci, fotografie, skice, zápisky a priestor nám z krajov vymedzujú interaktívne panely a dva hodnotné obrazy. Citíme ako sa priestor stáva viac intímny. Nie je to náhoda. Sprievodca expozície nám podáva tabuľky a vchádzame do akési "miestnosti". V strede je stôl so stoličkami, svetlom a na zemi a stene si červené stvorce, na mieste ktorých v tabuľke vidíme 3D modely rozmernej expozícií patriciáci Židovskej komunity. Našou poslednou zastávkou je expozícia priemyslu, ktorá je horečená naším videoprojekciou a prezentácií fotografií, takže si radi sadneme, trochu oddychneme. Po posledných exponátoch priemyslu je naša návšteva pri konci. V predpóli expozície eš pozrieme ostávajúce obrázky a vyjdávame sa po schodoch von z budovy.

Technológia
Pre udržanie konštantnej teploty po konzultácii s odborníkom využívame splitové klimatizačné jednotky, ktoré vedú v lete chladí a v zime príjme dokurovať. Vonkajšiu jednotku odporúčame okapatovať a umiestniť pri budove zo strany parkoviška. Pre osvetlenie sme zvolili reflektory na vodičoch kolajnaciach v oboch smeroch.

Nová stála expozícia pre Kysucké múzeum - Dejiny Čadce a okolitých obcí
Kilo Honč, s.r.o. - Mgr. art. Richard Kilo, Ing. arch. Matej Honč, MgA. Barbora Antoňová

Vítazný architektonický návrh od ateliéru Kilo-Honč (Kilo-Honč s.r.o., Bratislava)

Novinky

KYSUCKÝ MÚZEJNÍK

ELEKTRONICKÝ POPULÁRNO-VEDECKÝ
ČASOPIS KYSUCKÉHO MÚZEA

ČÍSLO 2 • 2021 • ROČNÍK II.

Vydáva
Kysucké múzeum,
organizácia v zriaďovateľskej pôsobnosti
Žilinského samosprávneho kraja
Moyzesova 50
022 01 Čadca
www.kysuckemuzeum.sk

Za jazykovú stránku príspevkov zodpovedajú autori!

Šéfredaktor: MGR. ANDREA PARÁČOVÁ
Zodpovedný redaktor: MGR. HELENA KOTVASOVÁ
Redakčná rada: MGR. TOMÁŠ ADAMČÍK, PHD.; PHDR. MARIÁN LIŠČÁK, PHD.;
MGR. DANKA MAJERČÍKOVÁ
Grafická úprava: MGR. MARTIN TURÓCI, PHD.
Kontakt na redakciu: kysuckemuzeum@vuczilina.sk

ISSN 2729-7446

Hlavný mediálny partner:

